

Blauw Relas

Verhalen over het vakmanschap van politiebazen

POLITIEACADEMIE - Lectoraat Gebiedsgebonden Politie

PA

Edward J. van der Torre

« waakzaam en dienstbaar »

Blauw Relas

Blauw Relas

Verhalen over het vakmanschap van politiebazen

Edward J. van der Torre

ISBN 978-90-79149-40-7

POLITIEACADEMIE
Lectoraat Gebiedsgebonden Politie
Apeldoorn, 2011

Inhoudsopgave

	Voorwoord	7
1	De waarde van politieverhalen	11
2	Zeedijk: uit de greep van de buurt	17
	2.1 Inleiding: chef op “het bureau”	17
	2.2 Het relaas: wangedrag slaat van buiten naar binnen	19
	2.3 Tactische Lessen	35
3	Sterker Blauw op Kanaleneiland: het bollen-model	43
	3.1 Inleiding: professionele standaardisatie	43
	3.2 Het relaas: kwalitatief goede repressie als bouwsteen	45
	3.3 Tactische Lessen	61
4	Kritieke handhaving in een autonome gemeenschap: rellen in Genemuiden	69
	4.1 Inleiding: een grote uitdaging in een kleine dorpskern	69
	4.2 Het relaas: tactisch optreden op kritieke momenten	70
	4.3 Tactische Lessen	81
5	De Millinxbuurt: herstelwerkzaamheden	87
	5.1 Inleiding: bouwen aan vertrouwen en gezag	87
	5.2 Het relaas: herstel van vertrouwen en gezag in een vergeten buurt	88
	5.3 Tactische lessen	113
6	Brede handhaving op de Korenmarkt: gezag vergt gepaste hardheid	119
	6.1 Inleiding: gepast onorthodox politieoptreden	119
	6.2 Het relaas: brede handhaving	121
	6.3 Tactische lessen	132
	Epiloog	139
	Bijlagen	143

Voorwoord

In 2007 heb ik op verzoek van Wim Broer de eerste versie van Blauw Relas geschreven. Ik deed dit in opdracht van de Politieacademie, als onderzoeker bij het COT. Inmiddels werk ik bij de Politieacademie. Sinds 1 mei 2010 ben ik lector. Bij de zogenoemde lectorale rede (8 maart 2011) wordt de tweede - stevig geredigeerde - editie van Blauw Relas uitgegeven en uitgedeeld. In de verhalen in dit boek stellen enkele door de wol geleverde politieleiders professionele werkwijzen centraal die, wat mij betreft, een rode draad behoren te zijn bij activiteiten van het lectoraat. In de rede verwijst ik geregeld naar de politiepraktijk die in dit boek wordt gepresenteerd.

De respondenten vertelden me hun relaas toegankelijk en aansprekend. De inzichten helpen onder meer bij het vormen van initiële studenten door de Politieacademie. Het verhaal over de Warmoesstraat leert – hoe bijzonder ook – bijvoorbeeld hoe lastig de interne politiek kan zijn in politiekorpsen. Onderwijs en politieliteratuur dienen studenten hierop voor te bereiden.

Op 8 maart 2001 verandert de naam van het lectoraat van Gemeenschappelijke Veiligheidskunde in Gebiedsgebonden Politie. In de naamgeving schuilt het voornemen om bij onderzoek naar lokaal politiewerk essentiële politietaken centraal te stellen. Het gaat daarbij om noodhulp, handhaving van de openbare orde (inclusief geweldgebruik) en strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Integratie van opsporing en handhaving in het gebiedsgebonden functioneren van de politie is belangrijk. Het is voor de gebiedsgebonden politie niet alleen zaak om ‘verbinding te maken’, maar ook om te zorgen voor een reële pakkans. Deze nuchtere logica treft u onder meer aan in het relaas over Kanaleneiland en over de Millinxbuurt.

Het heeft even geduurd voordat de eerste editie van Blauw Relas zijn weg heeft gevonden. Inmiddels is niet alleen de voorraad op. De gemodelleerde versie van het verhaal over Kanaleneiland - verteld door Peter Gieling - is vandaag de dag het uitgangspunt voor de Politieacademie bij het streven naar Sterker Blauw. Sterker Blauw vergt doeltreffende lokale opsporing en de vaardigheden en durfom, juist ook onder lastige omstandig-

heden, de openbare orde te handhaven en daarbij gepast geweld te gebruiken zodra de omstandigheden dit vragen. De lijn van de andere verhalen naar Sterker Blauw is minder rechtstreeks, maar wel aanwezig.

Edward van der Torre
Lector Gebiedsgebonden Politie
Maart, 2011

Hoofdstuk 1

De waarde van politieverhalen

De waarde van politieverhalen

Het politieveld is in veel opzichten een *verbal society*: een wereld waarin het gesproken woord en presentatie zwaar wegen. Op straat is dit logisch: agenten hebben zich, in een koppel, te redden in allerhande situaties. Ze proberen de situatie zo mogelijk verbaal en met lichaamstaal naar hun hand te zetten. Dit werkt door in de interne verhoudingen en relaties. Politiechefs worden beoordeeld op wat ze doen en laten. En dus ook voortdurend op wat ze zeggen. Dit geldt bij uitstek voor politiechefs in het middenkader. Zij staan in direct contact met de werkvloer en worden voortdurend de maat genomen. Hun verhalen worden beoordeeld op de praktische waarde voor de uitvoering. Agenten vinden dat ze er veel aan hebben, al met al ermee uit de voeten kunnen of ze vinden het maar niks.

Politieagenten hebben aversie tegen politiechefs die managementjargon in plaats van heldere taal spreken en die door hun doen en laten geen blijk geven van een voorliefde voor het operationele politiewerk. Agenten werken graag voor politiebazen die door middel van eenduidige en professioneel steekhoudende beleidsverhalen een heldere koers varen. Het vertellen van dergelijke verhalen wordt wel gezien als één van de meest krachtige vormen van sturing binnen politiekorpsen (Brown, 1981).

Beroepsverhalen: hoeksteen van persoonlijk leiderschap

Het belang van de persoonlijke dimensie van tactisch politieleiderschap wordt alom erkend. De kwaliteit van dit aspect van leiderschap staat of valt in veel opzichten met de verbale of verhalende kwaliteiten van de politiechef. Is de chef letterlijk aansprekend of niet? Voelt hij aan wat er leeft op operationeel niveau en heeft hij door hoe er tegen hem of haar aan wordt gekeken van onderaf? Dit hangt af van de mate waarin een tactische politiebaas vijf persoonlijke technieken toepast. Wie verzaakt, betaalt een prijs: minder gezag op de werkvloer en dus minder invloed.

In de eerste plaats dient de tactische chef de basis én zijn (hogere) bazen te overtuigen van zijn liefde en gevoel voor het vak. Hij moet begrijpen hoe het er op straat aan toegaat. Dit betekent niet dat tactische bazen zich overal mee dienen te bemoeien. Dat zou de professionaliteit van de operationele chef en van de uitvoerders in twijfel trekken. Ze moeten ruimte laten voor vakkennis, met name van door de wol geverfde dienders, maar wel ingrijpen als die kennis dreigt te worden overvraagd of als het vakmanschap dreigt te ontsporen. Ingrijpen per e-mail of schriftelijk werkt niet binnen een korps. Het is een code dat dit mondeling gebeurt, bij voorkeur *face-to-face*, en dus liever niet per telefoon.

In de tweede plaats wordt binnen het team gekeken en geluisterd naar de chef. Uitvoerende politiemensen zijn meer geneigd zich te conformeren aan beleidslijnen als directe leidinggevendenden erin slagen om een consequent beleidsverhaal te vertellen. Wat heeft prioriteit en op welke wijze voeren we die taken uit? Een beleidsplan wordt pas realiteit als het onderdeel wordt van collegiale verhalen. Als een tactische chef helder en consequent spreekt over beleid en daar zelf ook naar handelt, kan hij een stempel drukken op het operationele proces.

In de derde plaats speelt de tactische chef een belangrijke rol bij de normering van het politieoptreden. Uitvoerders willen weten hoe het volgens hem (niet) moet, wat goed is en wat *not done*. Hoe staat de (nieuwe) chef tegenover informele praktijken? Maakt hij het op heldere wijze kenbaar en houdt hij zich daar vervolgens aan, ook bij contacten met superieuren? Bij een beroep waar geregeld op het scherpst van de snede en onder emotionele omstandigheden wordt ingegrepen is dit belangrijk. Het verhaal van de baas en zijn optreden dienen consistent te zijn. De eerste periode na de benoeming, of na het afkondigen van nieuwe normen, is belangrijk. Als een chef normovertredingen door de vingers ziet, verliest hij zijn moreel gezag om hier later nog tegen op te treden.

In de vierde plaats moet de tactische chef oog hebben voor het ‘menselijke aspect’. Bij emotionele, schokkende of juist feestelijke gebeurtenissen, wordt hij verwacht: op het bureau, bij het ‘motorkapoverleg’ op straat, of bij politiemensen thuis. Bij het sterke collegiale gevoel hoort een consequente invulling van dit aspect van leiderschap. Aanwezigheid alleen volstaat niet: een tactische chef moet de juiste toon en inhoud kiezen.

In de vijfde plaats nemen ook strategische politieleiders de tactische bazen de maat. Ze vinden het belangrijk dat de interne communicatie met de basis, en het externe contact met burgers en burgemeesters, goed verloopt. Politiechefs moeten zich vandaag de dag meer en meer intern verantwoorden. Dit gebeurt op basis van prestatiecijfers die de controller oplevert, maar die laten ruimte voor een verhaal. De hoofdstroming in het middenkader vindt dat verhaal belangrijker dan de precieze inhoud van de uitdraai van de controller (Van der Torre, 2007). Voor uitvoerders is het ook belangrijk hoe de tactische baas zich verbaal presenteert bij de strategische top. Want hoe beter die presentatie is, des te eerder zal de tactische baas zaken kunnen regelen die ten goede komen aan het team en de operatie.

Een narratieve studie: vijf verhalen

Het verhaal van tactische politiebazen is dus betekenisvol. Dat is de belangrijkste reden waarom dit boek simpelweg bestaat uit vijf verhalen. Ik spreek van een relaas, omdat het in feite gaat om een *mini-case study*. Ik geef meteen toe dat die *case study* wordt gekleurd door het persoonlijke politieperspectief van de sleutelrespondenten. Maar dat zijn dus interessante en belangrijke perspectieven, omdat ze gestalte geven aan het politiewerk.

Ik heb bij de selectie van de respondenten, en bij het schrijven van dit boek, overigens wel gelet op het waarheidsgehalte van het verhaal. Toch gaat het in dit boek dus niet om waarheidsvinding, maar om het optekenen van waardevolle verhalen.

De volgende vijf hoofdstukken presenteren elk een politieverhaal en daarop gebaseerde lessen. Het gaat zonder uitzondering om een verhaal over tactisch politiemangement onder bijzondere of moeilijke omstandigheden. Steeds wordt eerst het relaas beschreven. Vervolgens worden vijf tactische lessen gepresenteerd die de professionele rode draad samenvatten.

Ik geef toe dat hier en daar valt te discussiëren over het predicaat tactisch. In één relaas (Kanaleneiland, Utrecht) speelt de districtschef de hoofdrol. In een ander hoofdstuk wordt de toon gezet door een gebieds-

agent (Korenmarkt, Arnhem). Maar het zal de lezer meteen opvallen dat juist deze districtschef en gebiedsagent, op hun manier, een strategie ten uitvoer brengen met opmerkelijke overeenkomsten. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat ze beiden op straat zijn begonnen en onder meer ervaringen vanuit het Arrestatie Team benutten bij lokale handhaving. In de andere drie hoofdstukken is het evident dat het gaat om tactische bazen.

Een concepttekst van het relaas en van de vijf sleutellessen zijn in 2008 voorgelegd aan de respondenten. Zij hebben de teksten geautoriseerd. Ik ben de respondenten dankbaar voor hun tijd en verhaal. Ze wezen, bijna in koor, op een effect van de gehanteerde werkwijze. Die plaatst de respondenten namelijk in het middelpunt van de belangstelling, waardoor andere politiemensen - die een aandeel hebben geleverd bij de beschreven politieke werkwijze - naar de achtergrond verdwijnen. Namens de respondenten wijs ik er daarom nadrukkelijk op dat het in feite steeds gaat om teamwerk. Dat neemt niet weg dat het de moeite waard is kennis te nemen van de ervaringen, inschattingen en inspanningen van de respondenten.

Hoofdstuk 2

Zeedijk:

uit de greep van de buurt

2

Zeedijk: uit de greep van de buurt

“Een hoertje nam alleen mannen met brillen als klant. Dan stal ze eerst hun bril, zodat ze niks zagen en daarna hun portemonnee”.

“Brigadiers hadden helemaal geen belang bij een schone Zeedijk. Ze waren niet gericht op het maatschappelijke belang, alleen op hun eigen belang: overleven!”.

2.1 Inleiding: chef op “het bureau”

Van 1986 tot 1990 is Arno Julsing wijkteamchef op bureau Warmoesstraat. De jaren hebben veel indruk op hem gemaakt. Achteraf spreekt hij over een zeer leerzame periode, zowel organisatorisch, beleidsmatig als persoonlijk. De bijzondere anekdotes leveren lessen op die tijdloos zijn en niet locatiegebonden. Toch moet niet vergeten worden dat de Zeedijk decennialang het drugscentrum van Nederland en zelfs Europa is geweest, hetgeen de opgedane ervaringen bijzonder maken. In zekere zin worden (interne en externe) problemen waar elk stedelijk bureau wel mee te maken krijgt, enorm uitvergroot. Vanaf eind jaren zestig komen de drugsscene en de daarmee gepaard gaande criminaliteit en overlast op. In de twee daarop volgende decennia neemt de drugscriminaliteit gigantische vormen aan. Gedurende sommige periodes maken verslaafden en dealers als het ware de dienst uit op straat: “Ook op de Zeedijk is dat simpelweg ontoelaatbaar, maar dat simpele uitgangspunt verdween wel naar de achtergrond, zeker ook bestuurlijk”. Inmiddels hebben bestuur en politie het gezag hersteld en is de situatie sterk verbeterd: visueel en ook ‘achter de gevels’. Toch heeft de Zeedijk nog steeds de naam een enorme drugsscene te zijn, vooral toeristen denken dat drugs overal op de dijk te koop zijn (COT, 2005). In de praktijk kopen ze heel vaak nepdope.

Het relaas van Julsing bevat fraaie lessen. De belangrijkste les is ongetwijfeld de wisselwerking tussen de externe omgeving en interne politieorganisatie. Lange tijd pakte die wisselwerking verkeerd uit: externe teloorgang tastte de interne politiestijl en integriteit tot aan de wortel aan. Verbetering vergde dientengevolge een strijd op twee fronten: (door de politie geagendeerde) bestuurlijk aangestuurde verbeteringen op publiek domein in combinatie met een aanscherping en normalisering van het interne leiderschap en van de politieoperatie.

De problemen aan bureau Warmoesstraat hadden paradoxaal genoeg juist grote aantrekkingskracht op dienders: “Iedere agent wilde werken op bureau Warmoesstraat, want dáár gebeurde het”. Geconfronteerd met de werkelijkheid van alledag werd het werkaanbod veel dienders teveel. Om te overleven zochten dienders steun bij elkaar en ontwikkelden ze aanpassingsmechanismen die de politieliteratuur nooit hebben gehaald. Er ontstond een zeer hechte onderlinge band – “een soort incestueuze familieband” – tussen operatie en het lagere middenkader op bureau Warmoesstraat. Door dik en dun steunden het lagere middenkader en gecoopteerde straatniveau elkaar. Dit plaatste hogere chefs in een uitermate lastige situatie: “Als chef zat je niet in de klassieke klempositie, je stond gewoon buitenspel als je niet héél erg uitkeek”. Op elke hoek van de straat lagen “verleidingen als seks, geld en drugs” op de loer. In een dergelijke omgeving was het voor dienders vrijwel onmogelijk om geen vuile handen te maken. Sommige dienders raakten gecorrumpeerd en anderen gebruikten oneigenlijke methoden om de orde enigszins te handhaven.

Julsing gaat de strijd aan met zijn dienders en maakt zich daarmee bepaald niet populair op het bureau. De vooruitgang op straat biedt hem intern mogelijkheden, al was het “toch wel een teleurstelling” hoe hard hij intern op moest treden tegen ongeoorloofd gedrag.

2.2 Het relaas: wangedrag slaat van buiten naar binnen

De Zeedijk: historisch verankerde anarchie

Oorspronkelijk is de Zeedijk als waterkering bedoeld – om Amsterdam te beschermen tegen de Zuiderzee. Door de snelle groei van Amsterdam in de Middeleeuwen wordt het noodzakelijk om de Zeedijk te bebouwen. Op de dijk verrijzen herbergen, logementen, bordelen en kroegen van bedenkelijk allooi. Het bruist altijd van het leven op de Zeedijk. Het is er in bepaalde opzichten gezellig, maar drank, seks en vechtpartijen bepalen het imago en ook steeds meer de feitelijke gang van zaken. Deze historie verschaft de Zeedijk een dubieuze naam en dat heeft aantrekkingskracht op randfiguren.

Tijdens de wederopbouw, dus kort na de Tweede Wereldoorlog, groeit het sociale en economische verkeer op de Zeedijk snel. De Zeedijk ontwikkelt zich tot het uitgaanscentrum van Amsterdam. Door de gelijktijdige groei van de nabij gelegen havens trekken steeds meer zeelieden naar de dijk om de zinnen te verzetten. De zeelieden consumeren veel drank en het aantal kroegen groeit gestaag. Er ontstaan regelmatig grote vechtpartijen tussen de zeelieden, waarbij de politie in moet grijpen: “En ook toen keerde het geweld zich tegen de politie”. De Zeedijk is als uitgaansgebied populair bij toeristen, mede vanwege de zo centrale ligging, vlakbij het Centraal Station. Het bruisende en ranzige uitgaansleven krijgt ook steeds meer aantrekkingskracht op Amsterdammers.

De Zeedijk: internationaal drugscentrum

Via de Chinese gemeenschap in Nederland - sterk geconcentreerd in het Amsterdamse Wallengebied - komt de Nederlandse samenleving in de jaren zestig in contact met opium. Het opiumgebruik blijft in eerste instantie beperkt tot de Chinese gemeenschap. Dit wordt als het ware voor kennisgeving aangenomen. Het wordt gezien als een Chinees cultuurproduct dat niet veel kwaad aanricht. De zo gesloten Chinese leefwereld tast de openbare orde ook nauwelijks aan.

Aan het eind van de jaren zestig neemt het drugsgebruik in de Nederlandse samenleving toe. Dit blijft eerst beperkt tot softdrugs, maar steeds meer “niet-Chinezen” ontdekken het opiumgebruik.

Met de beëindiging van de Vietnamoorlog in 1975 valt voor de Aziaten een belangrijke afzetmarkt - namelijk de Amerikaanse soldaten - voor opium weg. Opzoek naar een nieuwe markt komen de Aziaten terecht bij de Chinese gemeenschap in Amsterdam. Amsterdamse Chinezen vormen het bruggenhoofd voor de heroïneverkoop: niet alleen in Amsterdam, maar in heel Nederland en zelfs West-Europa. Er vindt een grote toestroom van Chinese drugshandelaren naar Amsterdam plaats. Ze concentreren zich op en rond de Zeedijk. Dit gaat hand in hand met de onafhankelijkheid van Suriname, waardoor er grote groepen Surinamers naar Nederland én Amsterdam trekken. Ook zij vestigen zich op en rondom de Zeedijk. De veelal werkloze en laag opgeleide Surinamers zijn een kwetsbare groep en een gemakkelijke prooi voor drugsverkopende en pushende Chinezen. Veel Surinamers gaan heroïne gebruiken en raken verslaafd. Ze zijn tot op de dag van vandaag beeldbepalend: de Amsterdamse straatscenes tellen anno 2007 nog veel – inmiddels oude – archetypische Surinaamse junkies.

De klandizie blijft overigens niet beperkt tot Surinaamse mannen. Ook autochtone Amsterdamse jongeren die zich afzetten tegen de saaie jaren vijftig en tegen regenteske gezagsdragers, grijpen naar heroïne. Van lieverlee ontdekken zogeheten drugstoeristen de Amsterdamse drugsmarkt. Die markt is aantrekkelijk door een combinatie van imago (“alles kan”) met de prijs-kwaliteitverhouding van drugs. De Chinese heroïne is goed van kwaliteit en is juist in Amsterdam goedkoop, omdat van daaruit doorvoer plaatsheeft naar de rest van Nederland en Europa.

In de jaren zestig zet het eerste verval van het uitgaansleven op de Zeedijk in. Het Leidseplein wordt namelijk steeds populairder als uitgaansgebied en neemt de plaats in van de Zeedijk. Door de teruglopende bedrijvigheid in de havens komen er ook steeds minder zeelieden op de Zeedijk. De eens zo populaire cafés en kroegen blijven leeg en veel uitbaters zijn gedwongen hun gelegenheden te sluiten of te verplaatsen. Steeds meer uitgaansgelegenheden op de Zeedijk komen leeg te staan, waardoor de prijs van het onroerend goed daalt. De dalende prijzen van onroerend goed bieden handelaren van heroïne een buitenkans die ze met beide handen aangrijpen. Ze kopen goedkope panden op strategische plaatsen om drugs te dealen. De vraag naar drugs groeit hard en de overheid loopt achter de feiten aan.

De gemeente en de politie zijn in deze periode nog onbekend met heroïne en met de gevolgen van verslaving aan heroïne. Ze onderschatten het probleem, waardoor de handelaren hun handelspraktijken ongestoord kunnen uitbreiden. In de loop van de jaren zestig en zeventig groeit de populariteit van de drugscene op de Zeedijk. Dit komt mede door de ideale ligging, letterlijk op steenworp afstand van Amsterdam CS.

De overlast op de Zeedijk neemt halverwege de jaren zeventig ernstige vormen aan. Om heroïne te kunnen kopen, hebben verslaafden geld nodig. Dit stimuleert de criminaliteit - die dan nog kleine criminaliteit wordt genoemd - enorm: straatroof, autokraak, inbraak en heling. Steeds meer buurtbewoners en bonafide ondernemers trekken weg van de Zeedijk. Ze kiezen dus niet voor 'verzet', maar voor 'vertrek', waardoor op dat moment de lokale gemeenschap de problemen niet op de politieke agenda zet. Steeds meer leegstaande panden vallen in handen van dealers.

Op het toppunt van de overlast - tussen eind jaren zeventig en begin jaren tachtig - is de Zeedijk eigenlijk niet meer begaanbaar voor niet-verslaafden of niet-criminelen: "Gewoon een *no go area*, dat zie je ook als je naar beelden uit die tijd kijkt". Het beeld op de Zeedijk wordt bepaald door verslaafden, dealers en criminelen. Vierentwintig uur per dag, zeven dagen per week bevolken honderden verslaafden en vele dealers de Zeedijk. Verslaafden kopen en gebruiken de drugs in panden en op straat.

Op de Zeedijk heerst anarchie. "Normale mensen" mijden de locatie. Bedreigingen, steekpartijen en *ripdeals* zijn in deze periode aan de orde van de dag. Vuilnismannen mijden de Zeedijk, waardoor de dijk door het rondslingerende vuil een naargeestig aanblik krijgt. Gedurende een korte periode, aan het eind van de jaren zeventig, gebeurt het onbestaanbare. Zelfs de politie mijdt tijdelijk de Zeedijk. Dit duurt niet lang, al onderstreept het de ernst van de situatie bij uitstek. Voor de politie blijft het dweilen met de kraan open. De politie probeert op verschillende manieren het gezag op de Zeedijk te herstellen. Hierbij is in eerste instantie vooral het Openbaar Ministerie een belangrijke partner. De gemeente opteert daarentegen voor een gedoogbeleid. De politiek beschouwt verslaafden "als patiënten: ze zijn ziek en zielig. Optreden tegen verslaafden was uit den boze". De bestuurlijke negatie van de problemen op straat

leidt tot creativiteit van de handhavers. Het Openbaar Ministerie stelt de politie in staat via de Wet Kansspelen illegale Chinezen uit te zetten. De wet verbiedt illegale gokhuizen. Aangezien de meeste gokhuizen in handen zijn van illegale Chinezen, kunnen ze uitgezet worden. Bij deze acties worden bijna duizend Chinezen uitgezet. Het gat dat de uitzetting van de Chinezen veroorzaakt op de drugsmarkt, wordt echter snel opgevuld. De interventie is namelijk te laat. De drugsmarkt heeft zich inmiddels genesteld. De drugshandel in de binnenstad wordt stilaan overgenomen door Turken.

De Turkse dealers veroorzaken chaos. De dealers dumpen hun drugs op de markt, waardoor de prijs daalt en de afzet en het drugstoerisme verder stijgen. Het aantal verslaafden neemt toe en per verslaafde wordt er steeds meer drugs gebruikt. De toch al forse criminaliteit en overlast op de Zeedijk blijven dus groeien.

Kat- en muisspel

Tussen politie en drugscene ontstaat een kat- en muisspel. Perioden waarin de politie de straten in het Wallengebied schoonveegt en verslaafden en dealers verjaagt, worden afgewisseld met perioden van gedogen.

In één zo'n gedoogperiode wordt "een proef" gedaan met zes "café-achtige" ruimten, die als gebruikersruimten worden aangewezen. In deze ruimten kunnen verslaafden drugs consumeren, maar dealen is verboden. Doordat slechts beperkt toezicht wordt gehouden op de ruimten, wordt er echter al snel flink gedeald en nemen de criminaliteit en overlast rond de ruimten in rap tempo toe. Na een jaar wordt de proef gestaakt en staan de verslaafden weer op straat. Een andere proef met softdrugshuizen illustreert volgens Julsing de toenmalige naïviteit van het gemeentebestuur. Aan de (inmiddels beruchte) crimineel Steve B. verstrekt de gemeente subsidie voor het stichten van *Happy Family* huizen. In dergelijke huizen konden gebruikers van softdrugs - veelal jongeren - in een huiskamersfeer drugs gebruiken. Elk huis kreeg zijn eigen dealer. De gemeente wilde zo overlastgevende jongeren van de straat halen. Enkele jaren later wordt Steve B. verschillende keren opgepakt, onder meer voor handel in harddrugs. In de *Happy Family* stapten veel jongeren - daartoe gepusht door de huisdealers - over van softdrugs op harddrugs. Kortom, de gemeente faciliteerde harde criminelen.

Het inconsistente openbare orde beleid - nu eens gedogen, dan weer repressief optreden - heeft tot gevolg dat de situatie in het Wallengebied tot halverwege de jaren tachtig “zeker niet” verbetert. De hulpverlening heeft hieraan bijgedragen door te benadrukken dat junks “ziek zijn” en dat het “zielig is” hen tot speerpunt van handhaving te maken of min of meer dwingend hulp te verlenen. Het schrikbeeld was dat de politie junks op zou jagen. De drugshulpverlening had weinig om het lijf en concentreerde zich in het stadscentrum (hetgeen verslaafden aantrok) en beperkte zich tot gezondheidszorg. De hulpverleningsinterventies hadden geen enkel zichtbaar effect op de openbare orde.

Dit halfzachte en wispelturige optreden leidt ertoe dat de drugscene in feite een sterk autonome dynamiek heeft in die tijd. De invloed van politie, justitie, bestuur en hulpverlening valt te verwaarlozen. Goede bedoelingen lopen stuk op de dynamiek van harde drugsriminaliteit en harddrugsverslaving. Verschillende keren komen de buurtbewoners die niet willen verhuizen in actie, om zo de overlast op de politieke agenda te krijgen. Ze trekken onder meer naar het gemeentehuis en verstoren een raadsvergadering. Oud-burgemeester Van Thijn over deze bewoners: “De geest van onverzettelijkheid en vastbeslotenheid zich niet te laten wegpesten, door niemand en zeker niet door junks, kenmerkt de instelling van de bewoners van de Zeedijk”. Hét keerpunt is de moord op hoofdagent Peter Lugten op 5 augustus 1986. Deze diender wordt neergestoken door een junk als Lugten hem arresteert. Buurtbewoners vormen een barricade van autobanden die in ze in brand steken. Boven Amsterdam hangen grote donkere wolken: “Het leek wel of de stad in brand stond en in een bepaald opzicht wás dat ook zo”. Julsing benadrukt dat de moord aantoont dat de politie in feite een onmogelijke opdracht vervulde in een chaotische werkomgeving, die in essentie het product was van politiek-bestuurlijke veronachtzaming van de straatproblematiek.

Bureau Warmoesstraat: weinig belang bij een “schone dijk”

Het inmiddels gesloten politiebureau Warmoesstraat is een begrip. Het bureau was het oudste van Amsterdam. In politiekringen werd kortweg gesproken over “het bureau”. Julsing: “Je werkte niet bij de politie, maar op bureau Warmoesstraat. Werken op bureau Warmoesstraat gaf een statuspositie”. Het bureau had een duidelijke reputatie: “Niet lullen maar poetsen! We gaan ertegenaan!”. Buitenstaanders hadden een geromaniseerd beeld van bureau Warmoesstraat, zoals blijkt uit een politiegrap:

“Bekeuringen voor verkeersovertredingen hoefde je op de Zeedijk niet uit te delen, want er was geen verkeer. Alleen geslachtsverkeer!”. In werkelijkheid was het politiewerk in het Wallengebied loodzwaar, maar het gaat tegen de politiecultuur in om dit te erkennen. Een agent moest ijzersterk in zijn schoenen staan om zijn rug recht te houden. In feite was het een kwestie van overleven, waarbij recht en beleid op grote afstand kwamen te staan van de straatpraktijk. Vierentwintig uur per dag, zeven dagen per week krijgt een diender “alle ellende van de stad over zich heen”. Julsing: “Regelmatig strompelde iemand halfdood het bureau binnen om voor de ogen van enkele dienders met een mes in zijn rug of aan een overdosis te sterven”. Het is niet verwonderlijk dat veel agenten de Zeedijk niet overleefd hebben. In figuurlijke zin, omdat ze zich anders gingen gedragen dan gepast is, maar ook privé betaalden velen een hoge prijs in de vorm van echtscheidingen. Sommigen overleefden het zelfs letterlijk niet, want Julsing heeft dienders “écht kapot zien gaan” aan drugs, seks en geweld. Velen deformeerden, anderen kampten met zware psychische klachten en enkelen pleegden zelfmoord.

Op bureau Warmoesstraat zochten dienders steun bij elkaar. Tussen brigadiers en agenten ontstond een hechte band: “Bijna incestueus, in die zin dat ze alleen nog op elkaar vertrouwden”. De brigadiers hielpen agenten om zich staande te houden, maar in ruil daarvoor moesten ze zich schikken naar de heersende mores. De agenten legden alleen verantwoording af aan de brigadiers. Die brigadiers maakten zo eigenlijk de dienst uit op bureau Warmoesstraat. Ze hadden op straat en op het bureau een enorme machtspositie. Doordat brigadiers veel op straat kwamen - “dat was dan nog een lichtpuntje” - hadden ze veel contact met buurtbewoners en criminelen. Ze wisten precies wat er speelde. De brigadiers zorgden er echter ook voor dat de agenten in feite niet communiceerden met de wijkteamchefs, zodat die niet wisten wat de politie daadwerkelijk deed. Doordat de chefs “dom gehouden werden”, waren ze onvoldoende op de hoogte van de onorthodoxe straatmethoden - typische *street justice* - van de brigadiers en agenten.

Overlastgevend junk werd hardhandig van De Dijk geslagen, waarbij junk regelmatig gebroken botten opliepen. Doordat agenten en brigadiers elkaar beschermden, raakte de wijkteamchef hier niet van op de hoogte: “De brigadiers konden hun chef maken en breken, want als de praktijken bekend zouden raken, waren zij als eerste de klos.

De korpsleiding durfde nog wel een chef aan te pakken, maar niet de heilig verklaarde brigadiers op hét bureau". De onderlinge verbondenheid tussen brigadiers en agenten werd versterkt door de heersende tijdgeest. De grote conflicten tussen de Mobiele Eenheden en krakers (onder meer de Nieuwmarktrellen in 1975, die in de Vondelstraat in 1980 en die bij de Kroning van Beatrix in 1980), zorgden voor een sociale kloof tussen politie en buitenwacht. De politie had het gevoel dat ze op zichzelf was aangewezen. Dit gold bij uitstek voor de operationele kliek op bureau Warmoesstraat. Het leidde tot een cultuurpatroon met zeer veel - "te veel" - elementen uit beschrijvingen in de politiesociologie van de schaduwkanten van de operationele politiecultuur.

De Warmoesstraat en het orthodoxe beeld van de politiecultuur op straat

Het beeld dat Julsing schetst van de operationele politiecultuur stemt in hoge mate overeen met het orthodoxe cultuurbeeld dat naar voren komt uit Anglo-Amerikaans sociologisch politieonderzoek dat in de jaren zeventig is verricht. Op hoofdlijnen bestaat overeenstemming over de volgende vier belangrijke elementen van die politiecultuur:

1. Politiewerk: waardevol "mannenwerk"

Politieagenten vinden dat zij waardevol werk verrichten. In de cultuur staat voorop dat politieagenten fysieke controle uitoefenen over hun territorium: de straten, de wijken en de pleinen. Zij zijn ervoor verantwoordelijk dat het er in hun werkgebied ordelijk aan toegaat. Politieagenten bepalen wanneer iemand te ver gaat en grijpen dan in. Zij zijn de "thin blue line" tussen orde en chaos. De noodzaak tot fysiek optreden werkt in de hand dat de politiecultuur masculien is. Er wordt veel waarde gehecht aan mannelijkheid, aan fysieke kracht en aan moed en vastberadenheid in dreigende situaties.

Wie in dat soort situaties steken laat vallen of wegloopt, loopt het risico als paria te worden behandeld. Hier komt bij dat de masculiene politiewereld vaak in contact komt met de schaduwkant van het stadsleven. De politiecultuur neemt nogal wat over "(...) van de humor, het taalgebruik en de onbehouwenheid (...) van de lagere klassen" (Punch 1983: 26). Dit leidt tot een grove werksfeer achter de schermen: ruw, harde humor (mannengrappen) en onderlinge schijngevechten.

2. Solidariteit

De solidariteit onder politiemensen is groot. Politieagenten hebben een sterk wij/zij-perspectief. Zij hebben een overwegend negatief beeld van buitenstaanders. De term 'burger' heeft in politiekringen een negatieve connotatie (Holdaway 1983). Burgers wordt een gebrek aan inlevingsvermogen met de problemen en dilemma's van het politiewerk verweten.

De politiecultuur is egalitair. Politieagenten zijn min of meer gelijk en er behoren geen serieuze verschillen te zijn. Dit wordt in de hand gewerkt doordat veruit de meeste politieagenten in dezelfde positie verkeren: lastige werkomstandigheden, geringe promotiekansen en een loon dat is gebaseerd op rang en op het aantal dienstjaren. Er behoren geen gedetailleerde formele regels te zijn die voorschrijven hoe een politiefunctionaris dient te handelen. Saamhorigheid gaat gelijk op met een zeker individualisme: ruimte om een persoonlijke invulling te geven aan het politiewerk (Brown 1981). Dit komt onder andere tot uitdrukking in zogenoemde politiehobby's: individuele voorkeuren van politieagenten om bepaalde wetten streng te handhaven of om sommige wetsovertredingen juist min of meer systematisch door de vingers te zien. Wie problemen krijgt met individuele handhavingspraktijken dient de verantwoordelijkheid hiervoor op zich te nemen (Reuss-Ianni 1983). Politieagenten dienen er echter wel op te kunnen rekenen dat peers leidinggevenden of buitenstaanders niet informeren over onrechtmatig of onethisch gedrag. Dit wordt gevoed en gerechtvaardigd door het idee dat chefs of burgers te weinig begrijpen van het straatwerk.

3. Geloof in de eigen moraliteit

Het past niet in de politiecultuur om openlijk te twijfelen aan de moraliteit van het politieoptreden. Politieagenten dienen te beslissen over schuld en onschuld, over wel of niet optreden tegen een wetsovertreding en over het al dan niet aanhouden van een verdachte. Dit zijn lastige keuzen die politieagenten vaak in kort tijdsbestek en op grond van oppervlakkige informatie maken. Zij kunnen er vaak niet zeker van zijn dat zij het bij het rechte eind hebben. De overtuiging dat politieagenten vrijwel altijd in staat zijn om vast te stellen wat in een bepaalde situatie rechtvaardig is, reduceert deze onzekerheid. Politieagenten moeten ook afwachten hoe leidinggeven- den, burgers en gezagsdragers achteraf oordelen over hun optreden.

Zij houden concrete informatie over zaken die hen kunnen worden aangerekend mede daarom geregeld (deels) geheim. Het geloof in de eigen moraliteit en de geheimhouding faciliteren een schaduwkant: negatieve stereotypen en het relatief strenge optreden tegen minderheden, onrechtmatige handhavingspraktijken en disproportioneel politieoptreden (Charles 1986; Punch e.a. 1999; Manning 1977; Rubinstein 1973).

4. Cynisme

Cynisme is een aspect dat in geen enkele beschrijving van de politiecultuur ontbreekt. Politiecynisme heeft een aantal oorzaken. Er gaat een nuchtere werkelijkheid schuil achter het masculiene van politiewerk. Veel politiediensten zijn tamelijk saai en verlopen voorspelbaar. De promotiekansen van politieagenten zijn vaak gering. Het uiteindelijke effect van interventies is vaak ongewis. Het gevoel dat agenten een missie vervullen, maakt na verloop van tijd plaats voor het gevoel dat hun invloed op het stadsleven gering is. Dit komt onder andere doordat zij onophoudelijk te maken krijgen met mensen in een slechte hoedanigheid: dronkenlappen, drugsverslaafden, leugenachtige verdachten, boze mensen, emotionele slachtoffers, winkeldieven, verkleumde daklozen en psychisch gestoorden.

Op de hoek van elke straat en steeg in het Wallengebied lagen “verleidingen op de loer, in de vorm van seks, drugs en geld”. Bijna elke diender ging wel een keer over de streep en raakte zo zijn moreel gezag kwijt om bemerkingsen te maken bij operationele misstanden. Brigadiers waren hier ook op uit: een brandschone agent was in feite een gevaar, omdat die wel eens in opstand zou kunnen komen. Dit leidde ertoe dat ernstig wangedrag dat op de werkvloer bekend raakte, ongemoeid kon blijven. Julsing: “Eén diender had zogenaamd een hoertje als tipgever, maar iedereen op het bureau wist waarvoor hij daadwerkelijk bij haar kwam”. Uit een onderzoek, uitgevoerd halverwege de jaren zeventig, wordt geconcludeerd dat de pogingen van de onderwereld om de politie om te kopen steeds succesvoller waren geworden. Het is niet voor niets dat het woord “naggen” (normafwijkend gedrag vertonen) op bureau Warmoesstraat is verzonnen.

De wanordelijkheden op straat sloegen over op de interne gang van zaken aan bureau Warmoesstraat. Vervolgens internaliseerden de werkwijzen van uitvoerders en lagere leidinggevendenden zo sterk dat ze in feite enkel nog maar bezig waren met hun eigen besognen en prioriteiten.

En dus niet met hun externe opdracht: ordehandhaving op De Dijk. De informele leiders vonden dat prima: “Ze hadden geen belang bij een schone dijk. Dat was onmogelijk en het zou ook de unieke status aantasten van de informele leiders. Het enige belang van de dienders was overleven op bureau Warmoesstraat. Ze waren totaal niet gericht op het maatschappelijk effect”.

Benoeming tot wijkteamchef op een “mooi moment”

Julsing wordt in 1986 benoemd tot wijkteamchef. De timing, zo blijkt in retrospect, helpt hem bij de zware opgave om intern én extern te normaliseren. Voor publiek en media vormt de moord op hoofdagent Lugten in 1986 een keerpunt, maar op de keper beschouwd is het eerder een kristallisatiepunt: een schokkende gebeurtenis die door velen wordt aangegrepen om de ontoelaatbaarheid van de gang van zaken op de Zeedijk aan de kaak te stellen. De volgende ontwikkelingen en gebeurtenissen waren een steun in de rug voor Julsing:

- In de periode vóór Julsing hadden “Jelle en Joop” - de latere korpschef Jelle Kuiper en plaatsvervangend korpschef Joop van Riessen - met intern crisismanagement de akkers rijp gemaakt om de interne macht van de brigadiers aan te pakken. Als chef Uniformdienst (Jelle Kuiper) en chef recherche (Joop van Riessen) pakten zij de corruptie aan. Ze lieten zich gelden als ‘schone bazen’. Van Riessen: “Wij hadden zoiets van: Wie zijn hier de baas? Dat zijn wij toch”. Kuiper en Van Riessen startten, met enkele anderen, een operatie waarvan bepaald niet bij voorbaat vaststond dat die zou slagen: “Het had natuurlijk ook faliekant verkeerd kunnen gaan”. Ze begonnen namelijk buiten de korpsleiding om een intern onderzoek. Dit bracht corruptie aan het daglicht en leidde tot ontslag van enkele informele kopstukken aan de Warmoesstraat. Het betekende bepaald niet het einde van het “naggen”, maar er werden voor het eerst sinds jaren wel keihard piketpalen geslagen door politieleiders. Het toonde aan dat officieren wel degelijk meetellen en het, zelfs in ‘hét bureau’, voor het zeggen hebben. Ook bleek dat onorthodoxe en gewaagde interne praktijken niet het privilege zijn van brigadiers of andere informele leiders. Het maakte goed willende dienders duidelijk dat ze onder bepaalde omstandigheden wel degelijk op bepaalde chefs konden vertrouwen.

- In het begin van de jaren tachtig neemt de druk van buurtbewoners en door mediaberichtgeving op politie en gemeente alsmaar toe. De buurtbewoners organiseren zich in allerlei comités om hun ongenoegen te laten blijken. Julsing bezoekt verschillende malen bijeenkomsten van dergelijke comités en bouwt zo goede contacten met de buurtbewoners op. Hiermee brokkelt ook de externe machtspositie van de brigadiers op straat langzaam af, want zij monopoliseerden als het ware het contact met burgers. Via burgers raakt Julsing op de hoogte van politieel wangedrag.
- Tot 1983, het jaar waarin Ed van Thijn aantreedt als burgemeester van Amsterdam, was vooral Justitie een belangrijke en nuttige partner van de politie. Maar met het aantreden van Van Thijn wordt het beleid van de gemeente meer gericht op openbare orde en op het faciliteren van het politiewerk: “Van Thijn was zeer politie-minded en erg geschrokken van de situatie op straat: wat hebben jullie nodig, hoe kan ik helpen? Dat was ineens een heel andere houding”.

Van burgemeester Van Thijn en van districtschef Leendert Dorst krijgt Julsing de opdracht een eind te maken aan de onrust op de Zeedijk. Julsing: “Het maakte niet uit hoe het gebeurde, als het maar gebeurde”. Om de situatie op straat te verbeteren geeft Julsing, met anderen, gestalte aan drie parallelle projecten.

In de eerste plaats wordt de politie-inzet opgevoerd om consistent en streng optreden mogelijk te maken. Het formele beleid wordt aangescherpt, zodat de agenten op straat meer realistische rechtmatige mogelijkheden krijgen om op te treden tegen criminaliteit en overlast: “De agenten waren bij gebrek aan goed beleid deels ook tegen hun wil hun eigen rechter geworden”. Bestuur, politie en justitie ontwikkelen enkele zogeheten speciale ‘Zeedijkartikelen’, die opgenomen worden in de APV. Op de Zeedijk worden cafés gesloten van waaruit gedeald wordt en worden verboden ingesteld: een messenverbod en een alcoholverbod. Junks kunnen een dijkverbod en een 14-dagenverbod opgelegd krijgen. Tevens kunnen potentiële straatrovers door middel van een verwijderingsverbod tot maximaal acht uur van de dijk geweerd worden. Later wordt dit verbod verscherpt tot een samscholingsverbod. De politie

treedt op met de lange wapenstok en zet de politie te paard in om junks van de dijk te jagen. In deze periode verricht de politie veel aanhoudingen. Aan het begin van de jaren tachtig wordt zo de norm gesteld. Er gaat een schok door de wereld van dealers en (criminele) verslaafden, onder meer omdat een goede verstandhouding met - of protectie door - de informele leiders aan de Warmoesstraat niet meer helpt. De politie verleent geen gunsten meer en handhaaft niet langer met aanzien des persoons, maar treedt simpelweg hard op wanneer de omstandigheden daarom vragen: "Het ging ineens om wat iemand deed en niet om wie het was en hoe zijn relatie met de politie was".

In de tweede plaats komt halverwege jaren tachtig de drugshulpverlening van de grond. Het stelt de politie in staat problematische gebruikers door te verwijzen: "Het onzinnige wegsturen van verslaafden werd daardoor minder. Je kon iemand in zijn nekvel pakken en naar de hulpverlening brengen". De hulpverlening werd door burgemeester Van Thijn de maat genomen op de mate waarin ze de openbare orde verbeterde. Dat was iets heel anders dan fixatie op gezondheidszorg.

In de derde plaats wordt in 1983 de NV Economisch Herstel Zeedijk opgericht: publiekprivate samenwerking tussen de gemeente en ondernemers op de Zeedijk. Ondernemers op de Zeedijk, met name het Barbizon Hotel, zetten de gemeente onder druk. De ondernemers hebben grote financiële belangen bij een schone Zeedijk. De NV wordt opgericht om leegstaand onroerend goed op te kopen en vervolgens op te knappen. De gerenoveerde panden worden tegen een gereduceerd tarief verhuurd aan bonafide ondernemers. In eerste instantie trekken de nieuwe ondernemers op de Zeedijk weinig klanten. De komst van bakkerij Lobs op de hoek van de Stormsteeg - halverwege de Zeedijk - brengt hier verandering in. Bij de bakker gaan veel buurtbewoners brood halen. Steeds meer 'normale' mensen begeven zich weer op de Zeedijk en daar profiteren de andere ondernemers van.

Het duurt tot 1993 voordat het eerste deel van de Zeedijk - tussen Centraal Station en de Stormsteeg - volledig gerenoveerd is. De NV knapt 140 woningen en 48 bedrijfspanden op en verhuurt deze dus aan nette huurders. Vele miljoenen zijn door de gemeente en ondernemers in het gebied “gepompt”. Het duurt nog tot het eind van de jaren negentig voordat ook het tweede gedeelte van de Zeedijk - tot aan de Nieuwmarkt - gerenoveerd is. In 2000 wordt met de opening van een Chinese tempel op de Nieuwmarkt deel twee van de renovatie van de Zeedijk voltooid. Nog altijd neemt de politie direct contact op met de NV Zeedijk als verpauwerde of leegstaande panden worden aangetroffen (vergelijk COT, 2005). De werkwijze van de NV is uitgebreid naar het gehele Wallengebied.

De gemeente gaat vanaf het begin van de jaren tachtig dus mee in het hardere beleid van politie, dat tot die tijd wordt gesteund door justitie. De samenwerking met justitie verloopt sinds die tijd juist moeizamer. Justitie heeft vooral aandacht voor strafrechtzaken en volgens Julsing te weinig voor de openbare orde. Illustratief is de overlast rond de befaamde pillenbrug: “Justitie vond het niet de moeite waard, het was slechts een overtreding op de medicijnwet, terwijl ze zwaar verslaafd waren aan allerhande medicijnen die door criminelen werden verhandeld. Het was gewoon dé rotte kies van heel Amsterdam”.

Inmiddels is de situatie op de Zeedijk, zeker visueel, sterk verbeterd. Nog steeds is het Wallengebied het centrum voor quasilegaal en illegaal vertier. Op een paar vierkante kilometer bevinden zich raamprostituees, seksshops, stripclubs, homohoreca, cafés en coffeeshops. Nog steeds worden toeristen benaderd door straatdealers en hosselende junks om drugs af te nemen. Het gaat vaak om nepdope. Het is echter niet langer zo dat de drugscene de gang van zaken op de Zeedijk bepaalt.

Julsing denkt dat de buurtbewoners een volledig uitgestorven Zeedijk ook niet zouden waarderen: “Ze zijn gewend aan de sfeer die hangt op ‘hun’ Zeedijk, ze zijn er zelfs trots op. Ze zouden het saai vinden als het rustig zou zijn op de Zeedijk”. Af en toe laten de buurtbewoners van zich horen en klagen ze over de overlast. In 2008 wijzen bewoners terecht op overlast van een forse toename van het aantal nepdope dealers. De drugsoverlast op de Zeedijk staat dan weer in het middelpunt van de media-aandacht en op de politieke agenda.

Als je door de ogen van een politieman met historische kennis naar de moderne Zeedijk kijkt, dan “zie je een paradijs”. Veel yuppen wonen inmiddels in het gebied. Ze betalen veel geld voor woonruimte en stellen hoge eisen. Zo blijft er veel druk op de politie liggen om juist op deze locatie te presteren.

Gedragsverbetering: interne en externe ontwikkelingen grijpen op elkaar in

De stellige opdracht die Julsing kreeg van burgemeester en districtschef had óók betrekking op de interne situatie. De opdracht om koste wat kost extern orde op zaken te stellen botste deels met de interne opdracht. Immers, als op straat alles is geoorloofd, wie stelt intern dan orde op zaken? Julsing grijpt de ruimere bevoegdheden en grotere politiecapaciteit aan om het politieoptreden meer in overeenstemming te brengen met recht en beleid, maar nog meer om het zelfvertrouwen van de politie te herstellen. Extern moesten de dienders weer het gevoel krijgen dat hun optreden ertoe doet. Intern stelde hij zich tot doel de chefs en welwillende dienders meer invloed te geven, maar dat vergde een harde aanpak van de geperverteerde informele leiders.

De rust moest dus extern en intern terugkeren. Het totale gebrek daaraan kwam kort na zijn aanstelling in 1986 pregnant tot uitdrukking in de reactie op het frequente verzoek om “assistentie collega”. Regelmatig stormde het hele bureau na zo’n melding de Zeedijk op, om vervolgens iedereen die zich op straat bevond “van de dijk af te slaan, zodat het weer een paar uur rustig was”. Bij andere acties werd met honden, wapenstokken en rollen prikkeldraad uitgerukt en werd iedereen ingesloten en gefouilleerd. Hierbij werden drugs, wapens en andere verboden spullen in beslaggenomen. Aanhoudingen werden niet verricht, want de acties waren puur bedoeld om de junks van de Zeedijk te verjagen zodat het weer even rustig was. Dergelijke acties waren een werkpatroon op de Zeedijk. Bij zulke acties gebeurden dingen die volstrekt niet door de beugel konden. Dienders sloegen junks in elkaar. Dit soort piekgebeurtenissen vormde de werkpersoonlijkheid van de dienders. Julsing stelde vast dat het taalgebruik van de politie veel had overgenomen van de rauwe straatcultuur.

De politiecultuur was sterk masculien getint (vergelijk Punch, 1979). Dit kwam ook doordat er alleen mannen op bureau Warmoesstraat werkten. Informele leiders stelden geheel eigen normen. Het was bijvoorbeeld gebruikelijk dat er elke dienst één of twee dienders vrijaf kregen van de meest invloedrijke brigadier, terwijl gewoonweg werd geregistreerd dat ze aan het werk waren.

Jelle Kuiper en Joop van Riessen hadden als eerste het machtsblok van de informele leiders een klap toegebracht. Maar het was daarmee niet verdwenen. Bovendien waren de informele leiders alert geworden op de bureauleiding, want ze dachten niet langer dat die het toch niet aan zou durven om op te treden: “Jelle en Joop hadden ze beducht gemaakt voor de chef. Ik werd intern gewoon geobserveerd. Wie was ik, wat was ik van plan? Ze wilden het maar wat graag weten”. In feite werd er door toedoen van de interventies van de twee J’s aan de ene kant nóg meer onder de pet gehouden, maar aan de andere kant was er ook een interne stroming die verlangde naar minder gejaagd en chaotisch politiewerk. Het was duidelijk dat Julsing intern lijnrecht tegenover de informele leiders kwam te staan. Na Jelle en Joop hadden verschillende wijkteamchefs zich stuk gebeten op deze interne opdracht, onder meer omdat het hogere politiekader deze chefs onvoldoende steunde: “Leiding geven was gericht op pampieren. Van de hiërarchische structuur kwam weinig terecht en daar hadden mensen in mijn positie dus ook geen steun aan”. Tegen zijn voorganger kwam de werkvloer nog min of meer collectief in opstand na een omstreden maatregel: “Bij de vorige leiding waren de dienders in opstand gekomen naar aanleiding van een conflict over dienstsport. Als protest gingen ze voetballen op de Zeedijk”. Veel brigadiers zagen Julsing als de zoveelste chef, die ze ook wel weer zouden overleven, omdat de tijd toch in hun voordeel werkt. De chef vertrekt omdat hij half mislukt of promotie maakt en de lokale brigadiers blijven achter en behouden hun macht, zo dachten de informele leiders: “Tijd was een enorme machtsbron, omdat er geen intern mobiliteitsbeleid was. Ze bleven zitten zolang ze wilden. Ongelooflijk eigenlijk”.

Kort na zijn aanstelling krijgt Julsing het gevoel dat hij klem zit tussen gemeente en rijksrecherche. De gemeente wil dat tegen elke prijs de rust terugkeert op de Zeedijk en de Rijksrecherche start onderzoeken naar misstanden op bureau Warmoesstraat. Julsing: “Ik was het met allebei eens, maar raakte wel in de knel. Als puntje bij paaltje komt houdt

de burgemeester toch zijn hand niet boven je hoofd". Zo ontstond de taak voor Julsing om hard, effectief en rechtmatig op te treden. Terwijl hij zich tegelijk moest ontdoen van een kliek brigadiers die hem maar wat graag zag sneuvelen over welke bananenschil dan ook. Hij boekt vooruitgang langs enkele sporen.

Om te beginnen worden intern harde gedragsregels en normen opgesteld. Dit staat niet op zich, want de aanscherpingen van recht en beleid bieden op straat meer mogelijkheden tot effectieve handhaving. Met formeel beleid, aangevuld met een klein beetje straatrecht, vallen resultaten te boeken. Dit betekent dat het vergaande straatrecht niet langer kan worden gerechtvaardigd door te zeggen dat het noodzakelijk is. De externe resultaten gaven dienders vertrouwen. Ze zagen, vaak voor het eerst, vooruitgang op straat. Ze kregen complimenten van burgers. Hier komt bij dat het werkgebied van bureau Warmoesstraat wordt uitgebreid naar de Kalverstraat. Het grote voordeel hiervan was dat de agenten met een meer gemêleerd publiek in aanraking kwamen, met mensen waartegen ze zich een gewone en nette houding aan moesten meten. Mensen die op hun beurt de politie op een nettere manier bejegenden. Bij wangedrag op de Kalverstraat kon de politie niet reageren zoals ze gewend was geraakt op de Zeedijk: "Het was daarom wel even wennen voor ze om te surveilleren door de Kalverstraat. Als ze dan achter zich "klootzak" hoorden, wilden ze direct naar de wapenstok grijpen. In de Kalverstraat lopen andere mensen en die moet je ook anders aanpakken dan de junks op de Zeedijk".

De gebiedsuitbreiding ging gepaard met een personele uitbereiding. Er kwamen meer agenten op het bureau werken die de oude harde werkstijl niet op prijs stelden. En evenmin de informele dominantie van de brigadiers. De personele veranderingen stelden Julsing in staat om door middel van personeelsbeleid en benoemingen interne veranderingen te bewerkstelligen. Hier kwam bij dat Julsing op de Zeedijk goede contacten opbouwde met bewoners en ondernemers. Die stelden vertrouwen in hem en in het aangescherpte beleid. Daarmee kwam een belangrijke machtsbron van de brigadiers te vervallen, die juist het contact met sleutelfiguren onder de bewoners hadden gemonopoliseerd. Julsing tastte het informatiemonopolie van de brigadiers verder aan door op onverwachte momenten met doorsnee agenten op pad te gaan: "In de kleine uurtjes van een nacht- of avonddienst krijg je dan ineens ongeraagd te horen wat je weten wil".

Julsing kwam gestaag meer te weten. Nieuwkomers verstrekten informatie. Lokaal gevormde dienders die uit het goede hout waren gesneden wilden dat Julsing op de hoogte raakte van misstanden. Deze informatie stelde hem in staat om enkele harde interne maatregelen te treffen die konden rekenen op voldoende intern draagvlak: “Ik kon me ontdoen van de rotste appels. De één werd ontslagen omdat hij stal uit de pot, de ander na een onderzoek van de rijksrecherche en sommigen trokken het gewoonweg niet meer op de Zeedijk”. Het stelde Julsing in staat om geschikte vervangers te zoeken, inclusief een aantal vrouwelijke dienders: “Verschillende ontwikkelingen boden kansen die mijn voorgangers nooit hadden gehad. Ik moest ze wel benutten en toen ik de hardste interne maatregelen trof, was het voor mij ook onzeker hoe het uit zou pakken. Het is er beter op geworden, maar het was natuurlijk ook weer geen regulier bureau toen ik vertrok”.

2.3 Tactische lessen

1. De bestuurlijke omweg: het belang van een beleidsagenda op middellange termijn
2. De verwevenheid van intern en extern management
3. Beleid: gericht op maatschappelijke effecten
4. Terug naar de basis: het grote belang van de modale agent
5. Mobiliteitsbeleid: op positieve en negatieve gronden

1. De bestuurlijke omweg: het belang van een beleidsagenda op middellange termijn

Bij een zware tactische opgave volstaat een interne agenda allerminst. Sterker, wie niet begrijpt en aanvoelt hoezeer op dit niveau intern en extern management in elkaar grijpen (zie ook les 2), valt ten prooi aan internalisatie en zal weinig resultaat boeken. Tactisch politiemangement vergt een heel andere tijdshorizon dan op operationeel niveau. Het vergt volharding op de middellange termijn. Een belangrijk aspect op die middellange termijnagenda zijn de bestuurlijke en justitiële beleidsinspanningen.

Julsing start onmiddellijk na zijn aantreden een bestuurlijk samenwerkingstraject. Het momentum - maatschappelijke druk, zeer ernstige ordeverstoringen en een burgemeester die het ‘heroveren’ van de Zeedijk

oormerkt als topprioriteit - werkt in het voordeel van Julsing, maar niets gaat vanzelf. Het opstarten van de NV Zeedijk, de capaciteitsuitbreidingen aan het bureau, de aanscherpingen van de APV, de financiering van uitbreiding van de drugshulpverlening en de morele bestuurlijke steun bij harde handhaving, pakken goed uit. Het was echter belangrijk voor de politie dat het door de burgemeester gestimuleerde beleid ook werd geïnternaliseerd door het ambtelijk apparaat, want daar werkten “ambtenaren die enkele jaren daarvoor nog op een héél andere lijn zaten”. Julsing formuleert hiermee een belangrijke les: zolang bestuurlijke spanningen sterk gepersonaliseerd zijn (in casu: de lijn van burgemeester Van Thijn) is het verstandig als de politieleiding zorgt dat waardevol beleid ingebed raakt. Dit is uiteindelijk gelukt. De NV Zeedijk functioneert nog steeds en de stimulans die de drugshulpverlening destijds kreeg is duurzaam gebleken.

2. De verwevenheid van intern en extern management

De beleidsaanscherpingen hadden extern effect: het gaf dienders van de Warmoesstraat het gevoel enige grip op de situatie te krijgen. De paradox was echter dat Julsing op moest passen dat de bestuurlijke opdracht, die vrij vertaald kon worden in “handel naar bevind van zaken, zolang de Dijk maar schoon wordt”, intern op de werkvloer niet werd opgevat als bestuurlijke vrijbrief voor onrechtmatig straatrecht. De onorthodoxe werkstijl zorgde ervoor dat dienders enkele keren onderwerp werden van Rijksrechercheonderzoek.

De bestuurlijke druk mondt echter uit in aanscherpingen van het juridische en beleidsmatige instrumentarium. Dit stelt Julsing in staat om het tot dan toe gebruikelijke informele straatrecht als het ware in twee stukken te knippen. Een gedeelte van het straatrecht wordt geformaliseerd en aan het andere gedeelte verbindt Julsing sancties. De formele lijn biedt dienders realistische mogelijkheden om op straat vooruitgang te boeken. Dit stimuleert dienders om doelmatiger te werken (ze zien dat hun inspanningen lonen) en het is een stimulans om in het gareel te blijven. Zó ontstaat niet alleen meer intern draagvlak voor recht en beleid, maar ook voor het optreden van de leiding tegen onrechtmatig politieoptreden. De modale agent steunt Julsing daardoor als hij hard optreedt tegen ‘rotte appels’. Het grote probleem was echter de felle

tegenstand van de vijfde colonne van brigadiers van de oude stempel. Het was deze brigadiers namelijk niet te doen om de externe effecten en ook niet om de inhoud van het beleid, maar louter om het behoud van hun interne machtsbasis. Dit attendeert op drie andere lessen: het belang om de focus van de werkvloer te richten op de externe effecten (les 3); het grote belang van de modale agent (les 4); en de louterende werking die uit kan gaan van het mobiliteitsbeleid (les 5).

3. Beleid: gericht op maatschappelijke effecten

Focus van het tactisch management op externe effecten lijkt een open deur, maar blijkt dat in de praktijk lang niet altijd te zijn. Vastberadenheid om extern resultaten te boeken kan een omweg vergen, die onder meer voert langs stadhuis en parket. Voorts blijkt uit dit relaas bij uitstap dat het gevaar bestaat dat precies het omgekeerde gebeurt van wat wenselijk is. Immers, aan de Zeedijk krijgt de externe teloorgang vergaande invloed op de werkhouding van de politie. De platte en wanordelijke situatie op straat leidt tot plat gedrag in politiegelederen. Hoezeer de Zeedijk ook unieke kenmerken heeft, ligt een dergelijk gevaar in zekere zin kleinschaliger altijd op de loer.

Julsing kan dit, samen met anderen, keren omdat hij beschikt over een realistisch en op de problematiek toegesneden beleidsinstrumentarium. Dit stimuleert de politie om de orde te herstellen en om – het is in casu allerminst overdreven om het zo te formuleren – publiek domein te heroveren. Belangrijk is dat de externe oriëntatie niet louter wordt opgedragen aan de politie, maar ook aan de drugshulpverlening: dé maatstaf voor de kwaliteit van de drugshulpverlening werd het effect op de openbare orde. Julsing: “Dat was revolutionair. Het was mooi dat Van Thijn dat ook met zoveel woorden zei. Het was ook hard nodig, want menig hulpverlener was zo sterk gericht op de gezondheidssituatie dat het bijna niet meer voorstelbaar is”.

4. Terug naar de basis: het grote belang van de modale agent

De machtbasis van de brigadiers leek onaantastbaar en was dat lange tijd ook. Ze dankten dit aan organisatietactieken. Ze beloonden (hoofd)agenten die zich naar hun werkstijl schikten, onder meer met illegale vrije tijd. Tegelijk zorgden ze dat in feite alle (hoofd)agenten deels vuile handen maakten. Zo coöpteerden ze de werkvloer. Ze konden desnoods vele agenten berispen. Agenten die zich wilden verweren tegen bepaalde wanpraktijken hadden hun moreel gezag verloren. Een goedwillende agent valt relatief gemakkelijk te coöpteren aan een bureau met veel ingesleten onrechtmatige praktijken. Wie een gratis vrije middag accepteerde (heel gebruikelijk destijds), was al chantabel. Kortom, de modale agent was cruciaal voor de informeel heersende brigadiers: hen moesten ze voor zich winnen of in elk geval neutraliseren.

Zo gedefinieerd, luidde de interne opdracht van Julsing dus om de modale agent weer voor zich te winnen. Hij kon hierbij gebruik maken van de nieuwe beleidsinstrumenten. Hij greep dit aan om nieuwe werkstandaards af te spreken en om ook duidelijk aan te geven wat wel en niet werd getolereerd. Een categorie uitvoerders koos voor de lijn om het nieuwe, hardere beleid ten uitvoer te brengen. Dit lijkt zo eenvoudig en voor de hand liggend, maar aan de Warmoesstraat betekende uitvoering van formeel beleid dat de brigadiers macht inleverden. Er groeide een belangrijke categorie agenten die het formele beleid uitvoerde en die niet (systematisch) over de schreef ging. De brigadiers hadden hen dus niet meer in hun macht. Er ontwikkelde zich een modale agent die maar wat graag zag dat tegen de 'rotte appels' hard werd opgetreden. Harde interne sancties zagen ze als stimulans om zelf in het gareel te blijven. Sterker, het ontdeed hen van een categorie bazen die hen opzadelden met instructies en werkwijzen waar ze het diep in hun hart mee oneens waren, maar waar ze zich nooit tegen hadden durven verzetten. Dit verklaart waarom Julsing meer steun kreeg bij ontslag van enkele informele leiders, dan in de periode voor hem mogelijk was: "Het was mij vier jaar eerder ook niet gelukt. Maar ik voelde de interne stemming veranderen. Al was het een paar keer ook voor mij de vraag hoe het uit zou pakken. Maar ik voelde alleen al aan de blikken dat het op een gegeven moment goed zat. Achteraf kan ik dat mooi verklaren, maar toen ik het deed, was ik niet zó heel zeker van mijn zaak".

5. Mobiliteitsbeleid: op positieve en negatieve gronden

Korpsen kennen vandaag de dag een intern mobiliteitsbeleid dat voorziet in interne omloop, vaak na vier tot zes jaar. Dit heeft deels positieve gronden: vers bloed zorgt voor verfrissing en inhoudelijke vernieuwing; doorstroom biedt interne mogelijkheden; en politiemensen kunnen zich zo breed ontwikkelen. De casus Zeedijk onderstreept hoezeer het ontbreken van mobiliteitsbeleid negatief uit kan werken. De kliek brigadiers met veel interne macht, had die onder meer te danken aan de wetenschap dat ze de nieuwste chef ook wel weer zouden overleven. Zij waren de blijvers en elke chef was een passant. Deze brigadiers wisten ook dat ze hun eindrang hadden bereikt. Ze zagen intern geen enkel perspectief en dat heeft waarschijnlijk een rol gespeeld bij hun keuze om hun interne positie naar geheel eigen inzicht te bekleden. Het beoordelingssysteem werkte klaarblijkelijk nog allerm minst. Brigadiers waarop veel viel aan te merken, wisten zich immers te handhaven. De informele machtbasis was destijds veel krachtiger dan het formele systeem van beoordeling. Julsing: “Tegenwoordig ga ik in positieve zin om met mobiliteit. Wat kunnen en willen mijn mensen? Maar de Warmoesstraat maakte duidelijk dat mobiliteit er ook is om ongewenste interne machtsvorming tegen te gaan”.

Hoofdstuk 3

Sterker Blauw op Kanalen- eiland: het bollen-model

3

Sterker Blauw op Kanaleneiland: het bollen-model

“Deze jongens buigen alleen voor respect. En dat heeft de politie hier niet.”

“Respect is iets waar je niet om kan vragen, want je moet het op straat verdienen, met professioneel optreden. Krijg je het dan nog niet, dan sta ik geheel en al achter de dienders. Maar stel eerst de vraag wat je zelf, vanuit je professie, beter kan doen.”

3.1 Inleiding: professionele standaardisatie

In september 2001 treedt Peter Gieling aan als plaatsvervangend districtschef in het Utrechtse korps. Zijn belangrijke opdracht luidt om, samen met anderen, zoveel als mogelijk orde op zaken te stellen op Kanaleneiland. Dit is een Utrechtse buurt met veel Marokkaanse jeugdcriminaliteit en -overlast. De relatie tussen de Marokkaanse jeugd en politie is gespannen en wantrouwend. Kort voor de aanstelling van Gieling, in mei 2001, had de toenmalige korpschef Vogelzang in een interview met de Volkskrant de knuppel in het hoenderhok gegooid. Hoewel er tot die tijd allerhande inspanningen waren beoogd en gepleegd, waren de problemen volgens hem enkel groter geworden. De korpschef benadrukt dat er te milde straffen worden opgelegd: *‘jeugdige boefjes zijn niet bang voor taakstraf’* kopt de Volkskrant op 30 mei 2001. Hij schat het aantal zogeheten harde kernjongeren in heel Utrecht op ongeveer 300. Daarvan zou ongeveer een derde van Marokkaanse komaf zijn en een concentratie zou woonachtig zijn op Kanaleneiland. Tel hierbij op dat de harde kernjongeren verantwoordelijk worden gesteld voor 80% van de regionale criminaliteit. Het is de politie ernst. Ze wil een veel doeltreffender aanpak van de Marokkaanse problematiek op Kanaleneiland.

¹ Het Parool, ‘Frustraties en dodenlijst op Kanaleneiland’, 25 maart 1998.

Vogelzang krijgt, hoewel hij dus in feite harde kritiek levert op de gezagsdragers, bijval van de directeur van een welzijnsorganisatie. De cijfers worden later (naar beneden) bijgesteld, maar het politieke signaal van de korpschef komt aan.

De aanstelling van Gieling past in de Utrechtse traditie van management development. Intern en extern wordt gescout. Er wordt geprobeerd managementteams te smeden die operationele, Utrechtse, strategische en niet-Utrechtse kennis en ervaring aan elkaar verbinden. Gieling is een echte Utrechtse agent: opgegroeid in Overvecht, op straat begonnen, goed bekend met de mensen in het korps en met de situatie op straat. Hij is door de rangen opgeklimmen. Hij krijgt het vertrouwen van de districtschef, Oscar Dros. Als deze districtschef vertrekt, wordt Gieling eerst waarnemend districtschef en dan echt 'districtschef'. In deze functie kan hij onder meer voortbouwen op de verbeteringen die waren doorgevoerd in het researchewerk. Naast Gieling worden er in die tijd meer posten opgevuld in het districtelijk managementteam. Dit stelt Gieling in staat om een team te formeren dat klaar is voor de klus: "De Chef Noodhulp was een oud-AT'er en aan het hoofd van de recherche stond een, zeg maar, echte boevenvanger. En wat ik belangrijk vond: veel operationele ervaring en feeling met wat er intern en op straat speelt. Managerial was het district heel goed ingericht door Dros. Het ging ons daarom wat betreft makkelijker af dan ik van tevoren dacht. Resultaatgericht werken was onder Dros geen holle zin. Er was echt een systeem dat daartoe als het ware verplichtte".

Politie, bestuur en justitie treffen na 2001 tal van beleidsinitiatieven. Gieling geeft daar, samen met anderen, gestalte aan. Hij legt (we zagen dat ook al bij Julsing bij zijn politiemangement op de Zeedijk) een sterk verband tussen intern en extern politiemangement. Daarbij geeft hij in eerste instantie om twee redenen voorrang aan het interne aspect. In de eerste plaats moet de politie haar eigen zaken op orde hebben om partners met gezag aan te kunnen spreken op zaken: "Ik merkte dat de beelden tussen partners over en weer matig waren. Dan moet je dus wel garant kunnen staan voor een goede uitoefening van jouw opdracht. Partners vonden simpelweg dat we te weinig boeven vingen".

In de tweede plaats constateerde Gieling, als voormalig medewerker van het Arrestatie Team dat het verstandig was om de politie-interventies op Kanaleneiland te verbeteren met behulp van professionele standaards: “Het woord ‘standaard’ is vreemd genoeg vloeken in de kerk, terwijl elke professie zijn standaards behoort te hebben”. De uitvoerders op straat kampten met veel incidenten met Marokkaanse jongens bij het aanspreken, waarschuwen, staande houden en aanhouden op straat. De incidenten gaven over en weer voeding aan eenzijdige verhalen en beelden, die het gevoel van wantrouwen bevestigden. Gieling wilde dit niet alleen aanpakken door het “bespreekbaar” te maken. Hij tilde aan politiezijde de kwaliteit van de interventies en dientengevolge het zelfvertrouwen naar een hoger plan.

De belangrijkste les van dit relaas luidt dat zelfkritiek de sleutel is tot kwaliteitsverbetering van het politieproces. Specialistische *know how* - in casu gebaseerd op ervaringen binnen een Arrestatie Team - blijkt toegevoegde waarde te hebben. Bovendien resulteert “betere repressie” niet alleen in doeltreffender politieoptreden. Het leidt ook tot respect van de Marokkaanse gemeenschap, zelfs in de regionen van ordeverstoorders. Ten slotte geeft het agenten meer zelfvertrouwen en vermindert het, als spiegelbeeld daarvan, de spanning die ze voelen bij interventies op straat.

3.2 Het relaas: kwalitatief goede repressie als bouwsteen

Van Rozeneiland tot dé Utrechtse *hot spot*

Kanaleneiland is een relatief jonge wijk, gebouwd in de jaren zestig. Het was tot en met de jaren zeventig een paradewijk, op de rand van de stad, met veel groen en voor die tijd moderne flatwoningen. De wijk stond in de volksmond bekend als “Rozeneiland”, hetgeen was gebaseerd op de rozenperken bij de ingangen van de flats. In de jaren tachtig en negentig ging de wijk in rap tempo achteruit: veel bewoners op of net boven het bestaansminimum, veel werkloosheid en een snelle groei van het aantal allochtone bewoners. Het aandeel allochtone bewoners groeit uit tot maar liefst ongeveer driekwart van de populatie, waarbij opvalt dat het voor het overgrote deel gaat om Marokkanen.

De sociale achteruitgang is gepaard gegaan met fysiek verval, veel criminaliteit en nog meer overlast. De flats maken een grauwe indruk en veel mensen - "zelfs studenten" - weigeren er een woning te betrekken. Er slingert veel vuil op straat en verschillende rozenstruiken worden gebruikt als minivuilnisbelt. Het eiland kampt met veel overlast op straat, in het bijzonder veroorzaakt door Marokkaanse jeugd. De wijk kent wat dit betreft twee symbolische locaties of hangplekken. Winkelcentrum de Rijnbaan is een hangplek van de oudere Marokkaanse jongens en jongvolwassenen vanaf een jaar of 16. Deze "Rijnbaanjongens" veroorzaken geluidsoverlast (rijden op scooters, of in auto's met luidruchtige muziek), plegen vernielingen, hinderen voorbijgangers en plegen delicten. De andere symbolische locatie betreft de Vasco Da Gamalaan, vlakbij het winkelcentrum op Kanaleneiland-Zuid, waar een groep Marokkaanse jongens zich genesteld heeft. Hoewel ook deze groep lastig is en strafbare feiten pleegt, is het allemaal "wat minder" dan aan de Rijnbaan. De jongens zijn wat jonger (vanaf 14 jaar), veroorzaken wat minder overlast en plegen minder delicten. Maar al met al zijn de problemen hardnekkig.

De problemen op Kanaleneiland gaan in verschillende opzichten aanzienlijk verder dan die van de lokale hangplek. In de eerste plaats resulteren de verstoringen van de openbare orde in een soort territoriumstrijd: Wie heeft het hier voor het zeggen? De territoriale aanspraken van de jongeren - "wij mogen hier toch wel staan?" - botsen met handhaving door de politie.

In de tweede plaats werken de territoriale aanspraken door in een reeks van kleine en grotere incidenten. Marokkaanse jongens verzetten zich, geregeld groepsgewijs of zelfs collectief, bij staande houdingen, aanhoudingen, processen-verbaal of enkel al een waarschuwing. Deze jongens vinden al snel dat de politie onterecht en onredelijk optreedt. Politie-mensen voelen zich op hun beurt snel geprovoceerd of bedreigd. Er kan met recht gesproken worden van structureel incidentalisme. Gieling: "Er waren veel incidenten op straat en je zou kunnen zeggen dat elk incident het weer een beetje erger maakte. Door de ogen van de politie en volgens de Marokkaanse jongens. Aan beide kanten werd een optelsom gemaakt". De ernst van het incidentalisme wordt onderstreept door een aantal hevige incidenten, "zeg maar rellen of relletjes", waaronder die bij een jaarwisseling. Twee incidenten springen eruit.

In de zomer van 1996 wordt een Marokkaans jongetje aangereden door een stadsbus: het busincident. Marokkaanse omstanders verwijten de chauffeur dat hij draalt bij het oproepen van een ambulance - al zijn politiemensen overtuigd van het tegendeel. Politiemensen verrichten assistentie en zij zouden "(...) volgens de jongeren op een 'overspannen' manier" hebben gereageerd (Bervoets, 2006, p. 176). Er ontstaat een stevige rel en de politie verricht aanhoudingen. De jongeren menen dat agenten die ter plaatse kwamen, meteen hard optraden tegen de Marokkaanse jeugd omdat ze er - onrecht naar hun mening - klakkeloos vanuit gingen dat de jongeren geweld zouden gebruiken. Bervoets (2006, p. 177): "Hoewel veel agenten aangeven dat toen correct is opgetreden en er verder niet veel over kwijt willen, merkt een enkeling op dat het destijds misschien wel wat minder had gekund". Het tweede sprekende incident heeft plaats in maart 1998. Dan breken in een weekend in Utrecht twee massale vechtpartijen uit tussen jongeren en de politie: één daarvan vindt plaats in de wijk Kanaleneiland. Een groep van ongeveer 30 Marokkaanse jongeren verzet zich tegen de aanhouding van een Marokkaanse jongen wegens belediging van politieambtenaren.

In de derde plaats treedt er een vergaande verwijdering op tussen Marokkaanse jongens en politie. Er raken over en weer negatieve en eenzijdige beelden verankerd. Marokkaanse jongeren hebben een tweeslachtig beeld van de politie. Ze menen dat de politie niet veel voorstelt, maar ze vinden tegelijkertijd dat de politie juist tegen hen strenger optreedt dat redelijk is. Ze zijn ervan overtuigd dat de politie het speciaal op hen heeft gemunt. Volgens de straatcode is het stoer om politiemensen uit te dagen en een onverschillige of brutale houding aan te nemen tegenover dienders. De jongens reageren verongelijkt als de politie door hun ogen willekeurig optreedt. De verongelijkte houding kan overgaan in intimidatie en zelfs geweld tegen de politie of tegen politieobjecten, zoals het politiebusje of politiebureau. Een probleem op zich vormen de geruchten en verhalen over de politie onder Marokkaanse jongens. Het politieoptreden wordt slecht afgeschilderd en concrete gebeurtenissen worden gekleurd en uitvergroot: "de incidenten tussen politie en jongeren leverden aan beide zijden veel verhalen op" (Bervoets, p. 178). Ook aan politiekant was de strekking van de verhalen dat de andere partij - de Marokkaanse jongens - onbetrouwbaar was. Nieuwe en jonge agenten werden aldus gesocialiseerd en zo werd het politieperspectief

bestendigd. Het spreekt voor zich dat de verhouding en de contacten op straat ernstig te lijden hadden onder deze wederzijdse beeldvorming: “Het gevaar is dan dat je te veel energie stopt in wat je van de ander vindt en dat er een soort afzondering optreedt. Dat interventies achterwege blijven omdat agenten geen zin hebben in weer een half uur veel gedoe op straat, enkel en alleen vanwege een procesverbaal voor rijden zonder helm”. De afkeer van de onophoudelijke straatconflicten wordt door Bervoets (2006) “Marokkanenmoehheid” genoemd.

In de vierde plaats raken de verhoudingen tussen politie en Marokkaanse jongens deels gepersonaliseerd. In reactie op het busincident (zomer 1996) wordt een speciaal politieteam geformeerd dat de opdracht krijgt een *zero tolerance* beleid door te voeren. Er worden veel aanhoudingen verricht en het wordt rustiger op straat. Maar als de taken eind 1997 deels worden overgedragen naar enkele wijkagenten, gaat het mis. De Marokkaanse jongens spotten dat bepaalde agenten uit zijn op aanhoudingen in hun geledingen. Daardoor raken de verhoudingen gepersonaliseerd. Niet langer treedt “de politie” of “het team” hard op, maar politiemensen die alom bekend zijn geraakt als een soort boeman. Dit mondt uit in het zogeheten “dodenlijstincident”. Enkele jongeren kladderden de namen van wijkagenten op de muren van winkelcentrum De Rijnbaan. Ze zijn woedend op de hard optredende wijkagenten en ze spreken van een “dodenlijst”. Dit laatste maakt het groot landelijk nieuws.² Het attendeert op een bredere ontwikkeling. Marokkaanse jongens houden scherp in de gaten met welke agent ze van doen hebben. Ze koesteren tegen bepaalde agenten wrok, hetgeen het functioneren van deze dienders bemoeilijkt (vergelijk COT, 1998; Van der Torre en Stol, 2000).

In de vijfde plaats verhardt de criminaliteit. Meer jongeren plegen delicten. Die delicten worden zwaarder en worden ook gepleegd buiten Kanaleneiland. Illustratief is een vorm van zogeheten mobiel banditisme. Marokkaanse jongens rijden op scooters langs auto's in het verkeer. Zodra ze zien dat er waardevolle spullen voor het grijpen liggen, openen ze een autodeur en graaien de buit weg om er vervolgens per scooter hard vandoor te gaan. Gieling: “Het was een zoveelste signaal dat het in

² Graffiti in Utrecht: drie wijkagenten op “dodenlijst”, de Volkskrant, 24 maart 1998; Agenten op “dodenlijst”, NRC Handelsblad, 24 maart 1998.

elk geval niet verbeterde. Criminaliteit werd bijna gewoon in bepaalde kringen. Het is veel daders simpelweg te doen om het geld. Het gevoel dat de volgende vorm van criminaliteit wéér een stukje verder zou gaan, maakte ook de politiek alert. Het is geen toeval dat het interview van Vogelzang goed viel in Utrecht”. De overlast verergerde: “Zij urineren in portieken, steken brievenbussen in brand, intimideren voorbijgangers, hangen rond in winkelcentra en maken tot diep in de nacht lawaai. Velen vonden dat het écht te ver was gegaan. En dat was ook zo. Een woning kan afbranden, winkeliers derven inkomsten en bijna niemand wilde hier nog wonen. Het krijgt dan *no go* trekjes en dat kan niet. Het wordt ook Klein Marokko genoemd”.

De omkering van het politieperspectief: “Wat kunnen wij beter doen?”

De aanstelling van Gieling, in september 2001, wordt voorafgegaan door de openbare noodkreet van korpschef Vogelzang. De politie agenda werkt: gezagsdragers overbieden elkaar als het ware in strengheid. De wittebroodsweken van Gieling als chef vinden plaats gedurende een bewust gecreëerd momentum. Dit resulteert in meer en beter beleid, maar Gieling constateert dat het voor de politie cruciaal is om eerst intern orde op zaken te stellen. Hij stelt vast dat TOPIC hamert op een respectvolle én doortastende bejegening van de Marokkaanse doelgroep, maar dat de werkvloer van de politie zich tegen deze lijn afzet: “Ze vinden dat ze zelf respectloos worden behandeld en eisen in feite dat de jongeren hén met respect behandelen. Daar ben ik het mee eens, maar het is de vraag hoe je dat kan bereiken”. Om de wens van de werkvloer (meer respect van de doelgroep) te kunnen honoreren keert Gieling het politieperspectief om: “Wat kan je er vanuit je professie aan doen om meer respect te krijgen? Die insteek is kritisch, want het komt erop neer dat meer professionaliteit is vereist om gezag en respect te krijgen”. Dienders dienen uit een “soort slachtofferrol” te kruipen: “Zij klaagden bij mij over het gedrag van de Marokkaanse jongeren naar de politie, zoals het gooien van stenen, het stelen uit politieauto’s en spugen naar politieauto’s. Ik snap de boosheid daarover en sta een harde lijn voor, maar eerst moet je uit die slachtofferrol en moet je de professionaliteit zo ver opvoeren dat je het op zich schandalige gedrag van de jongeren niet onbedoeld over je af roept”. Gieling begrijpt de frustratie op de werkvloer

overigens heel goed en illustreert dit met een voorbeeld dat ook hem ambtelijk boos stemt:

“Een politiewagen scheurt de straat in vanwege een melding van winkeldiefstal. De politieman rent het winkelcentrum in en vat de jongen in de kraag. Als hij terugkeert bij de dienstauto, blijkt dat er twee banden lek zijn gestoken. Een groep jongeren kijkt met engelengezicht toe, terwijl de politieauto de straat uit hobbelt”.

Naast het slachtoffergevoel en de verwerping van de TOPIC-gedachte, constateert Gieling een verschijnsel dat duidt op deprofessionalisering. Dat baart hem zorgen: “Dienders namen het gedrag van de jongeren over en verlaagden zich zo tot hun niveau. Als een jongen een middelvinger opstak, deed een agent dat ook en reed door. Zo versterk je natuurlijk het verzet tegen het politieoptreden en zal je geen respect krijgen. (...) Hard gezegd, dan verdien je het respect ook niet”.

De werkvloer trekt dezelfde conclusie: wij moeten het beter doen

Het is één ding om te constateren dat de politieoperatie professioneler moet worden, maar het is nog een heel ander verhaal om de werkvloer hiervan te overtuigen. Gieling belegt een interne bijeenkomst, die een verrassend en voor hem gunstig verloop kent. Op de bijeenkomst staan twee vragen centraal: waar hebben de dienders op straat last van bij contacten met de Marokkaanse jeugd en wat kan daar aan worden gedaan? De antwoorden van de uitvoerders zijn zakelijk. De conclusie luidt dat de straatproblemen - de vele incidenten - voor 20% worden toegeschreven aan het respectloze gedrag van Marokkaanse jongeren en voor 80% worden gezocht in oorzaken binnen de eigen organisatie. Dientengevolge liggen de oplossingen ook intern. Op de bijeenkomst is de werkvloer kritisch over de beschikbare middelen (“van te weinig auto’s tot ondeugdelijke portofoons”), de beschikbare capaciteit, het gebrek aan training (“de politie school leidt op voor politiewerk, maar niet voor politiewerk op Kanaleneiland, zei een agent”) en onvoldoende steun en sturing door de politieleiding. Dienders erkennen dat ze geregeld onzeker zijn bij interventies op straat.

Mede op basis van deze bijeenkomst formuleert Gieling puntsgewijs de volgende probleemanalyse en oplossingsrichtingen:

- De reeks incidenten op Kanaleneiland heeft geresulteerd in een zelf vervullende dynamiek: politieke onzekerheid en gespannen verhoudingen veroorzaken incidenten, waardoor de verhoudingen verder verslechteren.
- De incidenten hebben de motivatie op de werkvloer aangetast. Veel dienders hadden weinig zin om naar hun werk te gaan en zouden liever ergens anders politiewerk verrichten: “Ik had de opdracht meer prestatiegericht te werken. Dat komt onder meer tot uitdrukking in arrestaties, maar ik vond het belangrijker om een manier te zoeken om het personeel meer drive en zelfvertrouwen te geven”.
- De incidenten zijn derhalve een probleem op zich, waarvan de oorzaken deels aan de politiekant gezocht moeten worden. Dit vergt professionalisering van de politie-interventies.
- De professionalisering dient dienders meer zelfvertrouwen te schenken om op straat op te treden: “Ik zag het als mijn taak om de dienders beetje bij beetje het zelfvertrouwen terug te geven. Repressie zonder zelfvertrouwen is een riskant experiment”.
- De politie moet hard, proportioneel en professioneel optreden op straat. Bij professioneel politieoptreden heeft de politie het morele recht en de plicht om daadkrachtig op te treden tegen jongeren die zich verzetten tegen politie-interventies, maar: “je mag niet emotioneel worden, want dan is het al snel niet meer proportioneel”.
- Het idee dat repressie per definitie ten koste gaat van het respect voor de politie (voor 2001 namen verschillende chefs dit standpunt in) is een drogredenering. Met professionele en dus fatsoenlijke repressie kan de politie wel degelijk respect afdwingen. Als spiegelbeeld hiervan is het gebrek aan respect voor de politie mede het gevolg van niet-professionele en niet-consistente handhaving. Als voormalig lid van het Arrestatie Team weet Gieling als geen ander: “Repressie is een vak. Het politievak, waarmee natuurlijk niet is gezegd dat alleen repressie goed zou zijn. Maar als repressie nodig is zijn wij de organisatie die dat zo professioneel moet doen dat het nog respect oplevert ook”.

Sterker Blauw

De uitkomst van de bijeenkomst stelt Gieling in staat om een ruilrelatie aan te gaan met zijn operationele dienst. Hij stelt zich garant voor organisatorische verbeteringen en heeft het privilege dat het momentum ideaal is: “De korpschef had zich persoonlijk hard gemaakt voor verbetering bij anderen, dan mogen we zelf niet achter blijven”. De werkvloer krijgt de beschikking over beter materiaal en de sterkte wordt opgevoerd. Het aantal wijkagenten wordt nog in 2001 uitgebreid tot twaalf en in 2002 wordt het wijkteam versterkt met nog negen dienders (er zijn dan veertien wijkagenten). Een bijkomend voordeel is dat de agenten “op geschiktheid voor de taak op Kanaleneiland worden geselecteerd”.

Voor de professionalisering van de politie-interventies grijpt Gieling terug op een belangrijke les die hij heeft geleerd bij specialistisch politiewerk, zowel bij de recherche als bij het Arrestatie Team. Die les komt erop neer dat een agent kwalitatief wordt overvraagd als hij bij elke lastige situatie zou improviseren. Hij behoort te beschikken over standaards waarop hij of zij terug kan vallen. De besluitvorming wordt dan eenvoudiger, want die komt dan neer op twee vragen: 1. welke standaard-interventie is het meest geschikt en 2. welke aanpassingen zijn wellicht onder deze specifieke omstandigheden noodzakelijk ten opzichte van de standaardwerkwijze? Gieling: “Het is vloeken in de kerk om te praten over standaards. Maar het politiewerk kent veel terugkerende patronen, zoals aanhouden in een groep, een oloop bij een proces-verbaal of op het politiebureau”. Het maakt veel uit hóe de politie ingrijpt: “schrijf je in het zicht van een hanggroep of net om de hoek. Grijp je met z’n tweeën in of met vier agenten en nog twee *standby*. Cruciaal is dat je je instelt op wat je gaat doen. Je kan gewoon niet zomaar ergens op af stappen”.

De werkwijze die Gieling hanteert komt tot uitdrukking in een model. In dit model is het incident - in het bijzonder de professionele kwaliteit die de politie daarbij aan de dag legt - de afhankelijke variabele. Anno 2011 spreken velen in dit verband over Sterker Blauw. Er zijn drie verklarende variabelen in de voorfase:

- *Standards*: Dit is een standaardwerkwijze. Agenten dienen voordat ze ingrijpen te kiezen voor een handelingswijze. Die dient niet iedere keer te worden bedacht, maar behoort te stelen op ervaringskennis én op getrainde en geoefende standaardwerkwijzen. Voordat ze optreden simuleren agenten mentaal wat ze gaan doen en wat daarop de mogelijke reacties zijn van de doelgroep. Zo denken zij vooraf na hoe zij daar weer op zullen reageren. De standaardwerkwijzen voorzien in een onderlinge rolverdeling tussen agenten.
- *Opleiding & Training*: De standaardwerkwijzen dienen te worden ingeslepen bij opleidingen en trainingen. De politieleiding is verantwoordelijk voor een toegesneden training en voor een continu leerproces: op straat, maar ook bij beroepsonderwijs en - trainingen.
- *Mensen & Middelen*: De kwantiteit en de kwaliteit van het personeel dienen te zijn berekend op het werkaanbod. Het personeel dient ook te beschikken over adequate middelen.

Het belang van de nafase of nasleep mag, zo benadrukt Gieling, niet worden onderschat. Toch gebeurt dit maar al te vaak. Het model onderscheidt ook in de nafase drie verklarende variabelen, te weten:

- *Evaluatie*: Hoe heeft de interventie uitgepakt? Hoe reageerde de doelgroep, werkten de gekozen werkwijzen en hoe verliep het samenspel tussen dienders? Is er wellicht afgeweken van de standaard, en zo ja, waarom en behoeven de standaards aanpassing? Goede ervaringen bestendigen de standaardwerkwijzen. Bij minder goede ervaringen moet de vraag worden gesteld en beantwoord of de uitvoering of de standaard aanpassing behoeft. Het is cruciaal om bij de evaluatie het onderscheid te maken tussen “wat de politie doet en mogelijk beter kan doen en eventueel schandig of onverwacht gedrag van de doelgroep”.
- *Opvangen Nazorg*: Indien er geweld wordt gebruikt tegen een diender, dan voorziet de werkwijze die is vastgesteld in het geweldsprotocol van de politieregio Utrecht in de afwikkeling daarvan. Er wordt onderzoek ingesteld naar het geweldsincident. In samenspel tussen de directe chef, de chef recherche en de zogeheten casemanager geweldsprotocol wordt bezien hoe een zaak wordt afgewikkeld. Indien daar-

toe voldoende aanleiding bestaat wordt door of voor de agent aangifte gedaan en wordt onder meer schade geclaimd bij de verdachte(n).

- *Aanpak dader(s)*: De afhandeling van een arrestant. Hierbij is de kwaliteit van belang: om intrinsieke redenen, maar ook omwille van de externe effecten van het politietoetreden. Het is een taak voor de politieleiding om de arrestantenafhandeling goed te organiseren, onder meer door middel van goede werkafspraken met Justitie. Dit was een belangrijk aandachtspunt voor Gieling (zie verderop): “Ik heb daar veel tijd in gestoken”.

Het model dat Gieling hanteert heeft sinds de eerste versie van dit boek zijn weg gevonden. Het staat te boek als het bollen-model, of de bollen van Gieling, en het is een pijler geworden van de kwaliteitsverbetering waarmee de Politieacademie Sterker Blauw wil realiseren.

Bollen-model: twee voorbeelden

Gieling illustreert de werking van het bollen-model met twee voorbeelden. Indien agenten een Marokkaanse jongen aanhouden, te midden van een groep van zes jongens, dan komt het aan op situatiebeoordeling en taakverdeling. Ze dienen eerst de jongeren in te schatten: wie zijn het, hoe zouden ze kunnen reageren en hoeveel agenten zijn vereist om de aanhouding te verrichten? Als de aanhouding wordt ingezet, dienen twee agenten kordaat en doortastend de aanhouding uit te voeren. Dus kort en duidelijk aangeven wat de grond van de aanhouding is en meenemen naar de politieauto. De andere twee of vier collega's richten zich op de andere jongeren. Het is hun taak om bemoeienis, zeker fysiek, te voorkomen.

Deze jongens worden neutraal en kordaat tegemoet getreden: met helder taalgebruik wordt verteld wat er gebeurt. Bij ontoelaatbaar gedrag van deze jongens wordt geobserveerd wie wat doet. Nadat de arrestant is afgevoerd, worden zo nodig - uiteraard na een nieuwe situatiebeoordeling - waarschuwingen of processen-verbaal uitgedeeld. Mogelijk worden er nog meer aanhoudingen verricht. Het is uiteindelijk de bedoeling dat de lokale jeugd op de hoogte raakt van het kordate politieoptreden en dat ze daarom op den duur zal afzien van wederspanningheid en van bemoeienis met politie-interventies. Zo gaat het uiteindelijk ook: “Ze hadden door dat ze de kans liepen dat zij de volgende waren. Ook hadden ze door dat het simpelweg vaststond dat een jongen mee ging naar het bureau. Daarmee is niet gezegd dat er geen incidenten meer waren. Maar het verzet bij aanhoudingen is wel duidelijk afgenomen. Dat was het beste compliment dat mijn dienders konden krijgen”.

Een ander voorbeeld heeft betrekking op een oploop bij het politiebureau, in reactie op de betwiste arrestatie van een Marokkaanse jongen. Kort na het aantreden van Gieling reageert de politie niet adequaat op een dergelijke oploop. Er wordt (op het bureau) geen tekst en uitleg gegeven aan enkele nauw betrokkenen, zoals de vader of een oom. Ook worden weliswaar stenen naar het politiebureau en naar politieauto's gegooid (door gekende en herkenbare jongens), maar geen enkele agent observeert of filmt deze gebeurtenissen. Daardoor is de politie niet in staat aanhoudingen te verrichten. “Als je met zoiets wegkomt, dan is dat als het ware een uitnodiging om het in de toekomst nog eens te doen”. Bovendien ervaren ouders en andere familiekopstukken het als een “belediging” indien hen niet wordt verteld waarom hun zoon of jeugdig familielid is opgepakt. Immers, Marokkanen zien politiefunctionarissen als verlengstuk van de vaderlijke autoriteit. Zij rekenen - zeker bij schokkende gebeurtenissen - op overleg, bij voorkeur afgeschermd van de kritische buitenwacht. Gieling bespreekt het voorval met zijn dienders, mede aan de hand van het geschetste model. De dienders concluderen dat ze in het vervolg twee sporen moeten volgen. In de eerste plaats overleg voeren met Marokkaanse sleutelfiguren: “het helpt als je die van tevoren kent”. In de tweede plaats observatie van relschoppers rondom het politiebureau. Toen er enige tijd later weer een oploop plaats had, reageerde het voorbereide personeel met zelfvertrouwen. Er werd spoedoverleg geëntameerd en vanaf het dak werden de jongeren rondom het politiebureau scherp geobserveerd.

De ruilrelatie met de werkvloer: geen A, B, C'tje

De relatie tussen tactische chef en dienders is van groot belang. Om te voorzien in een wisselwerking, hanteert Gieling het "ABC-axioma: Afhandelen, Bespreken, Continue shit". Gieling trof een situatie aan waarin te veel werd besproken: "Je hebt zaken die je gewoon kunt afhandelen, dat is de 'A'. Van een 'A' wordt veel te vaak een 'B' gemaakt: het wordt besproken en besproken, terwijl je het gewoon op kunt lossen. En 'C', continue shit, moet aangepakt worden. Via een 'B', bespreken dus, moet je als chef de randvoorwaarden regelen, zorgen dat er duidelijkheid komt. Wij hadden hier continue shit met geweld tegen collega's. Daar hebben we scherp over doorgepraat en een aanpak gekozen". Op een belangrijk thema heeft Gieling bijvoorbeeld van 'een C' toegewerkt naar 'een A'. Het betreft het geweldgebruik tegen dienders. Gieling zorgt ervoor dat de (na)zorg van dienders, die op straat het slachtoffer waren geworden van geweld, verbeterde: "Ik verwacht van mijn dienders dat zij servicegericht zijn naar de burgers toe. Andersom mogen ze dan, zeker bij geweld, hetzelfde van hun chef verwachten". Deze service van de chef bestaat ook uit een harde aanpak van personen die geweld tegen de politie gebruiken.

Om tot goede afspraken te kunnen komen bij (concrete) problemen is een goede vertrouwensband tussen chef en uitvoerder(s) belangrijk. Want, als agenten zich beklagen over tegen hen gericht geweld, dan moet - als puntje bij paaltje komt - het niet zo zijn dat de politie dit over zichzelf heeft afgeroepen met onrechtmatig of onprofessioneel optreden.

Consistentie: "Wie overlast veroorzaakt, moet overlast ondervinden"

Vanaf 2001 haalt de politie de teugels op straat aan. Er wordt gestreefd naar consistente handhaving. Dit wordt gerealiseerd door methodische surveillance, dat wil zeggen surveillance op *hot spots* en *hot times*. Na de personele uitbreiding wordt er minstens drie keer per dag een surveillance-route afgelegd, waarbij consequent wordt opgetreden tegen elke overtreding. Deze consistentie wordt mogelijk door de kwantitatieve uitbreiding en wordt versterkt door de kwalitatieve verbetering door de professionele standaardisatie. De consistente handhaving heeft tot doel om "jongeren die zelf overlast veroorzaken, last te laten ondervinden van het politieoptreden".

Voor een deel volstaat een kordate politiestijl om consistentie te bereiken: op een slimme wijze repressief optreden, zodra de situatie daarom vraagt. Het probleem is echter dat de politie vaak op het toneel verschijnt als het strafbare feit al is begaan, bijvoorbeeld bij kleine brandstichting. Het is evident dat de dader deel uitmaakt van een bepaalde groep, maar het is onduidelijk wie de dader is. De politie verricht aanhoudingen bij de minste verdenking en pakt door (meer aanhoudingen) als jongeren zich hier op een strafbare wijze tegen verzetten.

Tegelijk wordt dit harde optreden zo duidelijk mogelijk gekoppeld aan het strafbare feit of wangedrag: “de boodschap moet zijn dat we optreden vanwege dát gedrag. Dat je dus geen enkele last van ons hebt bij correct gedrag”.

Gieling heeft veel in het werk gesteld om justitieel draagvlak te krijgen voor deze harde lijn. In de termen van het model was het zijn taak om het justitiële traject na het aanpakken van “de boef” te organiseren. Het probleem was dat er in de avonduren geregeld arrestanten werden opgesloten die de volgende ochtend door de dienstdoende officier van dienst meteen op vrije voeten werden gesteld, omdat hij de opgestelde processen-verbaal niet overtuigend genoeg vond. Voor een deel gaf Gieling justitie gelijk. De processen-verbaal moesten vollediger en zorgvuldiger. Maar voor het andere deel drong hij aan op meer invoeling (empathie) bij justitie en bij rechtermensen die de zaak verder afhandelden: “Zij hebben niet lopen rollebollen op straat en doorleven niet dat bijvoorbeeld het aanmoedigen van iemand die geweld pleegt tegen de politie, heel bedreigend kan zijn op straat”. Het justitiële traject vergt zorgvuldigheid, maar ook professioneel gevoel: “Ik heb enorm mijn best gedaan om de belevingswereld van justitie en opsporing en die van mijn dienders op straat dichterbij elkaar te brengen”.

Persoonsgerichte aanpak en ‘Fakir’

In 2002 wordt een intensief persoonsgericht traject opgestart. Het wordt gericht op 40 jonge veelplegers. Er wordt per werkgebied een zogeheten top tien opgesteld. Het is een integraal traject met een duidelijke opdracht voor de politie. De politieopdracht luidt kortweg om meer informatie te vergaren over geormerkte jonge veelplegers. In *briefings* worden hun activiteiten besproken en worden foto’s getoond. De informatieverzameling heeft niet alleen betrekking op strafbare feiten: “We vulden de

persoonsdossiers aan met informatie van de straat en uit ons systeem. Hoe vaak waren ze betrokken bij vechtpartijen, zonder dat ze een verbaal kregen, en hoe vaak houden ze zich verdacht op een parkeerplaats op?”. Door middel van *briefings* en *debriefings* wordt meer informatie van straat gehaald dan daarvoor. De werkwijze slaat aan op de werkvloer. Dit wordt toegerekend aan het al langer lopende interregionale project TOPIC. Het is voor het eerst dat iets van dit project daadwerkelijk doorkomt op de werkvloer (Bervoets, 2006).

Gieling benadrukt dat informatieverzameling in feite niets meer of minder behoort te zijn dan ambachtelijk politiewerk: “Het project gaf sturing, maar in feite moet de politie altijd alert zijn op informatie, ook informatie die aanvullend van aard is”. Die aanvullende informatie grijpt Gieling aan om verder gestalte te geven aan een zelf geformuleerde taak: het dichter bij elkaar brengen van de belevingswereld van justitie en de werkvloer van de politie. Gieling: “Het volledige beeld van harde informatie uit het strafblad en zachte informatie over incidenten maken het mogelijk om jongeren binnen het justitiële proces harder aan te pakken. De belofte van een jongen, tegenover de rechter, dat hij nooit meer een diefstal zal plegen, wordt onderuit gehaald als uit de zachte informatie een patroon naar voren komt en als blijkt dat hij ook op een negatieve wijze in beeld is gekomen bij andere instanties dan de politie”.

Het persoongerichte traject heeft nadrukkelijk een integrale component: de Heldere aanpak harde kernjongeren (HAK). Het is een samenwerkingsverband tussen justitie, de Raad voor de Kinderbescherming, Bureau jeugdzorg, reclassering, gemeentelijke diensten en politie. Niet alleen de politie, maar ook de andere instanties richten zich op de geormerkte veelplegers. Middels een zogeheten ketenkalender wordt nauwgezet bijgehouden wat een veelpleger doet en welke interventies worden gepleegd door de verschillende instanties. Zo kunnen de veelplegers niet, of althans minder snel, door de mazen van het institutionele net glippen. Gieling stelt tevreden vast dat de lijst snel uitdunde: “Ze verdwenen van de lijst omdat ze voor langere tijd vast zaten. Het was echt merkbaar op straat”.

De zichtbare externe effecten worden veroorzaakt door de combinatie van persoongerichte aanpak, methodische surveillance op hot spots én doortastender politieoptreden bij interventies: “Op meerdere fronten

veranderde de situatie wezenlijk in een paar jaar. In ons voordeel”. Dit neemt niet weg dat het Gieling en enkele anderen in hoge mate stoorde dat enkele “grote vissen” de dans ontsprongen. Het betreft de hardste kern van de criminele jongeren en jongvolwassenen op Kanaleneiland. Er gaat een hard en duidelijk signaal uit als politie en justitie juist deze criminelen, die beschikken over veel status op straat en die op dat niveau het imago hebben onaantastbaar te zijn, aanpakken: “Het zijn gewoon harde criminelen die met dure kleding en auto’s status hebben verworven. Het is veel waard om ze op te sluiten of om hun bezittingen af te pakken, zodat duidelijk wordt dat misdaad lang niet altijd loont”. Justitie en politie (lokale politie en vooral ook de afdeling Zware Criminaliteit) starten in 2003 het onderzoek ‘Fakir’. De redenering luidt dat de maatschappelijke schade van deze misdaad zo groot is, dat dit forse extra inspanningen rechtvaardigt, inclusief een exceptionele maatregel: het benutten van bijzondere opsporingsmethoden bij de vervolging van minderjarigen. Het GSM-verkeer wordt van 30 jeugdige verdachten afgetapt. Het levert veel bruikbaar bewijsmateriaal op, omdat dit het laatste is waar deze doelgroep op rekt. Al doende worden steeds meer personen van deze lijst veroordeeld. Met behulp van de Plukze wetgeving worden bezittingen gevorderd. Deze zichtbare resultaten geven de dienders veel voldoening: criminelen die zij wél kenden, maar niet konden “pakken”, worden nu toch veroordeeld. In samenspel met de toch al geboekte externe resultaten, geeft het dienders het gevoel dat ze in de territoriumstrijd aan de winnende hand zijn. Juist deze aanhoudingen geven uitvoerende agenten het idee dat justitie inderdaad gevoel krijgt voor de ernst van de situatie: “Deze acties van justitie zeggen natuurlijk meer dan mooie woorden”. Bij het vorm geven van de samenwerking tussen justitie, de afdeling Zware Criminaliteit en de lokale politie kan Gieling gebruik maken van de contacten en ervaringen die hij eerder in zijn loopbaan heeft opgedaan, bij het AT en de recherche.

Het tweede spoor (netwerken opbouwen) telt mee

Na het luide en duidelijke signaal van korpschef Vogelzang, wordt dus een aantal op repressie geënte trajecten opgestart. Dit betekent niet dat het tweede spoor, het opbouwen van contacten en preventie, naar de achtergrond verdwijnt. Dit komt deels doordat ook via de *hotspot* surveillance en bij een strafrechtelijke aanpak contacten worden opgebouwd,

vooral rondom de jongeren waar de politie zich op richt. Gieling vindt dat door middel van professioneel - zo nodig hard maar fatsoenlijk - politie-optreden repressie kan worden gecombineerd met het opbouwen van netwerken: "Je wordt niet met iedereen vrienden, maar als je een zichtbare en relevante factor bent, kom je vanzelf met belangrijke personen in de wijk in contact". Het komt voor een ander deel doordat de politie ook trajecten start met een meer preventief signatuur.

In het begin van 2002 wordt een project gestart dat is gebaseerd op het Amsterdamse *Beware Watch Out*. Marokkaanse jongens houden op straat toezicht, onder begeleiding van de politie. Er worden ook op Kanaleneiland jongeren geselecteerd om toezicht te houden. Ze worden uitgerust met een geel hesje en met een portofoon, zodat ze zaken kunnen melden en desgewenst de politie kunnen oproepen. Dit betekent dat "ze in feite hun eigen vrienden en kennissen in de gaten houden, maar het pakt goed uit". De jaarwisseling 2001-2002 is de primeur. Er worden 25 jongeren ingezet als toezichthouder en het blijft aanzienlijk rustiger dan gebruikelijk is bij Oud en Nieuw. Het betreft deels jongeren die "in aanraking zijn geweest met de politie". De politie wil hen op deze manier stimuleren om op het rechte pad terug te keren en te blijven. Zo wordt duidelijk gemaakt dat de politie wel degelijk vertrouwen stelt in Marokkaanse jongens, ook in jongens die wel eens over de schreef zijn gegaan. De impliciete boodschap is dat "de jongens respect krijgen als ze dat met hun gedrag ook verdienen".

In ongeveer dezelfde periode wordt een Marokkaans buurtteam opgericht. Dit team bestaat niet alleen uit 'buurtvaders', maar uit ouders en (oudere) familieleden. Ze houden op straat een oogje in het zeil. Ze spreken jongeren aan, voor zomaar een praatje of om ze te wijzen op hele of halve misstappen.

De politie initieert het project Veilig Ondernemen op Kanaleneiland. Dit is erop gericht de veiligheid van lokale ondernemers te vergroten. Zakelijk overleg over veiligheid resulteert in een goede taakverdeling bij het veiligheidsbeleid tussen politie en ondernemers. De politie stimuleert ondernemers om aangifte te doen van misdrijven, waaronder misdrijven waarvan medewerkers buiten de winkel het slachtoffer worden. Hiertoe voorziet de politie in een verkorte aangifteprocedure. Die kortere procedure brengt op de koop toe "meer blauw op straat". In samenspel tussen politie, gemeente en ondernemers (in casu winkeliers) wordt voorzien in cameratoezicht in het winkelcentrum: twaalf draaibare en acht vaste camera's.

Private investeringen als blijk van vertrouwen

In enkele jaren tijd - van 2001 tot 2005 - wordt ontegenzeggelijk vooruitgang geboekt. De overlast en criminaliteit zijn afgenomen, zo blijkt uit omgevingsonderzoek. De politie heeft op straat meer respect afgedwongen én geschonken. Toch blijft Kanaleneiland een criminele wijk met tal van sociale problemen. Dit blijft een bron van beleidsintensivering en -vernieuwing. De politie blijft zoeken naar onorthodoxe maar effectieve werkwijzen. Met één zo'n werkwijze haalt (de politie op) Kanaleneiland weer eens het landelijke nieuws. De politie gaat namelijk de deuren langs met een smoelenboek met 25 verdachten: hoogst waarschijnlijk veelplegers. Ze vragen aan bewoners of ze de jongens op de foto's herkennen. Het levert zes identificaties op. De foto's waren genomen door bewakingscamera's van verdachten van beroving, gewapende overvallen, winkeldiefstal en diefstal van pinpassen. Gieling: "De maatschappelijke steun was gigantisch". Er is er een duidelijke indicatie dat publieke en private partijen geloven in een vitale toekomst voor Kanaleneiland. Begin 2006 sluiten gemeente, woningbouwcorporaties en een projectontwikkelaar namelijk een overeenkomst over een nieuwbouwproject. Er zullen onder meer 500 woningen worden gesloopt en 1.300 nieuwe woningen worden gerealiseerd.

3.3 Tactische lessen

1. Professionele standaardisatie
2. Consistente repressie 'op maat'
3. Ambachtelijk politiewerk: gestoeld op concrete informatie
4. Organisatorische flexibiliteit
5. Het tactische en strategische belang van 'straatgevoel'

1. Professionele standaardisatie

Het relaas over Kanaleneiland leert dat het waardevol is om de kwaliteit van politie-interventies op te voeren met behulp van professionele standaards. Gieling keert het politieperspectief, dat de schuld en oorzaak voor de vele incidenten tussen politie en Marokkaanse jongeren bij deze jongens legt, om. Hij stelt de vraag wat de politie beter kan doen bij allerhande interventies op straat. Een belangrijke stap is dat hij de werk-

vloer meekrijgt. De werkvloer eist daartoe wél dat leiding en organisatie hen beter faciliteren met: goede middelen, meer politiecapaciteit en duidelijke sturing en instructies. Gieling verkeert - vanwege de politieke signalering van de problemen op Kanaleneiland door korpschef Vogelzang - in de gelukkige omstandigheid dat hij (met anderen) ook daadwerkelijk kan voorzien in betere middelen en in een sterkte uitbreiding. Voor de verduidelijking van de instructies en sturing grijpt hij terug op zijn politieverleden bij onder meer het Arrestatie Team. Hij concludeert dat de politie veel incidenten over zich afroept of groter maakt dan nodig is, doordat er te weinig wordt gewerkt met professionele standaards. Dit maakt agenten onzeker en dat verklaart waarom ze onvoldoende greep krijgen op veel straitsituaties.

Gieling hamert op een betere voorbereiding op een politie-interventie. Er moet, op basis van een situatiebeoordeling, een in de praktijk beproefde (en getrainde) standaardwerkwijze worden gekozen die het best past bij een specifieke situatie. Zo nodig wordt op onderdelen afgeweken van de standaard, als van tevoren maar duidelijk is hoe de rolverdeling tussen agenten is. Het hoort bij deze werkwijze om een interventie achteraf te evalueren en daar zo nodig lering uit te trekken. Een evaluatie kan ook uitmonden in organisatorische wensen, gericht op de tactisch leidinggevendenden. Als de agenten een aanhouding hebben verricht onder lastige omstandigheden, moeten ze er op kunnen vertrouwen dat de justitiële afwikkeling optimaal is en (dus) recht doet aan datgene wat zich op straat heeft afgespeeld (zie ook les 5).

Het is een drogredenering om te denken dat gestandaardiseerd repressief politieoptreden afbreuk zou doen aan 1. de creativiteit en het maatwerk van politiewerk, en 2. het respect dat de politie krijgt van de doelgroep. Politie mensen kunnen immers op basis van standaardwerkwijzen zoeken naar een aanpak die in concrete omstandigheden volstaat. Ze behoeven niet de hele interventie te bedenken, maar kunnen hun energie steken in omstandigheden die echt anders of bijzonder zijn en die het daarom waard zijn om - en dat is cruciaal - voor de interventie te overdenken.

Het blijkt dat de politie bij de doelgroep respect afdwingt met doortastend optreden, gebaseerd op standaard werkwijzen. Disrespect voor de politie is, als spiegelbeeld daarvan, mede (dus zeker niet uitsluitend)

het product van aarzelende en onvolkomen politie-interventies. Sterker, onprofessioneel politieoptreden kan leiden tot escalatie, inclusief aanhoudingen die dan door Marokkaanse jongens worden betwist. Anders geformuleerd: met behulp van goed getrainde professionele standaards kan de politie letterlijk respect afdwingen en kan ze voorkomen dat Marokkaanse jongens, deels terecht, concluderen dat bepaalde politiemensen niet op hun repressieve taak zijn berekend. Cruciaal is dat een goede afhandeling van incidenten de kans op nieuwe incidenten vermindert, omdat jongeren merken dat de politie professioneel door kan pakken. Waarschuwingen worden dan ook serieuzer genomen.

Deze les lijkt logisch en behoort dat te zijn. Toch is en blijft “het vloeken in de kerk om bij de politie te praten over standaards”.

2. Consistente repressie op maat

Het relaas over Kanaleneiland kan worden gelezen als een herbevestiging van de zogeheten curvilineariteitstheorie. Die these luidt dat orde en stabiliteit in de eerste plaats kunnen worden bereikt door middel van coöptatie van (potentiële) ordeverstoorers, waardoor ze worden opgenomen in de dominante politiek-maatschappelijke instituten, zoals onderwijs, arbeid en woonbuurten.

In de tweede plaats kan de orde worden gehandhaafd door te voorzien in voldoende afschrikking of repressie, gericht op ordeverstoorers die (nog?) niet zijn geïncorporeerd in de dominante instituten. Hoewel coöptatie valt te prefereren, kan het dus nodig zijn om op maat repressie te organiseren. Dit laatste is precies wat op Kanaleneiland gebeurt door een combinatie van maatregelen: verbetering van de repressieve interventies (zie les 1); methodische surveillance (door meer politie) op tijden en locaties met een concentratie van criminaliteit en overlast; een gerichte aanpak van geprioriteerde veelplegers; en een justitiële aanpak van lokale jonge criminelen ('Fakir').

Een belangrijke bouwsteen voor succesvolle repressie is consistentie in het politieoptreden. Dit vergt de kunde en het vertrouwen om onder lastige omstandigheden in te grijpen, aangevuld met alertheid op kleinere misstanden. Weinig is zo funest voor het gezag - en het respect - van de politie als nu eens hard en dan weer zacht of helemaal niet optreden.

De doelgroep weet dan ook niet waar ze aan toe is en zal zich dan eerder verzetten tegen politie-interventies. De lijn van Gieling is geheel in overeenstemming met deze academische inzichten. Hij voelt goed aan dat gepaste repressie noodzakelijk is om op straat respect en gezag op te bouwen.

Gepaste repressie en consistentie leiden idealiter tot de zogeheten justitiële paradox. Die paradox luidt dat de dreiging van doortastend justitieel optreden erin resulteert dat de noodzaak tot justitieel optreden afneemt. Anders gezegd: gepaste repressie werkt preventief. Idealiter speelt op een gegeven moment de mond-tot-mond reclame onder leden van de doelgroep de politie in de kaart: jongeren die elkaar waarschuwen over de toegenomen pakkans en gegroeide politieke doortastendheid.

3. Ambachtelijk politiewerk: gestoeld op concrete informatie

Ambachtelijk politiewerk stoelt op concrete kennis: over verdachten, over strafbare feiten en over overtredingen. De persoonsgerichte aanpak, gericht op gekende en geprioriteerde veelplegers, voorziet hierin. Het herintroduceert in zekere zin een aloude politieprincipe: justitieel optreden vergt concrete informatie. Het is cruciaal dat het tactisch politie management voorziet in een goede benutting van de informatie die van straat wordt gehaald middels *briefings* en *debriefings*. Persoonsgerichte informatie over strafbare feiten én over verdachte omstandigheden worden vastgelegd in dossiers. Andere instanties, zoals de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg, voegen hun informatie over de geormerkte personen toe in zogeheten ketendossiers.

De gepersonaliseerde informatieprocessen resulteren niet alleen in aanhoudingen, maar werken ook in de hand dat er na een aanhouding passende maatregelen worden getroffen. Agenten merken dat hun inspanningen effect hebben en serieus worden genomen. Hoe belangrijk dit is blijkt wel uit het feit dat deze werkwijze - door middel van een zogeheten top tien van veelplegers - op de keper beschouwd de eerste inspanning is van het al lang lopende interregionale project TOPIC dat op Kanaleneiland écht doordringt tot de werkvloer en daar draagvlak krijgt (zie Bervoets, 2006).

4. Flexibiliteit organiseren

Strategische en tactische politiechefs hebben de even belangrijke als zware opdracht om flexibel in te spelen op omgevingsdynamiek. Als de externe omstandigheden (het werkaanbod) daarom vragen, behoort de politieoperatie daar tijdig op te worden afgestemd. Dit vergt niet alleen goede en beproefde werkwijzen (les 1), maar zo nodig ook de inzet van extra politiecapaciteit. Hierin kan worden voorzien door een vaste sterkte-uitbreiding, maar ook door zogeheten organisatorische *slack* te benutten: flexibele politiecapaciteit die tijdelijk wordt ingezet. In de politiepraktijk is dit erg lastig, omdat de organisatorische *slack* in de meeste korpsen gering is. Het Utrechtse korps slaagt er echter in om een substantiële sterkte-uitbreiding te realiseren. Deze flexibiliteit draagt bij aan de gerealiseerde maatschappelijke effecten. Het werkt intern ook positief door. Het stelt Gieling namelijk in staat om de werkvloer te faciliteren. Op straat kan bijvoorbeeld eerder worden voorzien in collegiale *back-up* bij een lastige interventie, waardoor de politie zo nodig de “macht van het getal” kan organiseren: voldoende personeel om ook te midden van of tegen groepen op te treden. Kortom, betere kwaliteit (les 1) en meer kwantiteit grijpen op elkaar in. Zo neemt de machtspositie van de jongeren op straat af. De interne facilitering van de werkvloer draagt er ook aan bij dat uitvoerders ontvankelijk zijn voor de boodschap dat ze de kwaliteit van hun interventies behoren op te voeren. Sterker, ze trekken zelf die conclusie.

5. Het tactische en strategische belang van ‘straatgevoel’

Een goed gevoel met wat leeft op straatniveau blijkt eens te meer van groot belang bij politieleiderschap. Het straatgevoel van Gieling scherpt zijn probleemanalyse aan. Door goed te doorleven hoezeer de agenten last hebben van de grote reeks incidenten, zoekt en vindt hij oplossingsrichtingen. De paradox is dat die oplossingsrichting, althans de interne component, onder meer neerkomt op verbetering van het operationele politieproces. Hoe belangrijk straatgevoel wel niet is voor chefs, blijkt uit het feit dat de werkvloer deze zelfkritiek slikte. Ze namen de kritiek op hun optreden ter harte, omdat ze het gevoel deelden en oplossingsmogelijkheden zagen in de tactische maatregelen. Straatgevoel blijkt een brugfunctie te kunnen vervullen op het snijvlak tussen intern en

extern politiemangement, bij uitstek het domein van wijkteamchefs en districtscheFs. Gieling slaagt erin om bij justitie duidelijk te maken wat er op straat leeft. In ruil voor meer informatieve processen-verbaal, scherpen magistraten het justitiële beleid aan.

Hoofdstuk 4

Kritieke handhaving in een
autonome gemeenschap:
rellen in Genemuiden

4

Kritieke handhaving in een autonome gemeenschap: rellen in Genemuiden

“Ze konden buigen zonder dat ze hoefden te verliezen”.

“Ik voelde dat de machtsklem eraf ging en dat de angst de overhand kreeg. In dit geval was angst een goede raadgever”.

4.1 Inleiding: een grote uitdaging in een kleine dorpskern

Wim Kanis start op 1 mei 2001 als plaatsvervangend districtschef District Noord in de politieregio IJsselland. De gemeente Zwartewaterland ligt in dit district. Het betreft een gemeente waar zich een lastig fusieproces heeft voltrokken. Hasselt, Genemuiden en Zwartsluis zijn samengevoegd. Dit was zeer tegen de zin van de toonzettende gereformeerde gemeenschap in Genemuiden. Wim Kanis krijgt niet het privilege dat hij zich rustig in kan werken in de spreekwoordelijke ‘eerste honderd dagen’. Op 29 april 2001 lopen zogeheten brommerraces namelijk uit de hand. Er volgt een gespannen periode. Kanis vervult met anderen een sleutelfunctie en haalt persoonlijk op een lastig moment kastanjes uit het vuur. Dit is in zoverre succesvol dat de rust op straat terugkeert. Wel blijft het politiek-maatschappelijk onrustig en keert een autonome lokale gemeenschap zich compromisloos tegen de burgemeester.

Deze casus bevat vele lessen, maar er springen er twee uit. In de eerste plaats is de moeilijkheidsgraad van politiewerk bepaald niet evenredig met de omvang of armoede van een gemeente. Sterker, het is voor politie en autoriteiten juist in kleine, welvarende, autonome sterk confessionele dorpskernen uiterst moeilijk om gestalte te geven aan het overheidsgezag, inclusief de ordehandhaving. In Genemuiden is de verhouding tussen inwonertal (10.008) en de moeilijkheidsgraad van het politiewerk omgekeerd evenredig.

In de tweede plaats behoren politiechefs - door het hele land heen - veel beter te worden voorbereid op specifieke kenmerken van hun nieuwe functie. Kanis hield zich staande omdat hij wist wat hem stond te wachten. Die kennis had hij echter privé opgedaan, want hij woont op zes kilometer afstand van Genemuiden. Hij leest de lokale kranten en heeft een christelijke opvoeding genoten. Zonder die voorkennis had het zomaar fout af kunnen lopen voor wat de ordehandhaving betreft: “Het zijn namelijk dorpen waar externen door bewoners met één, in hun ogen, echte fout worden afgebrand. Dit is al snel een collectieve mening die in feite niet valt te veranderen”.

4.2 Het relaas: tactisch optreden op kritieke momenten

Rellen die stonden te gebeuren

In Genemuiden organiseren jongeren en jongvolwassenen zo hun eigen festiviteiten op Koninginnedag en in de daaraan voorafgaande nacht. Het is de gewoonte om op illegale brommers rond te rijden. Jarenlang werd dit gereguleerd door bepaalde normen en codes. Er werd weliswaar harder gereden dan wettelijk is toegestaan op brommers zonder uitlaat, hetgeen gigantisch veel herrie maakt, maar er was zelfregulering.

Door die zelfregulering was het gevaar voor lijf en leden - van racers en omstanders - beperkt. Bovendien zagen lokale kopstukken en politie toe op de grens van het toelaatbare. Maar van lieverlee is de zelfregulering afgenomen en heeft het brommer rijden een gevaarzettend karakter gekregen. De brommers werden verbouwd en opgevoerd. In feite werden ze omgebouwd tot motors. De 50cc brommermotors werden er namelijk afgesloopt en er werden motors van meer dan 100cc onder gehangen. Hier kwam bij dat het rondjes rijden plaats maakte voor onderlinge wedstrijden. Tel hier dan nog bij op dat de remmen vaak niet deugden, dat racers werden opgehitst door vrienden en dat dit alles gepaard ging met zeer stevige alcoholconsumptie.

Toen Genemuiden nog op eigen benen stond durfde de lokale politiek en het bestuur niet hard op te treden tegen de races. Die races genoten namelijk de steun van lokale kopstukken die beschikken over allerhande connecties in politiek en ambtenarij. Voor de politie gold dat ze *goodwill* kweekte als ze juist bij de races de andere kant op keek. Kortom: de races werden tot op grote hoogte gedoogd en kenden daarmee een sterk autonoom verloop.

Af van het gedogen

De politiek-bestuurlijke acceptatie van de illegale races nam sterk af bij de gemeentelijke herindeling. Sterker, een ruime politieke meerderheid keerde zich nu tegen de races. Dit resulteerde in een stellige en lastige politieke opdracht voor de burgemeester. Voor de 'oude' burgemeester was het lastig zijn koers te veranderen, maar van de nieuwe (Tin Plomp) werd niet anders verwacht dan dat hij met harde hand zou ingrijpen.

Dit gebeurt uiteindelijk op 29 april 2001. Er wordt een nullijn gehanteerd. Er wordt streng opgetreden tegen iedereen die rondrijdt op een brommer waar 'iets' mis mee is. Het racen op brommers wordt verboden in een noodverordening. Er is in de aanloop naar Koninginnennacht óver de racers gesproken en niet of nauwelijks mét hen. Hiermee is niet gezegd dat overleg alle problemen had kunnen voorkomen: verre van dat. Maar contact met de betrokkenen had tenminste wel duidelijk kunnen maken waar bestuur en politie rekening mee moesten houden.

Er is die avond een crisiscentrum ingericht en er zijn Mobiele Eenheden achter de hand. Zo rond middernacht escaleert de situatie. Er verschijnen toch illegale brommers op het toneel en er wordt geweld gebruikt. Er worden ruiten ingegooid en er worden brandjes gesticht, onder meer doordat er molotovcocktails worden gegooid. De locatie is een symbolische: in het centrum van Genemuiden rond het voormalige gemeentehuis. De politie kan niet voorkomen dat de beginnende onregeligheden uit de hand lopen. De relschoppers blijken klaar te zijn voor de komst van de politie. Er wordt geweld gebruikt tegen de politie. Na verloop van tijd dooft het geweld wat uit en dan maakt de politie zo veel mogelijk arrestanten. Het valt die avond vanwege de chaos niet mee om onderscheid te maken tussen zij die strafbare feiten hebben gepleegd en omstanders. Dit is bepaald niet alleen een juridisch probleem, want ook sociologisch is het moeilijk om onderscheid te maken tussen relschoppers en anderen. Er heerst namelijk een collectieve sfeer bij de rellen. Die sfeer is niet zozeer pro brommer racen, maar in essentie antioverheid. De relschoppers zijn niet alleen jongeren, maar ook (jong-) volwassenen. Er worden 23 aanhoudingen verricht. De leeftijd van de arrestanten loopt uiteen van ongeveer 16 tot 35 jaar. Nog belangrijker is dat ook ouderen, inclusief lokale kopstukken, de relschoppers steunen

in woord en daad. Er wordt geroepen dat het stadhuis in brand gestoken moet worden en sommige ouderen leveren relmateriaal, zoals stenen, die per luxe auto worden aangevoerd. Het heeft er alle schijn van dat het rellen met voorbedachte rade betreft. Daarmee is niet gezegd dat het allemaal is gepland, maar wel dat voor de burgers vaststond dat er hevig geweld zou worden gebruikt.

De achtergronden van het geweld

De rellen kennen achtergronden en een voorgeschiedenis die helpen om de aard en intensiteit ervan te begrijpen en te verklaren. Ik behandel deze kenmerken voordat de hoofdpersoon van deze casus - Wim Kanis - op het toneel verschijnt, al heeft hij ze wel verteld. Dit illustreert zijn bijzondere (voor)kennis. Vanwege zijn persoonlijke achtergrond neemt hij deze voorgeschiedenis mee in zijn bagage als hij 1 mei 2005 in zijn functie als plv. districtschef meteen als crisismanager aan de bak moet. Het gaat om de volgende patronen binnen de reformatorische Genemuidense gemeenschap:

- *Economische welvaart: een trotse en 'heringedeelde' gemeenschap*
Er heerst in Genemuiden een solide arbeidsethos. Er wordt hard gewerkt, vaak in grote of kleine lokale bedrijven. De grote bedrijven - waaronder opvallend veel tapijthandelaren, maar bijvoorbeeld ook installatiebedrijven - hebben met succes klanten geacquireerd, soms tot ver over de landsgrenzen. De gemeenschap heeft de huidige economische welvaart letterlijk met eigen handen verdiend. Het stemt de gemeenschap trots en het maakt haar onafhankelijk. Het rolmodel is de slimme en hardwerkende ondernemer die een goede boterham verdient. De verworven onafhankelijkheid is een norm: iemand behoort op eigen benen te kunnen staan. Voorts wordt de economische voorspoed getoond met fraaie huizen en dure auto's, opmerkelijk vaak een Mercedes. De met hard werken verdiende onafhankelijkheid klinkt door in het perspectief op de rellen. Wij hebben Genemuiden gemaakt tot wat het is en dan mogen we op die dag doen en laten wat we willen. De woede over de herindeling zit diep. Genemuiden verzet zich heftig tegen die herindeling. Politiek, bestuur (inclusief de toenmalige burgemeester) en burgers streden zij aan zij.

De burgemeester heeft tot de laatste snik de stichting Genemuiden Zelfstandig gesteund. Er kan geen enkel misverstand over bestaan dat het breed gedragen ressentiment over de herindeling bij de rellen op 29 april 2001 naar boven komt en ten grondslag ligt aan de brede steun voor die rellen binnen de gemeenschap.

- *Anti-overheidsentimenten*

De reformatorische gemeenschap stelt zich gedistantieerd en zelfs vijandig op tegenover de overheid. De overheid wordt gezien als een soort externe factor die, zonder al te veel gevoel en respect voor de lokale reformatorische waarden en gewoonten, invloed uitoefent op de gemeenschap. Dit beeld is verscherpt door de herindeling. De lokale gemeenschap lost problemen het liefst zelf op: informeel, zonder al te veel plichtplegingen en zo nodig met erg lokale interpretaties van recht en beleid. Het oude lokale bestuur in Genemuiden stond onder grote druk om hieraan tegemoet te komen. Het bestuurlijke systeem en het ambtenarenapparaat van Zwartewaterland staan op wat grotere afstand, maar ook daar bestaat het probleem dat er binnen het lokale systeem mensen werken met gelijklopende opvattingen en met sociale binding met de reformatorische kern in Genemuiden. Als dit op de rellen wordt betrokken, wordt ineens begrijpelijk waarom de brommerraces lange tijd ongemoeid werden gelaten. Besturen was al moeilijk genoeg in Genemuiden en dat zou enkel maar toenemen als de overheid ook nog eens 'moeilijk' zou doen op Koninginnedag. Een ruime politieke meerderheid in Zwartewaterland keerde zich echter tegen de brommerraces. Dat was olie op het vuur.

- *Geslotenheid*

Het draait in Genemuiden niet alleen om de economische status, maar ook om sterke lokale netwerken. Binnen die netwerken steunt en helpt men elkaar. Dat is ook een manier om de onafhankelijkheid te vergroten. Problemen worden onderling opgelost: informeel en vooral zonder inmenging van buiten. Bij problemen wordt de oorzaak ervan bijna altijd extern gezocht. Er wordt al snel vanuit gegaan dat externen 'fout' zitten. Echte of vermeende fouten van externen krijgen veel aandacht, maar zelfkritiek is beperkt. Hier komt tot slot nog eens bij dat problemen met de buitenwereld snel gepersonaliseerd raken: een probleem met 'het stadhuis' wordt teruggebracht

tot een conflict met bestuurder X. Als we dit op de rellen toepassen, ontstaat een fors dilemma voor bestuur en politie. Een formele lijn zal niet snel goed vallen, maar met een informele opstelling is het moeilijk een halt toe te roepen aan de illegale races.

De eerste dienst

Op 29 april 2001 is Kanis nog Chef van Dienst in Deventer. Hij luistert op die avond met meer dan gemiddelde belangstelling het portofoonverkeer over de rellen in Genemuiden uit. Hij begrijpt dat hij in zijn nieuwe rol meteen zijn borst nat kan maken. Dat gebeurt eerder dan verwacht, want net als hij is uitgeslapen van de lange nachtdienst wordt hij gebeld door zijn districtschef per 1 mei. Die vraagt hem of hij al zou kunnen beginnen op 30 april. Kanis stemt in en start zo dus als tweede man in district Noord.

Rolverdeling: een duidelijk onderscheid tussen operatie en strategie

Er wordt een rolverdeling gemaakt tussen enkele publieke hoofdrolspelers: de burgemeester, de districtschef, de korpschef en Kanis. De districtschef trekt op met de burgemeester: voor de strategische besluitvorming, maar ook om de burgemeester te begeleiden en te steunen op een voor hem zeer lastig dossier. Want, de onvrede en woede van Genemuiden over de herindeling worden geprojecteerd op deze bestuurder. Het past bij de lokale cultuur dat conflicten gepersonaliseerd worden. Een lokaal kopstuk speelt in de Genemuidense gemeenschap een prominente rol bij de harde maatschappelijke oppositie tegen de burgemeester: de heer Breman, eigenaar van een groot installatiebedrijf. De burgemeester betitelt hem als de informele burgemeester en is ervan overtuigd dat hij de grote initiator is van de rellen op 29 april 2001. In een interview stelt de burgemeester dat zijn informele ambtgenoot op die avond heeft geroepen dat het gemeentehuis in brand moest worden gestoken en dat de echte burgemeester moest worden verzopen in het Veergat. De korpschef steunt en adviseert op zijn beurt de districtschef. In dit samenspel neemt Kanis de tactische rol op zich. Hij wordt belast met de ordehandhaving op straat, inclusief de bemiddeling met lokale sleutelfiguren, ook op de kritieke momenten die zich nog zouden voordoen. Ter voorbereiding op deze rol neemt Kanis een klassieke politieles

in acht. Hij neemt contact op met de lokale politie in Genemuiden, in het bijzonder met de wijkagent. Hij krijgt zo te horen dat de politie is verrast door de hevigheid van de rellen en dat de relschoppers ronduit worden gesteund door de ouders. Dit is belangrijke informatie die hij zo klip en klaar nog niet had vernomen vanuit het strategisch echelon. Kanis krijgt dus niet te maken met een gewelddadige fractie die, als puntje bij paaltje komt, door veel lokale mensen met de nek wordt aangekeken omdat ze het eigen nest bevuilden. Nee, hij krijgt te maken met collectief verzet.

Actie en reactie: 30 april en 1 mei

Op 30 april worden alle typische Koninginnedagspelletjes verboden door de burgemeester. Er zou worden gezongen ter ere van de koningin, maar dat gaat niet door omdat er Mobiele Eenheden worden geposteed op het plein. De bevolking van Genemuiden interpreteert dit als een domeinconflict. Op 29 april was de bevolking de baas in het centrum en nu claimt de burgemeester zijn macht ten koste van kindervertier, zo denken ze. Dat valt slecht in Genemuiden. Zo voltrekt zich een bekend patroon. Nadat autoriteiten op een kritiek moment zijn verrast door de hevigheid van het geweld, wordt in de onmiddellijke nasleep daarvan veel repressieve capaciteit ingezet. Het resulteert in een al even bekend patroon. Het blijft rustig op 30 april, maar op 1 mei volgt een reactie. Op de avond van 1 mei klonteren volwassenen samen op het plein in Genemuiden. Om 20:00 uur komen Kanis en de districtschef bijeen. Er wordt gesproken over wat er deze avond kan gebeuren en de districtschef oppert een gedeeld commandantschap. Kanis dringt aan op een heldere taakverdeling tussen operatie en strategie. Dit resulteert erin dat hij Operationeel Commandant wordt en de districtschef Algemeen Commandant. Het grote voordeel is dat de Algemeen Commandant afstand bewaart en zo nodig ook in overleg kan treden met de autoriteiten.

Kanis schat het geweldspotentieel hoog in. Hij kiest er daarom voor om de Mobiele Eenheden nog voor de eerste gewelddadigheden het plein op te sturen. Het is zo'n dag waar de komst van de Mobiele Eenheid niet kan zorgen voor escalatie of woede, maar juist preventief kan werken. Die inschatting wordt gerechtvaardigd door de symbolische doelwitten op 29 april. De woede en het geweld richtten zich die dag namelijk in eerste instantie tegen typisch gouvernementele symbolen, zoals het

oude stadhuis. Anders gezegd: zonder de Mobiele Eenheden op het plein was de kans op nieuw geweld levensgroot.

Om 20:30 uur verschijnen de Mobiele Eenheden op het plein in Genemuiden. Er wordt vanuit een kroeg een bierflesje tegen een ME'er gegooid. Iedereen wacht gespannen af hoe de politie zal reageren. Dat is lastig. Niet reageren zou potentiële relschoppers het gevoel kunnen geven dat ze de boel naar hun hand kunnen zetten, maar politiegeweld zou kunnen leiden tot escalatie. Te meer omdat niet duidelijk is wie er nu precies heeft gegooid, waardoor een gerichte aanhouding onmogelijk is. Kanis kiest voor een kleine omweg. Hij vraagt het telefoonnummer op van de kroeg van waaruit het bierflesje werd gegooid. Hij belt met de kroegbaas en spreekt bewust zijn lokale accent. Zo wordt meteen duidelijk dat de kroegbaas niet van doen heeft met een notabele politie officier die niet goed kán begrijpen wat er speelt, maar met een 'lokalo' die wel degelijk op de hoogte is. Kanis legt de kroegbaas uit dat zijn mensen worden bekogeld en dat het voor hem onmogelijk is om dit door de vingers te zien. Hij legt de kroegbaas rustig en stellig een keuze voor: de baas ontruimt de kroeg binnen een half uur of Kanis doet het met de Mobiele Eenheid. De kroegbaas zegt toe dat hij zijn zaak zal ontruimen. Vervolgens belt Kanis om de tien minuten om te vragen hoe het verloopt. Uiteindelijk verlaten alle gasten de kroeg via de achterdeur.

Het blijft die avond verder rustig op straat. Kanis beëindigt zijn dienst om 02:00 uur. Hij besluit om naar de kroegbaas te gaan. Kanis legt uit dat 'hij het was' die hem de ontruiming van de kroeg had opgedrongen en dat hij er waarde aan hecht om persoonlijk, in een rustige setting, dit nog eens uit te leggen. Uit dit gesprek maakt Kanis op dat er veel angst bestond onder de jongeren en jongvolwassenen in de kroeg. Ze voelen zich aan de ene kant door de hele context gedwongen om zich te verzetten tegen het bestuur en 'haar' politie, maar aan de andere kant zijn ze benauwd om daadwerkelijk geweld tegen de politie te gebruiken. De kroegbaas waardeert de persoonlijke, informele en rechtdoorzee bejegening van Kanis. Kanis heeft in de periode hierna nog geregeld contact met de man die een niet onbelangrijke informele rol speelt in Genemuiden. Het initiatief van Kanis om na de dienst niet 'gewoon' naar huis en naar bed te gaan, blijkt ook een goede zet omdat er in kleine gemeenschappen meteen in positieve zin over wordt gesproken. Dat valt extra op omdat dit bepaald ongebruikelijk is: verhalen en geruchten keren zich doorgaans juist tegen ambtenaren.

Dodenherdenking

Er heerst een gespannen sfeer in het dorp, zo kort na de rellen. Het is de opmaat naar een nieuwe publieke happening: de dodenherdenking op 4 mei 2001. Het is de bedoeling dat de burgemeester daarbij een toespraak houdt. Er heeft overleg plaats over de vraag of de burgemeester wel of niet aanwezig zal zijn bij de herdenking. Hoewel de situatie gespannen is en hij persoonlijk omstreden is in Genemuiden, is het in feite een eenvoudig besluit. Politiek, college en politie vinden dat een burgemeester

op zulke momenten simpelweg altijd aanwezig behoort te zijn. Daar staat tegenover dat informele reformatorische leiders zich compromisseloos opstellen tegenover de burgemeester en dat er in die kringen allerhande verhalen en geruchten de ronde doen die de antiburgemeester sfeer versterken.

Er wordt op 4 mei voorzien in stevige persoonsbeveiliging van de burgemeester en zijn vrouw. Bij de optocht loopt de burgemeester voorop. Hij voelt en toont zich ongemakkelijk. Hij houdt een toespraak bij het monument voor de gevallen van de Tweede Wereldoorlog. Die toespraak krijgt een lange juridische en maatschappelijke nasleep. Hoewel de burgemeester een voor zo'n gelegenheid min of meer gebruikelijke toespraak houdt, inspireert het inwoners van Genemuiden tot het doen van aangifte. De aangevers menen dat de burgemeester de bevolking van Genemuiden ervan zou hebben beschuldigd dat ze in de oorlog heulden met de Duitsers en tegelijk Joden tegen hoge kosten zouden hebben laten onderduiken. De burgemeester wenst de zaak om te draaien. Hij wil een klacht indienen vanwege valse aangifte. Justitie weerhoudt hem hiervan en de zaak tegen de burgemeester wordt geseponeerd. In Genemuiden is het kwaad dan al geschied. De burgemeester heeft volgens geruchten van alles wat kwaad en lelijk is gezegd over Genemuiden. Het sepot wordt gezien als handjeklap.

Maar niet alleen de toespraak valt in verkeerde aard. Ook de robuuste beveiliging van de burgemeester zet kwaad bloed. Tijdens de stille rondgang en kranslegging proberen jongeren zich toegang te verschaffen tot de entourage van de burgemeester. De jongeren worden opgejaagd door de politie.

De lokale woede culmineert in nieuwe brommerraces in de nacht van 4 op 5 mei. Dit is wellicht opmerkelijk omdat reformatorische jongeren en volwassenen zo de orde verstoren aan het begin van Bevrijdingsdag. Sommigen vinden dit niet opmerkelijk, maar het zoveelste bewijs dat de gemeenschap zich ongelikt kan gedragen. Ook een categorie inwoners van Genemuiden ergert zich hieraan. Het is illustratief dat er in deze nacht een oude man afloopt op de Mobiele Eenheid die zich reeds op linie heeft opgesteld. De man overhandigt een envelop die 100 gulden bevat. Hij zegt dat hij zich schaamt voor Genemuiden.

Er wordt die nacht geracet en er worden molotovcocktails gegooid. De parate politie maakt 30 arrestanten: mannen tussen 18 en 30 jaar oud. Kanis is ervan overtuigd dat de politie nu de 'goeden' eruit weet te pikken. Dit is belangrijk, omdat er dan geen juridische kritiek mogelijk is en het de kans op geruchtvorming over oneigenlijk politieoptreden verkleint. Wie vanwege het racen is aangehouden, wordt na één dag vrijgelaten. De personen die zijn aangehouden voor geweldgebruik (molotovcocktails gooien) blijven vast zitten. Er wordt die nacht een instap gedaan in een woning waar molotovcocktails werden geprepareerd. Het lijkt erop dat de zo kritische stroming in Genemuiden begrijpt dat de politie die nacht eenvoudigweg haar wettelijke taak uitoefent. Het zet in elk geval geen extra kwaad bloed, al komt dit ook doordat de burgemeester als bliksem-afleider fungeert. Alle kritiek wordt op hem gericht.

Een rondje

Op zaterdag 5 mei speelt de plaatselijke hoofdklasser (voetbal) een thuiswedstrijd. Het is druk en het gonst van de geruchten en verhalen. De politie krijgt via via informatie binnen over wapens en spijkerbommen die in omloop zijn en die deze avond zouden worden ingezet. Op de avond van 5 mei ontvouwt zich eenzelfde scenario als de dag ervoor. Jongeren en volwassenen klonteren samen in het centrum en er worden races voorbereid.

Kanis kiest positie in een op de gemeentewerf ingerichte commandoruimte. De voorzitter en een bestuurslid van de voetbalclub melden zich bij deze commandoruimte. Ze stellen dat het in de stad echt uit de hand loopt als er nu niet wordt ingegrepen. Er wordt overleg gevoerd. De twee voetbalbestuurders en Kanis concluderen dat er veel gekke ideeën de

ronde doen. De zelfcontrole lijkt weg te vallen. Ze besluiten dat het enige dat kan helpen bestaat uit directe toenadering op heel korte termijn.

Kanis en de voetbalbestuurders zoeken de belangrijkste lokale kroeg op en treden binnen. Het is er bomvol. De spanning is om te snijden. Als eerste klimt de voorzitter van de voetbalclub op een tafel. Hij zegt dat hij ziet hoe het helemaal fout loopt en dat het hoog tijd is om een punt te zetten achter de escalatie. Hij stelt voor om dinsdagavond a.s. in de kantine van de voetbalclub te spreken over de ontstane situatie, omdat het “zó niet langer kan”. “Vanavond geen trammelant”, voegt hij eraan toe.

Nu is de beurt aan Kanis om een tafelspeech te houden. Hij houdt het kort, maar spreekt wel weer in dialect. Hij vraagt of de afspraak met de voorzitter staat. Die afspraak verbreedt Kanis tot een geleidelijke terugtrekking van de politie, mits de aanwezigen naar huis gaan, maar niet via het plein. Hij vraagt of ook die afspraak staat en voegt er meteen aan toe dat hij dan een rondje geeft. Er klinkt applaus op. Kanis schiet het rondje voor uit eigen zak. De declaratie ervan roept bij bureaucratisch ingestelde collega's vele vragen op, maar het bier wordt uiteindelijk uit publieke middelen betaald.

Na dit bezoek trekken ze naar de tweede kroeg. Ze worden daar onthaald met de mededeling dat de bezoekers dinsdagavond zullen komen en dat Kanis hier geen rondje hoeft te geven. Vervolgens gaat Kanis naar de commandoruimte. Hij trekt alle politiemensen terug uit Genemuiden. Hij gaat daarna zelf, samen met de voorzitter, naar het plein in Genemuiden. Daar blijkt dat iedereen inderdaad naar huis gaat.

De bijeenkomst bij de voetbalclub: een informeel akkoord

Op dinsdagavond 8 mei zit de voetbalkantine helemaal vol. Kanis hoopt dat een aantal informele leiders zich opwerpt en zich verantwoordelijk toont voor de gang van zaken. Een aantal van hen maakt deel uit van een jeugdraad. In eerste instantie heerst er echter een gespannen sfeer. Die is niet alleen terug te voeren tot de races en de rellen, maar houdt ook verband met eerdere ervaringen met beloftes van ‘de overheid’. Jongeren wijzen op een jeugdhonk dat, tegen de afspraken in, weer was gesloten. Kanis wijst erop dat een afspraak nu zal staan voor beide kanten, mits de situatie geen aanleiding geeft om in te grijpen. Heel bewust richt hij zich

tot de informele leiders onder jongeren. Hij wil hen op zijn lijn krijgen. Hij oogst applaus en de deal over de openbare orde is snel gesloten. Geen collectieve verstoringen van de openbare orde in ruil voor politietoetreden dat verloopt op basis van directe communicatie. De politie zal zo mogelijk terughoudend zijn.

Na 8 mei wordt de orde op straat hersteld. Kanis wordt de maanden erna geregeld herinnerd aan zijn publieke optreden in kroeg en kantine. De jongeren laten hem weten dat hij “niet meer stuk kan”. Dat is veel waard in een gemeenschap waar veel staat of valt met persoonlijke verhoudingen tussen sleutelfiguren.

De kantinebijeenkomst op 8 mei is het begin van een normalisatie van het publieke verkeer. De gemeente schakelt de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie in ten behoeve van een project dat is gericht op verdere normalisatie. Er worden gesprekken belegd met mensen uit allerhande geledingen: politiek, religie, onderwijs, sport en middenstand. Hiermee worden wisselende resultaten geboekt. Zo blijven de Gereformeerde gemeente en de Hervormde Bonders afstandelijk, maar uiteindelijk is het nettoresultaat positief. De positieve hoofdrol blijft weggelegd voor de prominente lokale voetbalclub. De club blijft na 8 mei in overleg treden met jongeren en met de lokale politie. Het resulteert onder meer in afspraken met de overheid, ook met de gemeente Zwartewaterland, over Koninginnedag 2002. Op Koninginnenacht wordt gereden op brommers zonder uitlaat, zolang de brommers verder maar voldoen aan de wetgeving. Op Koninginnedag 2002 worden georganiseerde races gereden op een industrieterrein. Dit alles onder toezicht van stewards en een beperkt aantal politiemensen.

Het relaas is echter niet in elk opzicht een succesverhaal. Ook na 8 mei wordt de burgemeester bedreigd en blijft hij het mikpunt van een hetze vanuit reformatorisch Genemuiden. Dit gaat heel ver en mondt uiteindelijk uit in het vertrek van burgemeester Plomp (zie hierover het interview met oud-burgemeester Tin Plomp in: Jong en Johannink, 2005).

4.3 Tactische lessen

1. Functieoverdracht: ook kennis overdragen
2. Maak onderscheid tussen tactisch en strategisch
3. “Maak verbinding”
4. De kracht van een fatsoenlijke tactiek
5. Lees de psychologie van de situatie

1. Functieoverdracht: ook kennis overdragen

Kanis blijft gedurende de loop der gebeurtenissen onder meer de baas omdat hij op basis van zijn persoonlijke achtergrond goed op de hoogte is van de specifieke cultuurkenmerken van de reformatische kern in Genemuiden. Dit legt de vinger op een kritisch aspect van het politieleiderschap op tactisch niveau. Er wordt namelijk veel tijd besteed aan management development-beleid, inclusief de mobiliteit en selectie van tactische leiders. Maar, een nieuw aangestelde chef wordt vaak wat gemakkelijk of losjes op de hoogte gesteld van wat hem staat te wachten. Het lijkt erop dat het idee bestaat dat hij daar al doende wel achter komt. Dit is een kwetsbare werkwijze, zeker bij zo'n vliegende start als Kanis doormaakte. Immers, nog voor zijn officiële startdatum wordt hij één van de hoofdrolspelers in een lastige lokale crisis. Hoewel hij zich redt, kan er geen misverstand over bestaan dat het evengoed fout had kunnen lopen als op zijn post een chef zou zijn benoemd die afkomstig was uit een andere regio. Die chef had ondanks grote vakbekwaamheid hele of halve fouten kunnen maken die hadden bijgedragen aan escalatie en tot hevige publieke kritiek op zijn positie. Het komt er kort en goed op neer dat korpsen moeten voorzien in een grondige overdracht. Niet alleen van de werkkamer, maar ook van specifieke lokale kennis.

2. Maak onderscheid tussen tactisch en strategisch

De districtschef en de plaatsvervangend districtschef hebben elkaar gesteund en wisten zich op hun beurt verzekerd van de steun van de korpschef. De crisis leidde tot centralisatie. Als plaatsvervangend districtschef reken ik Kanis tot de tactische laag en hij doet dat zelf ook. Hij dringt aan op een scherpe taakverdeling tussen hemzelf als Operationeel Commandant en de districtschef als Algemeen Commandant. Zo wordt klare wijn

geschonken. De districtschef verstaat zich met de burgemeester en zo nodig met de korpschef of met de Commissaris van de Koningin. Maar binnen bepaalde beleidskaders maakt Kanis operationele afwegingen. Hoe reageer ik op een bierflesje dat wordt gegooid? Wat doe ik als de spanning is te snijden? Hij voelt perfect aan dat directe communicatie in combinatie met operationele besluitvorming *on the spot* heel belangrijk is. Kanis neemt besluiten waarbij hij zijn hand niet overspeelt. Sterker, de besluiten pakken zonder uitzondering goed uit.

Wat dit betreft speelt bij het onderscheid tussen tactisch en strategisch nog een andere factor een rol bij de kwaliteit van het politieleiderschap. Strategische chefs moeten goed zijn in besluitvorming op hoofdlijnen en in extern management. De tactische politiebaas behoort zorg te dragen voor de organisatie van het politiewerk en dient er te staan op die momenten dat de operationele besluiten zo lastig zijn dat ze worden opgespeeld naar het tactische niveau. Dat was bij deze crisis het geval. De operationele besluiten die Kanis zelf neemt (het ontruimen van de kroeg; het bezoeken van de kroegbaas na afloop van de politiedienst; de bemiddeling in de kroeg samen met de voorzitter van de voetbalclub, inclusief een rondje bier) hebben zo veel impact dat ze in feite van strategisch belang zijn. Dat is bij crises wel vaker het geval, maar het wordt hier versterkt door de cultuurpatronen in de lokale gemeenschap. Belangrijke zaken worden in die gemeenschap namelijk op straat of in de kroeg gedaan: “net als in de handel”. Ik neem het voor mijn eigen rekening dat een politiechef die vanaf de straat is opgeklommen tot plaatsvervangend districtschef in dit soort gemeenschappen enkele streepjes voor heeft op officieren met een NPA-opleiding. De inwoners van Genemuiden hebben zich immers ook zelf op moeten werken en waarderen de logica van de straat.

3. “Maak verbinding”

Het past bij de lokale cultuur dat informele kopstukken in persoonlijk contact zaken doen. Er wordt van een politiechef bepaald niet verwacht dat hij eerst ruggespraak houdt. Directe bejegening wordt op prijs gesteld, evenals een stijl van optreden en communiceren die oprecht overkomt. Kanis voelt dit aan en treedt daarom keer op keer in contact met (kopstukken uit) de lokale gemeenschap. Hij scoort veel punten doordat hij zich begeeft op het territorium van de jongeren en volwassenen die

de politie uitdagen. Dit alles lijkt een open deur, maar dat is het bepaald niet. Het komt immers maar al te vaak voor dat veel te veel óver dit soort gemeenschappen wordt gesproken, en dan ook nog te vaak in gemeenplaatsen, en te weinig met de sleutelfiguren binnen de gemeenschap. En als er overleg is, dan raakt dat te snel gebureaucratiseerd: op afspraak, met een agenda en in een overheidsgebouw. Kanis overlegt daarentegen geheel en al zonder enige bureaucratische franje - vanaf tafels in kroegen en in een voetbalkantine. Bij dat overleg kiest hij bovendien invloedrijke partners (met name de voetbalclub en haar voorzitter) en weet hij de informele leiders met succes aan te spreken.

4. De kracht van een fatsoenlijke tactiek

Kort na de voor de politie en autoriteiten zo vervelende rellen op 29 april 2001 had er een streng repressieve lijn kunnen worden ingezet. Zo'n lijn werd wel voorbereid. Er waren op de kritieke avonden daarna veel Mobiele Eenheden paraat. Dit was ongetwijfeld een steun in de rug voor Kanis bij de onderhandelingen die hij voerde. De inhoud van die onderhandelingen was in zekere zin even hard als eenvoudig: geen ordeverstoringen meer. Dat is ook de boodschap die Kanis mondeling keer op keer overbrengt. Maar voordat hij in de bomvolle kroeg zijn eerste tafelspeech houdt, heeft hij zich tot twee keer toe al fatsoenlijk opgesteld. Op 1 mei gaat hij persoonlijk langs bij een kroegbaas die hij had opgedragen zijn kroeg te ontruimen. In de nacht van 4 op 5 mei worden er volgens de lokale gemeenschap aanhoudingen verricht op goede gronden. Die aanhoudingen worden geaccepteerd, te meer omdat mensen die voor een klein vergrijp waren aangehouden weer snel vrij worden gelaten. De lokale gemeenschap was bepaald minder te spreken over de aanhoudingen op 29 april. Burgers bestempelen die als juridisch oneigenlijk, hetgeen volgens hen was ingegeven door de wens van de autoriteiten om zo wapenfeiten te kunnen overleggen aan de gemeenteraad en in de media. Ik weet niet of dit ook zo was, maar hoe het ook zij: het optreden wordt geaccepteerd door 'de andere kant' vanwege het fatsoenlijke karakter daarvan. Als hij dan ook nog eens kiest voor gerichte en directe communicatie (zie les 3), scoort hij daar lokaal punten mee. Dat komt echter ook door de inhoud van de boodschap en door de psychologische impact daarvan. Dat is les 5.

5. Lees de psychologie van de situatie

De vraag dringt zich op waarom Kanis na de avond van 4 mei erin slaagt nieuwe rellen te voorkomen. Een deel van het antwoord bestaat uit de informele lijn die Kanis kiest. Hij kiest samen met de voorzitter op de tafel in de kroeg. Hij laat zo zien dat hij op het territorium van de ‘andere kant’ durft te komen. Als Kanis op 5 mei in de avond bijvoorbeeld per megafoon vanaf het plein had laten verordenen wat er moest gebeuren, dan had het vrijwel zeker geresulteerd in hevig geweld, ook tegen de politie. De directe en informele bejegening stelt Kanis in staat om de sfeer en psychologie van de avond te proeven. Hij is hier overigens mede toe in staat omdat hij in het kader van een opleiding aan de Hogeschool Zwolle kennis heeft genomen van groepsdynamica.

De psychologie van de rellen bestond eruit dat reformatorische jongeren en volwassenen zich vanuit de eigen gemeenschap (door bepaalde ouders, waaronder de informele leiders) gedwongen voelden om zich tegen bestuur en politie te keren en zich het centrum van Genemuiden zo toe te eigenen. Maar ze hadden angst om dit te doen. De pakkans was levensgroot. Ze voelden aan dat er ongelukken konden komen van nieuwe races en van nieuw geweld. Kanis bood ze met de voorzitter een uitweg. Niet alleen door de inhoud van de boodschap, maar ook doordat het door zijn informele manier van doen lastig werd voor de aanwezigen om politie en burgemeester over één kam te scheren. Indien de politie had gekozen voor anonieme repressie, dan hadden de jongeren de heersende boosheid over de herindeling jegens de burgemeester geprojecteerd op de politie. De kans op geweld tegen de politie had dan levensgroot geweest. Deze analyse ligt vervat in een motto van dit hoofdstuk, een uitspraak van Kanis: *“Ik voelde dat de machtsklem erafging en dat de angst de overhand kreeg. In dit geval was angst een goede raadgever”*. Het idee dat ze in hun sociale omgeving wel moesten overgaan tot een opstand en tot geweld, maakte plaats voor de angst voor geweld en voor aanhoudingen. Die angst is dus in casu de goede raadgever.

Hoofdstuk 5

De Millinxbuurt: herstelwerkzaamheden

5

De Millinxbuurt: herstelwerkzaamheden

“Het dal was dieper dan had gemogen”.

5.1 Inleiding: bouwen aan vertrouwen en gezag

De Rotterdamse Millinxbuurt telt niet meer dan zeven straten, maar desondanks is het buurtje omstreeks 1998 groot nieuws. Nieuwe Revu typeert het als “de rotste buurt van Nederland”. Los van de vraag of dit zo is, is de veiligheidssituatie in die tijd ronduit miserabel. In 1998 zijn de inbreuken op het publieke leven veel te groot, naar alle in Nederland gangbare maatstaven. Politie en overheid grijpen hard in.

Als de respondenten - teamchef Ruud Groeneveld en buurtagent Deni Bolluijt - aantreden in respectievelijk 2001 en 2002, dan is er al veel ten goede veranderd. Maar er wacht nog wel een belangrijke en zware opgave. Na fysieke ingrepen (renovatie, sloop en nieuwbouw) en een inhaalslag wat handhaving betreft, komt het erop aan om het vertrouwen van de buurtbewoners te winnen en om ze te activeren deel te nemen aan het sociale leven. Tegelijkertijd moet er hard gewerkt worden om met gezag op te treden in de Millinxbuurt: tegen criminele en notoire ordeverstoorders, maar ook tegen de kleine misstappen van (meer) modale bewoners.

Groeneveld en Bolluijt kennen de Millinxbuurt op hun duimpje. Bolluijt werkt al sinds 1994 bij een wijkteam dat onder meer in deze buurt surveilleert, als hij in 2001 buurtagent wordt. Groeneveld is zelfs geboren in de Millinxbuurt. Een groot voordeel is dat hij de buurt dus niet alleen ambtshalve kent, maar ook van binnenuit. Hij kent de geest van de Rotterdamse arbeider als geen ander. Ik schrijf dit hoofdstuk overigens met extra interesse, omdat toevalligerwijs ook mijn moeder in deze buurt is geboren, in de Moerkerkestraat.

Ik vind het moeilijk om de belangrijkste les te destilleren uit het relaas over de Millinxbuurt. Mijn keuze valt op de verwevenheid van ‘grote’ en ‘kleine’ handhaving. De enorme drugscriminaliteit omstreeks 1998 vergt ‘grote’ handhaving: hard en systematisch optreden tegen drugscriminaliteit, huisjesmelkerij en notoire verstoorders van de openbare orde. Het is nodig dat de overheid hierbij succes boekt en dat er een minimaal niveau van orde en veiligheid heerst. Pas dán kan er maatschappelijk draagvlak zijn voor ‘kleine’ handhaving.

In het relaas wordt eerst teruggeblikt op de periode voor 1999 en op de periode 1999-2001. Daarna wordt ingezoomd op ervaringen van Groeneveld en Bolluijt.

5.2 Het relaas: herstel van vertrouwen en gezag in een vergeten buurt

De Millinxbuurt: verval en ernstige beleidstekorten (1985-1999)

In de jaren negentig is de Millinxbuurt ‘op’ Rotterdam Zuid wat Perron Nul (een open drugscene vlakbij Rotterdam Centraal Station) tot 1994 was voor de andere Maasoever: het brandpunt van de drugscene. Perron Nul was een goed zichtbare en veelbesproken ‘open’ drugscene. De Millinxbuurt is dat niet. De grote problemen in dit kleine buurtje worden lang schromelijk onderschat. Toch voltrekt zich in deze buurt hét politiek-bestuurlijke schrikbeeld. Criminele dealers eigenen zich publiek domein toe. Er mag geen misverstand over bestaan: dealers maken in 1997 en 1998 bij schemer en in het donker de dienst uit. Geen mens gaat er voor zijn plezier naartoe en velen, onder andere taxi- en postorderbedrijven en vuilnismannen, mijden de buurt. Door dit mijd gedrag vertroebelt het zicht op de gang van zaken in de Millinxbuurt. Het duurt alleen al daardoor veel langer dan bij Perron Nul voordat het drugsgeweld een prominent stedelijk gespreksonderwerp is. Een steekpartij op Perron Nul haalde zeker de voorpagina, terwijl schietpartijen in de Millinxbuurt meermalen in eerste instantie niet eens werden opgemerkt door de politie.

In 1998 en 1999 wordt de Millinxbuurt nationaal nieuws: een reeks dieptereportages in de media; een veelbesproken onrechtmatige wapencontrole; en werkbezoeken van minister-president Kok, minister

Van Boxtel en burgemeester Opstelten. Doordat de buurt groot nieuws wordt, raakt op de achtergrond dat het een klein buurtje is (het telt slechts zeven straten) te midden van een groot ‘drugsgebied’.

Vanaf de ringweg (A16) kan per auto over de Stadionweg (langs De Kuip) een ‘verkeersriool’ annex ‘drugsas’ worden bereikt: Breeweg, Strevelsweg en Dordtselaan. De Breeweg en Strevelsweg zijn sterk in verval geraakte invalswegen. Drugsridders opereren daar halverwege de jaren negentig frank en vrij. Op de Strevelsweg zijn tal van sekshuizen en dealpanden gevestigd en huisjesmelkers verhuren kamers aan mensen die zijn aangewezen op informele overlevingsstrategieën.

De Millinxbuurt ligt in de Tarwewijk, tegen de Dordtselaan aan. Die laan is de grens met de wijk Bloemhof. Op en vlakbij de Dordtselaan hebben dealers van verschillende komaf (Antillianen; Dominicanen; Turken; Surinamers) wisselende verkooplocaties. Centrale wegen in Bloemhof (de Lange Hilleweg; Hilleviet) tellen tal van dealpanden en voeren naar talrijke verkooplocaties op straat. Ze leiden ook naar de wijk Hillesluis. Dat is een probleemwijk van het eerste uur met tientallen dealpanden. In de Tarwewijk is met name de Bas Jungeriusstraat een spil in de lokale drugscene. Verslaafden en dealers bivakkeren geregeld op de nabijgelegen Katendrechtse Lagedijk (Van der Torre en Hulshof, 2000). Dit totale drugsgebied wordt doorkruist door tram- en buslijnen die bijna allemaal uitkomen bij de metrostations Maashaven of Zuidplein. De Millinxbuurt ligt precies tussen deze twee stations in. De metrolijn verbindt de drugscene op ‘Zuid’ met die in het stadscentrum en in Rotterdam-West.

De snelle opkomst van de drugscenes op Zuid is ten dele een neven-effect van het repressieve politieoptreden op de andere Maasoever. In Rotterdam-West neemt de drugsoverlast in 1995 namelijk sterk toe, mede vanwege de sluiting van Perron Nul. Dat was een opvanglocatie voor drugsverslaafden (en in de praktijk ook voor drugsdealers) in het centrum, vlakbij Rotterdam Centraal Station. Het leidt in de zomer van 1995 tot veel protesten, inclusief protestacties bij het Stadhuis en in de raadszaal: *the summer off protest*. Dit voert de druk op politiek en bestuur ver op. Dit resulteert in ‘drugsoffensief Victor’: streng, repressief optreden tegen leden van de drugscene in Rotterdam-West. Het gevolg is onder meer dat verslaafden op de metro naar Zuid stappen en dat drugsridders hun werkterrein verleggen naar de andere kant van de Van Brienoordbrug. Ze opereren op invalwegen op Zuid namelijk met aan-

zienlijk minder risico dan in West. Ook malafide huiseigenaren - waaronder enkele 'beruchte' Rotterdamse particuliere huisbazen - verleggen hun interesse gedeeltelijk naar Zuid.

Het gaat te ver om de snelle groei en verharding van de zuidelijke drugs-scene louter toe te schrijven aan verplaatsingseffecten. Die groei is namelijk sterk verweven met de transnationalisering en sociale desorganisatie op Zuid. In de Tarwewijk, Bloemhof en Hillesluis vestigen zich van oudsher veel nieuwkomers. In het verleden betrof het mensen van het Nederlandse platteland die in Rotterdam werk zochten. Sinds de jaren zeventig zijn de nieuwkomers immigranten. De sociale pluriformiteit groeit in razend tempo en er zijn veel verhuisbewegingen.³

In sociaaleconomisch opzicht is juist sprake van homogenisering: laag inkomen, lage opleidingsniveaus en hoge werkloosheid. De ruimtelijke inrichting en het onroerend goed vliegen achteruit. Er is enorm veel achterstallig onderhoud, vernielingen en stagnerende renovatie. Sociale desorganisatie is het gevolg. Buurtverbanden verdwijnen en bewoners trekken zich terug uit het sociale leven. Bijna alle primaire voorzieningen (middenstand, horeca, publieke voorzieningen) trekken weg uit de Millinxbuurt. Wat resteert is basisschool De Akker, een kroegje met weinig aanloop en een uitzendbureau voor drugsverslaafden. Door het wegvallen van deze primaire voorzieningen neemt het reguliere, 'nette' sociale verkeer in ras tempo af. Jongeren vormen subculturen die hun kansen op werk en integratie sterk verminderen. Vertrouwde sociaaleconomische structuren maken (gedeeltelijk) plaats voor informele circuits. Drugsgebruik en drugshandel spelen daarbij een belangrijke rol. Door het wegvallen van het nette sociale verkeer, drukken ze van lieverlee een steeds groter stempel op het publieke leven in de Millinxbuurt.

In 1998 telt de kleine Millinxbuurt naar schatting circa 30 dealpanden. De drugshandel vanuit die panden en op straat wordt gedomineerd door Antillianen. Ze bewaken hun territorium fel. Hun verkoopstijl is agressief en bij dealconflicten komt er geregeld geweld aan te pas. Ze maken naam met cocaïne van goede kwaliteit. De verslaafdenpopulatie wordt in april 1999 geschat op ongeveer 140 personen. In de zomer van 1998 en 1999 loopt dit op tot ruim 200.

3 De voorzitter van de deelgemeente Feijenoord spreekt over een "bijna volksverhuizing".

De bewoners van de Millinxbuurt: vertrek, mijddedrag en meeliften

Het Westen van de stad beleeft in 1995 de *summer off* protest. Ook daarvoor en daarna zijn in dit deel van de stad acties, brieven of halve dreigementen van bewoners(organisaties) frequent de opmaat voor - zij het tijdelijke - interventies van overheid en politie. De situatie op de andere Maasoever - 'Zuid' - is een contrast. Bijna twee decennia lang laten daadkrachtige interventies in de Millinxbuurt e.o. op zich wachten. Ondanks dit beleidstekort komt het bewonersactivisme hier niet van de grond.

In het begin van de jaren tachtig is de Millinxbuurt aan de beurt in het kader van grootscheepse renovatieprojecten. Het heeft veel voeten in de aarde om daarover sluitende afspraken te maken met *stakeholders*. De kleine Millinxbuurt telt namelijk verschillende woningcorporaties en tal van particuliere huiseigenaren met uiteenlopende wensen en belangen. Uiteindelijk liggen er renovatieplannen die meermalen worden gepresenteerd aan bewoners. De renovatie wordt echter afgeblazen vanwege geldproblemen. Dat is het startsein voor twee schadelijke ontwikkelingen. Veel bewoners die het zich kunnen veroorloven verhuizen.

Verhuurders verkopen woningen door aan huisjesmelkers met winstbejag. Voor dat soort verhuurders biedt de Millinxbuurt uitgelezen kansen: een groeiend aanbod van kansarme huurders die weinig kunnen eisen of vragen en een goede kans dat het uitgewoonde onroerend goed nog eens voor een stevige prijs wordt opgekocht door (het ontwikkelbedrijf van) de gemeente. De bewoners van de Millinxbuurt voelen zich vergeten. Veel Rotterdamse buurten zijn dan al gerenoveerd, maar ondanks vele renovatiebeloftes vliegt die van hun juist achteruit.

Halverwege de jaren negentig ontstaat er een enorme, bijna onvoorstelbare, fysieke vervuiling op straat. Het is er alles behalve 'heel en schoon'. Er slingeren fietswrakken op straat, straatverlichting werkt niet en er zijn talrijke leegstaande panden die amateuristisch worden afgedicht. De stoeptegels liggen schots en scheef en het gras op een veldje wordt lange tijd niet gemaaid. De ramen van leegstaande panden klapperen en er valt regelmatig zomaar glas naar beneden. De buurt kent talrijke donkere en 'enge' hoekjes en stukken van een straat. Dé enge en donkere plek is een onderdoorgang van de Rijsoordstraat (een straat met tal van dealpanden en een dichtgetimmerd pand waar voorheen een louche

seksclub was gevestigd) naar het Rijnsoordpad. Ook onder de verhoogd aangelegde metrobaan aan de Mijnsheerenlaan is het donker. Het is voor een bezoeker ongewis wie er achter een paal van deze metrobaan staan. Wie in 1998, zeker in de avonduren, de Millinxbuurt betreedt voelt zich al snel een potentieel slachtoffer van straatroof. De troep op straat is als het ware een stimulans voor de weinige bewoners om ook hun vuil op straat neer te zetten. Er wonen in de Millinxbuurt in 1998 ook veel bewoners met een ronduit slordige en achteloze levensstijl. Als ik in 1998 - bij veldwerk voor het boek 'Een drugscene op Zuid' - door de Millinxstraat loop, wordt er bijvoorbeeld zomaar van twee hoog een kapotte koelkast naar beneden gegooid. De koelkast valt ongeveer drie meter voor me op straat neer. De Antilliaanse man die hem naar buiten gooide, had niet de moeite genomen om te kijken of er misschien iemand onder zijn raam liep.

Het fysieke verval leidt tot sociale desorganisatie. In het begin van de jaren negentig vervreemden steeds meer autochtone bewoners van hun woonomgeving. *De Volkskrant* kopt op 30 juli 1992: 'In de Millinxbuurt gelooft niemand meer'. Onder de nieuwe huurders bevinden zich steeds meer verslaafden en dealers. De drugscene groeit. Dit komt in 1995 en 1996 in een enorme stroomversnelling. Bewoners, autoriteiten en *street-level* instanties (politie, hulpverlening, opbouwwerk) worden verast. Bewoners worden overrompeld door de grote aantallen en agressie van Antilliaanse dealers. Nog meer bewoners verlaten de buurt. Wie blijft, voelt zich slecht behandeld door de overheid. Eerst slaat de overheid de buurt over bij het renoveren. Vervolgens wordt de Millinxbuurt in 1995 en 1996 (op wat speldenprikken na) ook nog eens overgeslagen bij 'drugsoffensief' Victor. Sterker: vanwege de repressie in West komen er verslaafden naar hún Millinxbuurt.

Op 23 september 1995 kopt het *Rotterdams Dagblad* op de voorpagina: "Steeds meer wijken in actie: Ook Rotterdam-Zuid komt in opstand tegen de drugsoverlast". Bewoners op Zuid kondigen aan de drugsoverlast "te lijf" te gaan. Toch komt het bewonersprotest op Zuid niet van de grond. Waarom? De veiligheidsproblematiek lijkt er immers alle aanleiding toe te geven. De volgende factoren spelen, door elkaar heen, een rol (Van der Torre en Hulshof, 2000):

- Bewoners trekken zich terug in hun eigen leefwereld. Buiten een kleine kring mijden ze contacten en negeren ze publieke problemen. Zij bannen de drugsoverlast en drugscriminaliteit zoveel mogelijk uit hun leven.
- Het teruggetrokken leven plus de massale verhuizingen verhinderen dat in de Millinxbuurt sociale structuren van de grond komen. Het is veelzeggend dat in 1998 geen enkel (!) kind uit groep 6 van de lokale basisschool ('De Akker') daar groep 1 heeft doorlopen. Maar liefst 54% van de (2.866) geregistreerde bewoners woont, in 1999, niet langer dan 2 jaar in de Millinxbuurt. Tel hierbij op dat het in de buurt wemelt van de tijdelijke illegale bewoners en het is duidelijk dat de sociale stabiliteit ver te zoeken is.
- Er bestaan op Zuid grote sociale verschillen tussen buurten. Een markant voorbeeld is de Dordtselaan, die net buiten de Millinxbuurt ligt. Dit was ooit een chique straat met veel relatief dure koopwoningen. De laan heeft tot in de jaren tachtig een goed imago. Van oudsher plaatsen de bewoners zich boven de 'Millinx'. Als daar de drugsproblemen snel groeien, houdt 'de Dordtselaan' lang vol dat het een Millinx-probleem betreft. Ze wensen niet in één adem te worden genoemd met de Millinxbuurt. De buurtsegmentatie maakt collectieve actie lastig.
- In de Millinxbuurt wonen lange tijd veel arbeiders die gewend zijn zich te schikken naar de hiërarchie in grote (haven)bedrijven. Dit geeft de arbeiderscultuur een conformistische inslag: "In de stad hebben de mensen een grotere mond".
- In de Millinxbuurt bloeien allerhande vormen van mijdgedrag. Blijvers raken er bedreven in: op getimede tijden de straat op; kinderen binnen laten spelen (computergames, televisie); niet alleen de straat op (samen of in een groepje boodschappen doen); aantrekkelijke buit thuislaten (geen GSM op zak, handtas thuis laten en boodschappen-tas mee); visuele afscherming (gordijnen dicht, televisie zo hard dat je de ruzies niet hoort); met vechthonden naar buiten, et cetera.
- Dealers en hun loopjongens intimideren buurtbewoners die ze ervan verdenken inlichtingen te verstrekken aan de politie. Een categorie buurtbewoners voelt zich alleen al door de lichaamstaal van de criminelen op straat zo bedreigd dat ze er niet over piekeren aangifte te doen.

- Het aantal illegalen en personen dat geen Nederlands spreekt, neemt snel toe in de jaren negentig. Voor hen is het ondenkbaar of uiterst moeilijk contact te zoeken met overheidsinstanties. Groepen uit de Antilliaanse gemeenschap profiteren direct of indirect van de drugsinkomsten. Zij liften dus mee en helpen bij het afschermen van de drugshandel.

Stagnerend beleid (1985-1999)

De drugscene op Zuid krijgt ruim tien jaar lang, ongeveer tot 1999, (veel) te weinig aandacht van driehoek en college. Als er al wat werd ondernomen, was het een druppel op een gloeiende plaat. De agenda-theorie leert dat mensen en buurten die, ondanks grote objectieve problemen, geen plaats op de besluitvormingsagenda weten te bemachtigen tot de meest machteloze moeten worden gerekend. De bewoners van de Millinxbuurt voelden zich niet alleen machteloos; ze wáren het ook. Dit beleidstekort stelde dealers, huisjesbazen en verslaafden in staat een groot stempel te drukken op de Millinxbuurt. Het beleidstekort heeft verschillende achtergronden.

Drugsbeleid: doorgeschoten permissiviteit

In de jaren tachtig koesterden politie en vooral de politiek een zogeheten concentratiebeleid bij het 'beheersen' van drugsproblemen. Het idee was dat zo grote delen van de stad werden gevrijwaard van drugsoverlast terwijl het tegelijk mogelijk was op drugslocaties aan *harm reduction* te doen. Dit laatste bestond met name uit drugshulpverlening aan verslaafden in de hoop dat deze hun bestaan zouden 'normaliseren'. De politie trad op drugslocaties mild op en scherpte haar optreden tijdelijk aan bij een toename van de bewonersklachten. Daarbuiten (dus in 'drugsarme' straten en buurten) greep de politie eerder in bij drugsoverlast, om zo bij te dragen aan de concentratie ervan. Het concentratiebeleid was ooit de bestaansreden van Perron Nul, maar het was ook een reden voor politici om lange tijd (ook nog enkele jaren na sluiting van Perron Nul, dus omstreeks 1995 en 1996) bepaald niet op te schrikken van berichten over (nieuwe) drugsconcentraties op Zuid.

Op Zuid bleef het netwerk van drugshulpverleners ver achter bij dat op de andere Maasoever. Bij politici bestond het beeld dat de drugsscene op Zuid aanmerkelijk minder agressief zou zijn dan die in Rotterdam-West en dus af kon met bescheiden drugshulpverlening. Het sluitstuk van het concentratiebeleid - *harm reduction* door drugshulpverleners - schoot daardoor op Zuid stevig tekort. Op Zuid werkten weinig veldwerkers die tijdig signalen af hadden kunnen geven over de verslechtering van de situatie. Bij gebrek aan dergelijke noodkreten dachten te veel politici (onterecht dus) dat het lukte om de drugsproblemen op Zuid te concentreren en te beheersen. Zo hield het permissieve drugsbeleid zichzelf in stand, ondanks zeer schadelijke neveneffecten.

De kloof tussen 'Stad' en 'Zuid'

De politiek-bestuurlijke informatie-uitwisseling hapert ook vanwege de historische kloof tussen de twee Rotterdamse Maasoeveren: 'Stad' en 'Zuid'. In fysiek en mentaal opzicht stond het stadhuis op grote afstand van Zuid. Dit wordt halverwege de jaren negentig nog eens versterkt door project Victor: het drugsoffensief in Rotterdam-West. Het stadhuis probeert haar legitimiteit te herwinnen door in Rotterdam-West resultaten te boeken bij het bestrijden van drugsoverlast. Dit heeft ook enige gunstige effecten, maar een zwaarwegend neveneffect is de politiek-bestuurlijke veronachtzaming van de ernstige situatie op Zuid.

Hier komt bij dat de kloof tussen 'Stad' en 'Zuid' wordt versterkt door stevige bureaupolitieke conflicten tussen het stadsbestuur en twee deelgemeenten op Zuid: Charlois en Feijenoord. Deze twee deelgemeenten, in het bijzonder het laat (n.l. in 1994) opgerichte Feijenoord, zijn in de jaren negentig bezig met het opbouwen van het eigen politiek-bestuurlijke systeem. Dit werkt internalisering in de hand. Dat trekt weer een wissel op het externe management, waaronder de bestuurlijke agendering en samenwerking met het stadhuis. Veel stadhuisambtenaren vinden het niet erg dat vanuit Zuid geen grote drugsproblemen worden geagendeerd: ze hebben hun handen immers vol aan West.

De politiek-bestuurlijke signalen over drugsproblemen die vanaf Zuid doordringen tot het stadhuis zijn niet alleen gering, maar ook verhullend. De deelgemeenten Charlois en Feijenoord worden namelijk gedomineerd door PvdA-politici en -bestuurders die lang vertrouwen op *harm reduction*.

Het gevolg is dat de handhaving tekortschiet en het niet noodzakelijk wordt geacht koste wat kost te komen tot een snelle aanpak van de verloedering van het onroerend goed in onder meer de Millinxbuurt. Deelgemeentebestuurders opteren voor ‘sociaal investeren’, terwijl het er in feite op aan komt criminele drugsinfrastructuren af te breken.

Gedurende operatie Victor waarschuwen verschillende raadsleden enkele keren voor verplaatsing van de drugsproblematiek van West naar Zuid. Hierbij maken de politici echter een fout. Ze spreken in de raad of in een raadscommissie wel over deze verplaatsing, maar ze vragen geen bestuurlijke garanties omtrent interventies op Zuid.

Grensproblemen op Zuid

De grensproblemen blijven niet beperkt tot de twee Maasoevers. Ook dubbele grenzen ‘door’ de drugscene op Zuid verhinderen tijdig bestuurlijk ingrijpen. De Millinxbuurt ligt stijf tegen twee grenzen aan: die van de deelgemeenten Charlois en Feijenoord, en die van politiedistricten Zuid en Feijenoord-Ridderster. De Dordtselaan is zelfs de grens. Voor een effectieve aanpak op Zuid is dus grensoverschrijdende samenwerking geboden. Die komt slechts mondjesmaat van de grond. Dit wortelt deels in bovengenoemde factoren: deelgemeente Charlois moet zich nog zetten en de meeste bestuurders en politici hebben omstreeks 1996 ondanks grote problemen op straat niet het idee dat de situatie urgent is.

Daar komt bij dat de politie traditioneel een belangrijke rol speelt in het lokale driehoeksoverleg. Het korps Rotterdam-Rijnmond maakt in de jaren negentig echter zware tijden door: een ingrijpende regionalisatie; een crisis rond de korpschef (Brinkman); drie korpschefs (Hessing, Brinkman, Lutken); en forse personele tekorten. Op dit korps ‘in zwaar weer’ wordt in Rotterdam-West de meeste druk uitgeoefend door bewoners, media, burgemeester Peper, de driehoek en het college. In een periode met personele problemen komt de nadruk van het politieoptreden tegen drugsoverlast bijna onvermijdelijk te liggen op Rotterdam-West. Dit trekt logischerwijs een wissel op de veerkracht van de politiedistricten op Zuid.⁴

⁴ Daar komt overigens nog eens bij dat De Kuip ligt in politiedistrict Feijenoord-Ridderster en thuiswedstrijden van Feyenoord en andere (voetbal) evenementen in De Kuip veel tijd en energie vergen.

Een ongekeerde drugscene: het 'open huis' van dominee Visser

De aard van de drugsscenes op Zuid overrompelt bestuurders en politici. Dit is deels begrijpelijk. De situatie verhardt en verslechtert sneller dan voor mogelijk werd gehouden. De scene in de Millinxbuurt is bepaald geen klassieke open drugscene, maar houdt het midden tussen een zogeheten 'verhulde' en 'geprivatiseerde' drugscene (Van der Torre en Hulshof, 2000).

In een verhulde drugscene vindt veel handel en gebruik plaats in dealpanden. Op Zuid zijn dit in veel gevallen dealpanden die in handen zijn van malafide huizenbezitters. In deze panden raken de drugscene en het minimale bestaan van onder meer asielzoekers en kansarme immigranten elkaar. Hiermee is zeker niet gezegd dat deze mensen in groten getale zouden toetreden tot de drugscene, maar in elk geval dat ze dicht op elkaar zijn gehuisvest en dat zo de stabiliteit en weerbaarheid van een buurt of straat wordt ondermijnd.

In de geprivatiseerde drugscene gebeurt precies datgene wat volgens alle in Nederland gangbare maatstaven nooit mag gebeuren. Antilliaanse dealers eigenen zich halverwege de jaren negentig 's avonds en 's nachts publiek domein toe. Deze dealers veroveren zo snel een drugsoligopolie dat politie en bestuur niet op tijd reageren.

De Antilliaanse dealers schuwen bij de marktverovering geen geweld of intimidatie. Zij beschikken bovendien over betrouwbare aanvoerlijnen van harddrugs vanuit hun moederland. Tot en met de zomer van 1999 verdienen Antilliaanse dealers veel geld met drugshandel in de Millinxbuurt.

De dealers verkopen goedkope en goede cocaïne. Daar komen in Rotterdam logischerwijs veel verslaafden op af. Het zijn deels verslaafden die van oudsher al op Zuid wonen. Maar, er wordt in Rotterdam vanaf het eind van de jaren tachtig permanent 'open huis' gehouden voor verslaafden van buiten de stad door dominee Visser. Deze drugsdominee was de drijvende kracht achter Perron Nul. Dat was de grote, open en vrij toegankelijke drugscene nabij Rotterdam Centraal, die in 1994 is gesloten door burgemeester Peper vanwege de grote schadelijke effecten van de toestroom van verslaafden op de veiligheid in het stadscentrum. Toch blijft de dominee ook na die tijd open huis houden. In de Paulus Kerk -

op steenworp afstand van Centraal Station - worden minieme voorwaarden gesteld aan verslaafden van buiten de stad. Als ze via de (inmiddels gesloopte) Paulus Kerk eenmaal 'binnen' zijn, komen forse aantallen terecht in formele of informele hulpverleningstrajecten. Ook op Zuid heeft (de stichting van) dominee Visser illegale c.q. informele panden voor verslaafden en (huis)dealers. Na verloop van tijd krijgen verslaafden die in de stad blijven hangen het predicaat 'met Rotterdamse binding'. Ze worden vaste klanten van dealers en van de drugshulpverlening.

Na de zomer van 1999: vooruitgang in de Millinxbuurt

Na de zomer van 1999 keert het tij in de Millinxbuurt. De overheid - burgemeester Opstelten voorop - erkent dat de veiligheidssituatie in de Millinxbuurt onacceptabel is. Dit resulteert in talrijke beleidsinitiatieven, al voor de politieke aardschok die de gemeenteraadsverkiezingen in 2002 teweegbrengen.⁵ In de periode van 1999 tot ongeveer 2005 wordt ooruitgang geboekt in de Millinxbuurt. De sociale structuren en de veiligheidssituatie verbeteren. Deze vooruitgang is op zich waardevol, maar krijgt symbolische waarde omdat de Millinxbuurt nationale bekendheid had gekregen als dé rotte kies van Rotterdam.

Er worden harde politiek-bestuurlijke conclusies over het veiligheidsbeleid getrokken. De conclusie luidt dat stevige interventies nodig zijn. Het gaat niet alleen om repressie, maar ook om ingrepen in de fysieke infrastructuur: het onroerend goed en de buitenruimte. Het idee is dat alleen zó de sociale samenstelling en het sociaal-economisch functioneren van de buurt kan verbeteren. De overheid stelt zich ten doel om met forse fysieke ingrepen nieuwe, meer vitale bewoners naar de buurt te trekken. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de fysieke kwaliteiten van veel woonblokken in de Millinxbuurt. Ze hebben een bruikbaar casco, want de panden zijn ruim 11 meter diep en tamelijk breed gebouwd. De meeste panden zijn drie hoog. De woningen op de begane grond hebben diepe tuinen. De buurt kent een centraal gelegen groenstrook of grasveld, met speelvoorzieningen voor de jeugd en een basisschool.

⁵ Nergens in Rotterdam is de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2002 lager dan in de deelgemeenten Charlois (met daarin de Tarwewijk en de Millinxbuurt) en Feijenoord: respectievelijk 36,88% en 41,13%.

Deze fysieke kwaliteiten hangen samen met de status die de buurt in de jaren vijftig, zestig en zeventig had. Het was een buurt voor de beter gesitueerde arbeider en hun voormannen. Vanwege deze fysieke kwaliteiten worden niet alle woonblokken gesloopt. Een deel van de woningen wordt grondig gerenoveerd.

De fysieke ingrepen zijn een vorm van Publiek Private Samenwerking, tussen onder meer gemeente, ontwikkelbedrijf Rotterdam, projectontwikkelaars en woningbouwcorporaties (in het bijzonder Nieuwe Unie). De uitvoering wordt in handen gelegd van het projectbureau Millinx-Dordtselaan. Dit bureau wordt gehuisvest in de Millinxstraat. Het gespreide woningbezit was een obstakel, maar de Nieuwe Unie koopt panden op. Bij het fysieke ontwerp van de 'Nieuwe Millinxbuurt' wordt rekening gehouden met de effecten op de veiligheidssituatie én met de wensen van (toekomstige) bewoners. Zo wordt middenin de buurt het Millinxbuurtparkhuis gerealiseerd. Dit huis herbergt tal van (primaire) voorzieningen: voor kinderen (peuterspeelzaal, kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang), voor jongeren (cursusruimte, muziekstudio, sportgelegenheid) en voor ouders. Deze voorzieningen dienen het reguliere, nette sociale leven te versterken. Ze dienen ook de aantrekkelijkheid van de huur- en koopwoningen, die vanaf 2000 op de markt worden gebracht, te versterken.

De beleidstheorie werpt kruip door sluip door vruchten af. De verbeterde woningen trekken nieuwe bewoners naar de Millinxbuurt. Dit blijkt inderdaad een noodzakelijke voorwaarde om tot verbetering van de veiligheid op straat te kunnen komen. Onder meer jonge (met name allochtone) gezinnen betrekken de ruim opgezette woningen. De Rotterdamse media berichten over de verkoop en oplevering van koopwoningen. De voorlichters gaan prat op deze berichtgeving. Het onderstreept immers de vooruitgang van de zo in opspraak geraakte buurt. In 2001 spelen er kinderen op straat; onder meer op locaties die een paar jaar daarvoor een pleisterplaats waren van verslaafden of dealers.

De ommekeer is natuurlijk verre van volledig. Er blijft een drugsprobleem in de buurt, al neemt het fors af). Het houdt uiteraard ook niet louter verband met 'grote' fysieke verbeteringen. De panden die nog leeg staan worden veel beter afgedicht door middel van zogeheten pandbeheer.

De politie zet meer mankracht in bij de handhaving in de Millinxbuurt. Deze aanscherping van de politieke handhaving staat niet op zich. Vanaf ongeveer 1998 geeft de politie meer prioriteit aan de Millinxbuurt. Het betreft deels tijdelijke inzet of zelfs noodverbanden, maar er wordt ook gewerkt aan betere politievoorzieningen. Er komen meer buurtagenten en het wijkteam wordt uitgebreid. Hier komt bij dat de politie effectiever een beroep kan doen op (bestuurlijke) partners door de versterking van het Rotterdamse veiligheidsbeleid: op het stadhuis en in de deelgemeente Charlois. De verbetering gaat samen met de politieke prioriteit die aan veiligheid wordt verleend: “En nergens meer dan juist in de Millinxbuurt”. Het wordt gesymboliseerd door de zogeheten stads-marinier die (onder meer) deze buurt in de portefeuille krijgt. Dit is een topambtenaar van het stadhuis met de opdracht om lokale verzoeken om veiligheidsmaatregelen te beoordelen en om zinnige maatregelen koste wat kost mogelijk te maken, “zo nodig dwars door organisaties heen en tegen de stroom in”. In samenspel tussen politie en bestuur worden in 1999 en 2000 tal van drugspannen gesloten. Er worden maatregelen getroffen om leegstaande panden of in aanbouw zijnde panden te beveiligen. Hiertoe worden onder meer particuliere beveiligers ingezet.

Groeneveld en, iets later, Bolluijt beginnen aan hun taak in de Millinxbuurt als het tij is gekeerd. Er zijn dan beleidsmatig mogelijkheden. Dit laat onverlet dat de Millinxbuurt nog simpelweg een te onveilige buurt is bij hun aantreden.

Het publieke vertrouwen in de politie repareren

In 2001 wordt Ruud Groeneveld aangesteld als wijkteamchef. Dit valt samen met de opbouw van het wijkteam in de Tarwewijk, aan de Zwarte-waalstraat. Hij begint met zes agenten, maar het team groeit gestaag en telt in 2006 zestien dienders plus acht aspiranten. Het wijkteam verhuist naar de Mijnsheerenlaan: op de kop van de Millinxbuurt, vlakbij metrostation Maashaven. Het betreft volwaardige huisvesting in een mooi politiepand. Het symboliseert de politieprioriteit voor de Millinxbuurt. In het verleden was er een kleine politiepost aan de Dordtselaan, maar deze sobere en dun bezette post schoot tekort. De bewoners van de Millinxbuurt vertrouwden er niet zomaar op dat een team dat “verderop in de Tarwewijk was gevestigd” voldoende aandacht zou schenken aan hún buurt.

Het publieke vertrouwen had een flinke deuk opgelopen door de enorme drugscriminaliteit. “Ik merkte dat de drugsoverlast weliswaar al veel minder was geworden in 2001, maar het vertrouwen in de politie was nog niet terug. Er werd ons weinig verteld. Bewoners hadden merkbaar niet het idee dat we hun wensen zouden honoreren”.

Groeneveld vormt een agenda voor de korte en lange termijn. Op de lange termijn moet de veiligheid niet alleen zijn verbeterd, maar moeten vooral de bijdragen daaraan van burgers en van andere lokale *stakeholders* (van de beheerders en bezoekers van het Millinxbuurtpark tot aan de horecaondernemers op de Dorchtselaan) toenemen. De revitalisering van het sociale leven, van de zelfredzaamheid en van het samenspel tussen burger en politie, moeten op de langere termijn de situatie daadwerkelijk normaliseren: “De onorthodoxe acties van de stadsmarinier, extra politietoezicht en preventief fouilleren zijn allemaal nuttig. Maar op de lange termijn moet het weer een buurt worden met actieve bewoners, met een gewoon wijkteam en met gewoon veiligheidsbeleid”.

Voor de korte termijn zoekt Groeneveld - “typisch Rotterdams” - naar concrete daden en zichtbare resultaten om steun te verwerven onder bewoners. Hij treft een wijk aan met minder drugsproblematiek en met lopende interventies, gericht tegen de drugscriminaliteit en -overlast: sluitingen van dealpanden en *hot spot* surveillance. Bovendien worden er, met name aan de Dorchtselaan, integrale deur-aan-deur controles uitgevoerd in woonhuizen, bij ondernemers en in de horeca. Daarbij wordt gecontroleerd op allerlei regelgeving. Zo nodig wordt repressief opgetreden dan wel hulp geboden, al naar gelang de situatie die “achter de voordeur” wordt aangetroffen. De verfijning van de repressie legt Groeneveld in handen van onder meer de buurtagent: Deni Bolluijt. Voor zichzelf formuleert hij dus een andere sleutelopdracht voor de korte termijn: publiek krediet opbouwen met concrete resultaten. Hij neemt hiertoe de forse vervuiling op straat als uitgangspunt. In het kielzog van de grote fysieke ingreep is veel klein werk erbij ingeschoten: “Schoon, heel en veilig is een beleidslijn in Rotterdam. Nou, het was hier niet schoon en heel. Er was nog van alles mis en het zag er troosteloos uit. Zwerfvuil, niet aangemeld grof vuil, autowrakken, fietswrakken, heren en -dames aan palen vastgeketende aanhangwagens zonder kentekenplaat. Verder werd de buurt ontsierd door parkeerexcessen, kapotte straatver-

lichting en stukgeslagen ruiten en deuren van slooppanden”. Kortom, Groeneveld wilde eerst visuele verbetering bewerkstelligen met een belangrijk beoogd neveneffect: herstel van vertrouwen.

Het is bovendien de bedoeling dat ‘schoon en heel’ leidt tot meer ‘veiligheid’. Dé analogie daarbij is het leerstuk dat bekend staat als *Fixing Broken Windows*. De basisgedachte is dat bewoners zich meer thuis en betrokken voelen bij een buurt die opgeruimd en fysiek op orde is. Een buurt die op orde is, roept minder erosiecriminaliteit op: delicten die worden ingegeven of gerechtvaardigd door zichtbare fysieke gebreken. Het klassieke voorbeeld is een experiment in een achterstandsbuurt in New York. Er werd een opzichtige auto geplaatst die *pico bello* in orde was. De auto werd ongemoeid gelaten. Daarna werd een zelfde auto geparkeerd, met een kapotte ruit. In kort tijdsbestek werd deze auto beschadigd en gestript.

De zelfgeformuleerde eerste opdracht vergt samenwerking met enkele uitvoeringsinstanties, zoals de Roteb en gemeentewerken. Zwerfafval en grof afval worden verwijderd, straatverlichting wordt opgeknapt en enkele slooppanden - waar toch weer zwervers inkropen - worden afgesloten. Er worden autowrakken weggesleept en er worden tal van andere zichtbare micro-ingrepen verricht, soms na tips van burgers. Sommige van deze micro-interventies blijken voor bepaalde burgers belangrijk: éindelijk wordt die rare aanhangwagen voor hún deur weggehaald, éindelijk wordt hun voordeur weer verlicht. De angst voor brandstichting door junks die slapen in slooppanden neemt af omdat leegstaande panden meteen worden afgedicht. Groeneveld: “Het was misschien niet zo ingewikkeld, maar het was wel belangrijk. Het was in zekere zin ook makkelijk scoren. De bewoners voelden zich vergeten, in de steek gelaten, en dan is een kinderhand snel gevuld. Andere partners leveren een bijdrage, maar bewoners houden de politie verantwoordelijk voor de verbetering”. Dit laatste blijkt een paradoxale en nuttige omkering van de gang van zaken: “Tijdens de grootste drugsoverlast werd de politie verantwoordelijk gehouden voor problemen die wij niet hadden veroorzaakt. Nu kregen we complimenten voor werk dat ook door anderen was verricht”. De repressieve acties liften mee in de steunbetuigingen: “De bewoners hadden het preventief fouilleren en de sluitingen natuurlijk ook prachtig gevonden. Maar dat leidde niet tot communicatie met bewoners. Nu wel. Sommige bewoners kwamen speciaal even naar buiten

lopen als er een autowrak werd weggehaald of maakten positieve opmerkingen als een berg grof vuil werd weggehaald". Groeneveld houdt zijn lange termijn opdracht - een op alle fronten gewone veiligheidssituatie creëren - in het achterhoofd: "Eigenlijk is het zot dat je goed scoort door hele gewone overheidstaken uit te voeren, zoals vuil ophalen. En dat terwijl de situatie al zo was verbeterd. Vuil ophalen, het grof vuil bestellen, zelf je vuil opruimen en straatverlichting repareren moet weer gewoon worden in de Millinxbuurt. Jarenlang had de politie natuurlijk ook wel wat anders aan het hoofd dan een kapotte lamp".

Dóórpakken: "communicatie, communicatie en communicatie"

Met fysieke micro-ingrepen verwerft Groeneveld dus 'zijn' eerste publieke steun. Al doende komt, zij het op een laag pitje, de communicatie met de bewoners van de grond. Toch schiet de alledaagse communicatie tussen bewoners en politie nog schromelijk tekort. Na de eerste successen wil Groeneveld doorpakken door de communicatie met de bewoners op een hoger plan te tillen. Hij constateert dat er door bewoners veel te weinig mét de politie wordt gecommuniceerd, terwijl politie en de leefbaarheidsituatie onderling juist belangrijke gesprekspunten zijn. Deze urbane verhalen pakken bovendien nog te vaak negatief uit voor overheid en politie: "Een Rotterdammer klaagt graag. Geen gezelliger zeurpiet dan de Rotterdammers. Ze klagen tegen elkaar over de veiligheid en over hoe waardeloos daar wel niet op wordt gereageerd, ook door de politie. We zijn er altijd op het verkeerde moment en komen niet als er wordt gebeld. Van dat soort verhalen. En nog meer luidt het verhaal dat het vroeger allemaal beter was dan nu. Verhalen vol nostalgie, spot en kritiek". Groeneveld neemt deze urbane verhalen serieus. Hij wil de toon en inhoud ervan ten goede keren. Hij formuleert een driedelige communicatieopdracht. In de eerste plaats wil hij dat de prestaties en inspanningen van de politie tot meer bewoners doordringen: "Veel van wat we doen en bereiken is niet zo zichtbaar. Dat is niet zo heel erg in een veilige wijk, met een positieve sfeer, maar in de Millinxbuurt is het een probleem". In de tweede plaats wil hij meer communicatie met burgers: digitaal en *face-to-face*. Dit is geen doel op zich. Het biedt mogelijkheden om te wijzen op geboekte presentaties (de eerste opdracht), het biedt inzicht in wat burgers voor de buurt willen betekenen en het levert informatie op. Dit laatste attendeert op de derde doelstelling.

Groeneveld wil dat burgers de politie vaker en eerder wijzen op grote en kleine misstanden. Hiertoe “moeten burgers weten dat we er wat mee doen”. Specifiek bij aangiftes geldt dat burgers “vertrouwen moeten hebben in onze opvolging en geen angst hebben om criminaliteit bij ons te melden”.

Om deze communicatiedoelstellingen te realiseren onderneemt Groeneveld verschillende activiteiten. Een eerste actie lijkt wellicht ‘symboliek zonder echte effecten’, maar is dat niet. Wat is namelijk het geval. De politie surveilleert in de Millinxbuurt systematisch op zogeheten *hot times* - tijden met de meeste overlast en criminaliteit. Het punt is dat veel bewoners deze tijden goed kennen en zich - als een soort restant van de tijd met de meeste drugscriminaliteit - juist dan nog steeds afschermen van de situatie op straat. Ze sluiten de gordijnen en komen niet op straat. Het probleem is dat ze zich zo óók afschermen van politieursurveillance: “Veel mensen klaagden over geluidsoverlast van hangjongeren en verslaafden in de avonduren. Een bijkomend verwijt was dat de politie op deze tijdstippen nooit door de buurt surveilleerde. In werkelijkheid surveilleerde we dus wel. Maar doordat de bewoners de gordijnen ’s avonds dicht doen, hoorden ze wel de jeugd, maar zagen ze de surveillances niet. En we doen ook echt wat meer dan er langs lopen of fietsen, geloof me”. De oplossing lijkt wellicht ludiek, maar is praktisch en sorteert effect: “We surveilleren tegenwoordig ook te paard. De hele straat hoort dan de paarden aankomen. De kans op een heterdaadje wordt er niet groter op, maar de burgers horen en merken het. We krijgen nu wel complimenten. Zo’n paard is ook indrukwekkend. Als bijkomstig effect maakt het door het fysieke vertoon duidelijk wie de baas is op straat”. De ambitie reikt veel verder dan louter het communiceren van de politieaanwezigheid: “Burgers merken langzaamaan dat ze wel degelijk ’s avonds veilig visite kunnen ontvangen”.

Na afloop van het interview met Groeneveld sprak ik in de Millinxbuurt een groepje bewoners, onder meer over de surveillance van de bereden politie. Ze onderschreven het relaas van Groeneveld. Het toezicht van de politie te paard bleek te beantwoorden aan hun hang naar buurtgebonden nostalgie: “Vroeger surveilleerde de politie ook te paard, zeker na de rellen in de Afrikaanderbuurt (in 1973, na een steekpartij tussen enkele Turkse mannen en een groep autochtone huurders, EvdT). Het was in Rotterdam gewoon dé manier om korte metten te maken met tuig op straat. Ik vind dat heel goed. Een paard imponeert. Dat werkt beter dan twee agenten van net twintig”.

Groeneveld schrijft wekelijks een column - onder de titel '*Als de politie-vlag uithangt*' - in de wijkkrant 'Kijk op Tarwewijk': "De inhoud van de column is niet het belangrijkste, maar de reacties. Het is echt Rotterdams om juist het lokale krantje te lezen. Het bereik is beter dan via het Rotterdams Dagblad, want veel bewoners kunnen of willen een abonnement op een grote krant niet betalen. De wijkkrant is gratis". Kortom, de mediaconsumptie van de bewoners lokaliseert en daar speelt Groeneveld op in. Hij communiceert digitaal op de drukbezochte lokale website www.tarwewijk.nl. Groeneveld stelt vragen, verstrekt adviezen, geeft antwoorden en verschaft zo nodig tekst en uitleg bij issues of gebeurtenissen. Hij informeert de bewoners ook over de plannen en resultaten van de politie, onder meer over de uitkomsten van de periodieke deur-aan-deur enquête. Dit is een enquête die door agenten wordt afgenomen en waarbij aan elke woondeur in de Millinxbuurt wordt aangebelld. Er worden vragen gesteld over de lokale veiligheidssituatie. De procesopbrengsten wegen zeker zo zwaar als de aldus verkregen inhoudelijke informatie: "De resultaten zijn niet het belangrijkste, al doen we er wel wat mee, zeker met concrete zaken. Maar het belangrijkste doel is contact krijgen met bewoners die nooit naar het bureau komen en die we ook op straat niet aanspreken. We kunnen ook een kijkje achter de voordeuren nemen. Niet om te spionneren, maar je krijgt gevoel met het sociale leven, met de vraag of mensen het redden. Want voor velen is het hier overleven". De enquête heeft ook een positief effect op de veiligheidsbeleving: "Je laat heel direct zien dat de politie bewoners serieus neemt. Daarom zet ik ook mijn dienders in en niet, bijvoorbeeld, studenten van de Erasmus Universiteit".

Het vertrouwen in de politie wordt zo versterkt, mits de politie maar alert en doeltreffend blijft bij micro-interventies: het onmiddellijk aanpakken van zaken, ook kleine zaken, waar burgers zich aan storen. Het mes snijdt aan twee kanten: burgers informeren de politie eerder over kleine misstanden en dat stelt de politie in staat om resultaten te boeken met micro-interventies. Het betreft deels interventies die de politie zelf pleegt, maar deels ook doordat de politie bij partners (bv. de Roteb) daarop aandringt of aan de stadsmarinier vraagt actie te organiseren". Groeneveld: "Door de stadsmarinier kunnen we ook alert reageren bij zaken waar een wijkteamchef anders maanden voor nodig zou hebben. Krijgen we bijvoorbeeld een tip over een illegaal logement dan organiseert de marinier een controle".

De digitale communicatie wordt tweerichtingsverkeer. Groeneveld plaatste eerst vooral berichtjes op het forum van de lokale site. Maar meer en meer leggen bewoners ook verzoeken neer bij de politie: “het is in zekere zin geen klagen meer, maar een tip of een suggestie.

De toon wordt beter. Er worden ook positieve berichten achtergelaten”. De verbale communicatie wint ook aan betekenis: “meer en beter”. Steeds meer bewoners schieten op straat een agent aan of komen naar het politiebureau, om de politie op een probleem te wijzen – “Ik zou het vaak echt geen klagen meer willen noemen” – of om aangifte te doen. Groeneveld merkt dat langzaamaan de bereidheid om aangifte te doen groeit: “Je merkt wel dat mensen dat bij sommige delicten een opgave vinden, maar aangiftebereidheid is echt een speerpunt. We merken hier vooruitgang, maar we komen van ver”.

De volgende stap die Groeneveld wil zetten is die van incidentele communicatie naar een soort van partnerschap tussen politie en buurt. En zo niet met de hele buurt of met een groot deel daarvan, dan in elk geval met goed ingevoerde burgers die niet alleen veel weten maar door hun doen en laten - door hun Urbane verhalen - invloed hebben op de stemming in de buurt. Burgerblauw speelt hierbij een belangrijke rol.

Burgerblauw: gezamenlijke actie met gunstige neveneffecten

Het project Burgerblauw neemt een bijzondere en belangrijke plaats in bij het streven om de communicatie met de buurtbewoners te verbeteren. De essentie van het project bestaat uit door de politie gefaciliteerde wijksurveillance door bewoners.

Burgerblauw dient meerdere doelen. Het gaat, uiteraard, om het stimuleren van burgerparticipatie en het versterken van het vertrouwen en van het veiligheidsgevoel. Cruciaal is dat het daarbij zeker niet alleen gaat om de circa twintig deelnemende burgers. Het gaat stuk voor stuk om burgers die middenin de Tarwewijk staan. Ze praten met veel medebewoners over van alles, maar door de aard van de buurt óók over veiligheid en over het optreden van de politie. Groeneveld: “Het zijn mensen die de publieke opinie kennen en vormen. Hun ervaringen met ons zijn dus niet alleen voor hen zelf belangrijk. Het gaat ook niet alleen om wat we bereiken tijdens de surveillance.

Het gaat erom dat ze vertellen wat de politie doet, dat dit beter bekend raakt. Dat ze vertellen dat je ons kunt vertrouwen. In die zin dat we echt wat doen als ergens melding van wordt gemaakt. Maar ook dat we netjes omgaan met gevoelige zaken". De surveillerende bewoners worden als het ware politieambassadeurs. De verhalen die ze vertellen stimuleren bewoners om contact te zoeken met de politie, om te wijzen op misstanden, om hun beklag te doen, om aangifte te doen, of "zomaar, al is contact hier nooit zomaar". Want: "al zegt iemand maar gedag tegen een agent, er spreekt vooruitgang uit, want toen ik hier kwam werden we genegeerd, alsof we geen relevante partij waren voor de burgers".

Het idee is ook dat burgers die toenadering tot de politie zoeken, ook eerder elkaar aanspreken. Groeneveld vindt het natuurlijk "prima" als burgers elkaar aanspreken op wanordelijkheden of kleine uitglijders, maar dergelijke sociale correcties zijn in zekere zin wel erg hoog gegrepen. Toen hij aantrad merkte hij dat bewoners nauwelijks met elkaar spraken, ook niet op alledaagse basis: "hoe gaat het ermee, buurman?". Sterker, banale beleefdheidsvormen, zoals kennismaken met nieuwe burens of goedemorgen zeggen, bleven achterwege. Dan is "een buurt, geen buurt".

Burgerblauw heeft ook meer tastbare doelen. Het is in het bijzonder de bedoeling om verschillende vormen van inbraak terug te dringen. Wederom heeft Groeneveld ook communicatieve oogmerken. Tijdens de surveillance is het de bedoeling om potentiële, slecht beveiligde criminele doelwitten te spotten en de eigenaar daarover te tippen. Het is echter ook de bedoeling dat bewoners elkaar vertellen dat beveiliging verstandig is en echt werkt. Dit lijkt wederom een open deur, maar is dat niet in de Tarwewijk. Veel bewoners hadden een gelaten houding, waardoor ze geen beveiligingsmaatregelen troffen. Ze moeten het idee krijgen dat ze slachtofferschap kunnen voorkomen met eenvoudige en goedkope maatregelen.

De bewoners van Burgerblauw surveilleren eens in de twee weken in de avonduren door de wijk. Er zijn hiertoe uiteindelijk twintig burgers geselecteerd: stuk voor stuk "met invloed in de wijk". Het betrof in eerste instantie een pilot, van april tot en met december 2005. Het gaat om een samenwerkingsverband, niet alleen tussen politie en bewoners, maar ook met betrokkenheid van de deelgemeente en de stadsmarinier. Vanwege goede ervaringen en opbrengsten gaat Burgerblauw door in 2006. Het is de bedoeling van Groeneveld om sociale processen op te starten die een langer leven zijn beschoren dan deze vorm van wijktoezicht.

De bewoners hebben enkele beknopte trainingen en cursussen gevolgd, alvorens ze de straat op gingen. Het betreft banale wetskennis, zodat ze in elk geval op de hoogte zijn van hun eigen bevoegdheden. Er is geoefend op de omgang met portofoons, eerste hulp en bejegening. De avonddienst van Burgerblauw wordt voorafgegaan door een *briefing*, verzorgd door de projectleider van de politie. Er wordt gesproken over actuele problemen in de wijk en er worden aandachtspunten opgedragen. Er worden elke avond twee surveillancerondes gelopen. Dit levert gemiddeld tussen de 15 en 20 meldingen op. De aard van de meldingen loopt uiteen, van kapotte verlichting en zwerfafval, via verdachte voertuigen en personen tot aan observaties van opgevoerde brommers en slooppanden met losvaste bewoners. Tussen de twee rondes wordt gezamenlijk gegeten. Na afloop van de dienst gaat er vaak - in feite informeel, want buiten de politiedienst - een agent langs om te praten over de dienst. Maar: "ook over wat er op de andere dagen in de wijk gebeurt, en ook echt zomaar, om interesse te tonen en een goede band op te bouwen. Er wordt dan ook bier gedronken. De dienst zit er dan op, hé". In de week dat er geen dienst is, komen de burgers toch bij elkaar. Ook dan neemt bijna altijd wel een agent van het wijkteam een kijkje. De bewoners van Burgerblauw gaan zo nu en dan ook op "inkijk" bij een politiedienst. Ze hebben onder meer enthousiast gehoor gegeven aan uitnodigingen om een actie preventief fouilleren bij te wonen of een alcoholcontrole waarbij gloednieuwe apparatuur werd benut. Kruip door sluip door ontstaat er gaandeweg - met Burgerblauw als één van de drijvende krachten - daadwerkelijk een partnerschap tussen politie en een steeds groter aantal sfeerbepalende burgers.

De surveillerende burgers vertellen in de buurt "goed nieuws over politie en veiligheid". Ze horen het nu van gelijkgezinden. Als uitiem bewijs kunnen bewoners van de Millinxbuurt met eigen ogen zien dat de situatie verbetert. Maar burgers hebben in een buurt die nog altijd kwetsbaar is uiteraard ook nog slechte ervaringen: "niet zo snel meer slachtofferchap van nare delicten, gelukkig, maar je moet denken aan een kras op de auto, een grote bek van jongelui of een zoon die een paar knallen krijgt". Juist dan zijn positief getinte verhalen belangrijk: "Verhalen maken de wijk in zekere zin. Rotterdammers praten graag en veel, en doorgaans met een kritische toon, zeker hier. De toon verandert echt. De communicatie in de wijk draagt echt bij aan een soort van partnerschap. Burgers weten weer dat we er voor hen zijn. Ik werk nu ook aan

de andere kant van het verhaal, dus dat ze ook zelf weer zaken gaan doen. Dus dat ze ons helpen, al hoeven ze dat niet zo te voelen. Burgerblauw is dan natuurlijk een mooi voorbeeld. Het geeft aan dat burgers ook wat kunnen doen voor hun wijk en met de politie”.

De buurtagent stelt grenzen

In 2002, kort na het aantreden van Groeneveld, start Deni Bolluijt als buurtagent in de Millinxbuurt. Hij legt zich toe op handhaving. Daarbij schenkt hij, net als Groeneveld, veel aandacht aan communicatie. De op lokale handhaving gerichte communicatie stoelt op drie pijlers.

In de eerste plaats wil hij graag concrete tips en informatie uit de buurt over wantoestanden en criminaliteit. Hij stimuleert deze informatiestroom door, zo enigszins mogelijk, streng en repressief op te treden: “Het voordeel van zo’n kleine buurt (zeven straten, EvdT) is dat prestaties worden gezien, worden rondgepraat”. En omgekeerd: “Als een drugspand niet wordt aangepakt, is dat iets waar de buurt meteen over praat. En terecht”. Uiteraard helpen de activiteiten van Groeneveld bij het bekend laten raken van handhavingssuccessen op microniveau.

In de tweede plaats stelt Bolluijt duidelijke normen. Niet alleen voor de leden van de drugscene of voor criminele of overlast gevende jongeren, maar ook voor de doorsnee burger. Zo nodig verbaliseert hij, maar dat is zeker geen doel op zich: “Een buurtagent hoeft niet bang te zijn voor prestatienormen. Je moet verantwoord schrijven”. Hij wil grenzen stellen en de bewoners daarvan doordringen. Het ultieme doel is dat bewoners elkaar weer vertellen waar de grens ligt: “Netjes parkeren, het vuil op de goede dag buiten zetten, agenten niet beledigen. Ook die zaken horen bij een veilige Millinxbuurt”.

In de derde plaats gaat Bolluijt rechtstreeks op een voorname en klassieke doelgroep af: de criminele of overlast gevende jongeren en de leden van de drugscene. Hij kent ze “bij naam en toenaam”. Bolluijt vindt dit niet meer dan logisch: “Een buurtagent moet zo een lijst kunnen overleggen met de probleemveroorzakers in zijn buurt”. Hij communiceert met deze mensen, stelt “uiteraard” grenzen. Hij maakt zo nodig gebruik van lopend Rotterdams beleid om tegen hen op te treden.

Lokale handhaving: alledaagse normstelling

De eerste maanden van Bolluijt in zijn nieuwe functie zijn lastig. Zijn voorganger was namelijk erg populair geworden bij de buurtbewoners. Een deel van deze bewoners had zich verzet tegen het vertrek van deze buurtagent. Dit haalt de Rotterdamse media. Bolluijt krijgt vanuit het korps de opdracht om zijn functioneren in te bedden in politie- en veiligheidsorganisatie en om normen te stellen voor de hele buurt, ook ten aanzien van kleine overtredingen of klein wangedrag. Aan dergelijke 'kleine handhaving' was de politie, door de enorme veiligheidsproblemen, jarenlang in feite "niet toegekomen". Dit is echter een pikante opdracht, omdat Bolluijt dan dus ook - van meet af aan - op dient te treden tegen een deel van de bewoners die zich fel keert tegen het vertrek van zijn voorganger. En impliciet tegen zijn komst.

Ook in iets algemenere termen kan de lastige dubbele handhavingsoopdracht worden geformuleerd. In de Tarwewijk en Millinxbuurt stemmen in 2002 veel bewoners niet of op Leefbaar Rotterdam. Ze willen koste wat kost dat politie en bestuur hard optreden tegen criminelen, in het bijzonder drugsdealers en archetypische verdachten, zoals junks, zwervers en criminele jeugdgroepen. Dit deel van de verkiezingsopdracht neemt Bolluijt ter harte, maar hij treedt dus ook op tegen de kleine misstanden van min of meer doorsnee buurtbewoners. Kortom, veel bewoners van de Millinxbuurt willen dat Bolluijt optreedt tegen de criminele scene, maar ondervinden dat hij zo nodig óók hen op de korrel neemt: "Dat is een bekend verschijnsel. Mensen willen dat je tegen ánderen optreedt en kijken raar op als je hen ook aanspreekt, laat staan als je verbaliseert".

Bolluijt stelt zich ten doel dat de gewone man en vrouw belangrijke waarden en normen - en daarop gebaseerde wetten en APV-bepalingen - "serieusnemen". Dit is belangrijk. Tussen 1998 en 2002 wordt al veel achterstalling handhavingonderhoud weggewerkt. Na 2002 moet ook werk worden gemaakt van een lacune: de kleine handhaving, gericht op gedrag dat irritatie oproept, geluidsoverlast veroorzaakt of de straat vervuult. Bolluijt: "Wij ruimen de buurt letterlijk op. Het vuil wordt weggehaald. Dan kan je niet toestaan dat iemand zomaar ergens een paar vuilniszakken neergooit. Dan kan je aan de gang blijven". Bij deze kleine handhaving krijgt Bolluijt steun van korps en (deel)gemeente.

Het leidt ertoe dat hij enkele normen als het ware herintroduceert in de Millinxbuurt: “Ik trad bij wijze van spreken op tegen door rood licht wandelen en voor plassen in het park. Dat was voor sommige bewoners wel even schrikken. Ik heb dan eerst ook duidelijk aangegeven waar de grens ligt. Dit soort kleine zaken telde hier gewoon niet meer”.

De acceptatie van de ‘kleine handhaving’ kwam niet vanzelf tot stand. Het vergde heldere communicatie: “Bewoners moesten weten dat er nieuwe tolerantiegrenzen zijn. Veel overtredingen waren een beetje gewoonte geworden”. De redenering attendeert op een klassieke handhavingsles: goedwillende mensen eerst de kans geven om hun gedrag aan te passen en zo sancties te ontlopen. En ‘schrijf’ pas daarna. Dit zal de acceptatie van de handhaving ten goede komen. Dit weegt juist in de Millinxbuurt zwaar.

De maatschappelijke acceptatie van een strenge lijn tegenover de ‘gewone man’ neemt toe als de buurt merkt dat de veiligheidssituatie verbetert en als wordt opgetreden tegen het archetypische ‘tuig’: “Een buurt pikt natuurlijk nooit bonnen voor scheef parkeren als de drugspannen, huisjesmelkers en jeugdcriminaliteit niet goed worden aangepakt”. En: “Nu het beter gaat, is de buurt ook een beetje bang dat de politie haar prioriteit gaat verleggen naar andere buurten”.

De aanpak van huisjesmelkers krijgt prioriteit: “De huisjesmelkers die zich van niets of niemand iets aantrekken en alleen maar uit zijn op financieel gewin”. Bij de aanpak van juist deze huisjesmelkers kan Bolluijt inspelen op in Rotterdam van de grond getilde werkwijzen. En ook van de sterk op de operatie gerichte samenwerking die anno 2006 “eigenlijk gewoon” is geworden tussen buurtagent, wijkteam, centrale gemeente (in het bijzonder, maar niet alleen, de stadsmarinier) en de deelgemeente Charlois. De harde handhaving bracht met zich mee dat zo nu en dan “het randje van de wet” werd opgezocht, maar de Rotterdamse aanpak heeft zelfs geresulteerd in nieuwe wetgeving. Of zoals Groeneveld het zei: “We hebben al die kamerleden niet voor niets ontvangen en rondgeleid. Ze hebben geluisterd en wetten gemaakt”.

In 1997 ziet de Wet Victoria het daglicht. Artikel 174a van de Gemeentewet stelt de burgemeester in staat om een pand te sluiten, mits dit pand systematisch drugsoverlast veroorzaakt en in handen is van een eigenaar die verzuimt maatregelen hiertegen te treffen.

Na twee schriftelijke waarschuwingen kan over worden gegaan tot sluiting voor maximaal een jaar. Het pand blijft in handen van de eigenaar. Op aandringen vanuit Rotterdam volgt aanvullende wetgeving. De wet Victor maakt het mogelijk om een echt drugspand te onteigenen, waarna in dit pand nette huurders kunnen worden geplaatst. Het systeem van twee waarschuwingen blijft bestaan. In en direct rondom de Millinxbuurt zijn met Victoria en Victor aansprekende resultaten boekt. Maar, er zijn ook gedragsreacties van huisjesmelkers: “Na de tweede waarschuwing laten huisjesmelkers de bewoners verhuizen naar één van hun andere panden. Bewoners rouleerden zo door de buurt”. Voor de Millinxbuurt geldt wel dat deze buurt het geluk had dat ook de huisjesmelkers merken dat je juist in de Millinxbuurt het risico loopt om hard aangepakt te worden. In 1998 telde de Millinxbuurt tenminste 30 dealpanden. In 2006 zijn dit er nul. Tussen 2002 en de zomer van 2006 zijn tientallen panden gesloten in de Millinxbuurt. Er zijn ook veel drugspanden verdwenen doordat woonblokken zijn gesloopt of zijn gerenoveerd. Maar naast de resultaten spreekt ook de houding aan: politie en overheid bijten zich vast in hardnekkige onveiligheid.

Buurtagent Bolluijt merkt dat ook het zogenoemde preventief fouilleren aanslaat bij bewoners van de Millinxbuurt. In 1999 werd in deze buurt al eens een grootschalige controle op wapens uitgevoerd, waarbij alle passerende burgers grondig werden gefouilleerd. De rechter oordeelde logischerwijs dat deze actie onrechtmatig was. Er werden immers burgers en geen verdachten gecontroleerd. ‘Den Haag’ honoreert echter ook nu een Rotterdamse wetgevingswens. Een wetswijziging introduceert preventief fouilleren. Onder bepaalde omstandigheden mogen burgers worden gefouilleerd in zogeheten veiligheidsrisicogebieden. In 2002 is de Millinxbuurt veiligheidsrisicogebied en wordt er, nu dus rechtmatig, op wapens gecontroleerd. Het levert niet alleen wapens op. Buurtbewoners krijgen het gevoel dat politie en overheid nu goed begrijpen wat in hun buurt nodig is: “De buurt vond het prachtig dat niemand een controle kon ontduiken”. Preventief fouilleren heeft naast directe strafrechtelijke opbrengsten communicatieve opbrengsten: “Het laat zien dat we de zorgen van buurtbewoners serieus nemen. Ze zijn bang dat jongeren messen op zak hebben en daar ook snel naar grijpen”.

5.3 Tactische lessen

1. Gekleurd blauw: politiewerk op maat
2. Communicatie: de kracht van urbane verhalen
3. De verwevenheid van 'kleine' en 'grote' handhaving
4. Kwetsbare buurt: early warning
5. Digitaal blauw: "gewoon doen"

1. Gekleurd blauw: politiewerk op maat

Het relaas onderstreept het belang van een zogeheten contingente politie- en handhavingstijl: een stijl die past bij de aard van de omgeving. Dit slaat aan op een multidisciplinair perspectief dat het korps Rotterdam-Rijnmond hanteert om gestalte te geven aan wijkpolitie. In het 'Jaarprogramma wijkpolitie 2006: Van blauw naar gekleurd blauw' worden vijf politieperspectieven of - stijlen onderscheiden. Elk perspectief wordt aangeduid met een kleur, vandaar dat wordt gesproken over gekleurd blauw:

- *Blauw*: het handhaven of verduidelijken van regels (normstelling);
- *Geel*: deelname aan lokale netwerken en coalities;
- *Rood*: informatie verzamelen en uitwisselen binnen relatie-netwerken;
- *Groen*: benutting van sociale zelfredzaamheid en het smeden van vitale coalities;
- *Wit*: het beïnvloeden van percepties, verwachtingen en beeldvorming over veiligheid (communicatie)

Groeneveld analyseert de situatie van de Tarwewijk en verleent prioriteit aan communicatie (wit). Hij stelt veel in het werk om zichzelf en zijn hele wijkteam in contact te brengen met bewoners. Hij stimuleert bewoners om in contact te treden met de politie. Hij tracht de communicatie tussen buurtbewoners zo te beïnvloeden dat de toon en inhoud ervan goed uitpakken voor het imago voor de buurt en gunstig doorwerken in veiligheidsgevoelens. Hij stelt veel vertrouwen in burgers door ze surveillerende taken in handen te geven. Hij vraagt en krijgt meer vertrouwen. Dit blijkt bij uitstek uit versterking van de communicatie tussen burgers en politie. De teamchef verliest de andere kleuren en perspectieven niet uit het oog. Communicatie gaat samen met het smeden van lokale coalities en het opbouwen van netwerken (geel).

Het gaat hem niet alleen om versterking van de netwerken tussen politie en bewoners, maar juist ook om het stimuleren van - positief getinte, op feiten gebaseerde - de communicatie tussen bewoners.

Het multi-perspectief van het wijkteam blijkt eens te meer uit de taakverdeling met de buurtagent, die zich toelegt op het blauwe aspect van de politietaak: handhaven en verduidelijken van regels. Bolluijt bouwt een lokaal netwerk op buurtniveau op (geel), ook onder notoire ordeverstoorders. Over deze doelgroep verzamelt hij informatie. Dit valt onder de rode kant van de wijkpolitietaak.

2. Communicatie: de kracht van urbane verhalen

De twee Rotterdamse dienders onderkennen het belang van urbane verhalen of *citizens science*. Dat zijn lekenparadigma's van bewoners die tot uitdrukking komen in hun verhalen en die - los van de vraag of de verhalen feitelijk kloppen of niet - ten grondslag liggen aan hun handelen en aan hun oordeel over politie en overheid. Urbane verhalen zijn ook belangrijk omdat de lokale waarden en normen erin liggen vervat. Wat vinden burgers gewoon en acceptabel in hun buurt? En meer specifiek: hoe schatten ordeverstoorders en lokale criminelen de pakkans in? Dit laatste is belangrijk. Het gaat niet om wiskundige berekeningen van de pakkans, maar om de vraag hoe de pakkans op straat wordt ingeschat.

Groeneveld trekt een project - Burgerblauw - van de grond, start digitale communicatie op en laat heel merkbaar en hoorbaar de politie te paard surveilleren. Onder meer om zo te bereiken dat invloedrijke bewoners een positief geluid laten horen over de veiligheid in de wijk en over het optreden van de politie. Bolluijt treedt in direct overleg met de bewoners en maakt duidelijk waar voor hen de grens ligt. De impliciete boodschap is ook interessant. Die luidt dat de situatie in de Millinxbuurt zo is verbeterd, dat de politie en overheid zich weer bekommeren om kleine ergernissen en misstappen.

3. De verwevenheid van 'kleine' en 'grote' handhaving

Voor de kwaliteit van een buurt is het gedrag van modale burgers belangrijk. Als zij zich schikken naar banale waarden en normen, dan komt dit de leefbaarheid ten goede. Dat is nog meer het geval als ze elkaar aanspreken op kleine misstanden.

Hiertoe is het wel vereist dat politie en overheid tijd en energie spende- ren aan ‘kleine’ handhaving: het optreden tegen zwerfvuil, fout parkeren, enzovoorts. Een zekere repressieve dreiging stimuleert de normstelling door burgers. Dit is juist in de Millinxbuurt belangrijk. In de hoogtij- jaren van de drugscriminaliteit was de handhaving van alledaagse of kleine normen erbij ingeschoten.

Die enorme drugscriminaliteit omstreeks 1998 vergde ‘grote’ hand- ving: hard en systematisch optreden tegen drugscriminaliteit, huisjes- melkerij en notoire verstoorders van de openbare orde. Het is nodig dat de overheid hierbij succes boekt en dat er een minimaal niveau van orde en veiligheid heerst. Pas dán kan er maatschappelijk draagvlak zijn voor ‘kleine’ handhaving. De redenering lijkt wellicht abstract, maar ligt in concreto verrat in een bekende tegenwerping van burgers die voor een kleine misstap worden geverbaliseerd: “ga toch boeven vangen”.

4. Kwetsbare buurt: early warning

De geschiedenis van de Millinxbuurt leert hoe belangrijk het is dat politie en overheid vaststellen hoe kwetsbaar buurten of wijken zijn voor con- centraties van (drugs)criminaliteit. Een analyse van de gang van zaken in de Millinxbuurt heeft overigens een instrumentarium opgeleverd waar- mee dit kan worden vastgesteld (zie Van der Torre en Hulshof, 2000). Maar goed gepositioneerde uitvoerders voelen het ook op tijd aankomen.

5. Digitaal blauw: “gewoon doen”

Er wordt veel gediscussieerd over mogelijkheden die het internet biedt voor politie om de communicatie met burgers te versterken. Groeneveld discussieert niet, maar gaat gewoonweg aan de slag. Hij benut een popu- laire wijkgerichte website. Om mededelingen te doen, sfeer te proeven, vragen te beantwoorden en tips te verstrekken. Zijn werkwijze toont aan dat digitale communicatie niet op zich moet staan, maar moet wortelen in rechtstreekse contacten. Goed veiligheidsnieuws dat digitaal wordt verspreid, moet wel worden bevestigd door persoonlijke ervaringen en in verhalen die bewoners elkaar vertellen. Groeneveld laat digitale com- municatie en verhalen die op straat worden verteld op elkaar inhaken.

Hoofdstuk 6

Brede handhaving
op de Korenmarkt:
gezag vergt gepaste hardheid

6

Brede handhaving op de Korenmarkt: gezag vergt gepaste hardheid

“De Korenmarkt stond in de jaren zeventig bekend als de Kogelmarkt. Het was een bijzonder gebied met criminaliteit op straat en in de horeca. Dat vergde een bijzondere aanpak en die is er gekomen”.

“Het uitgaanspubliek moet de politie serieus nemen. Je hebt dan kwaliteiten nodig, ook fysiek, die je helaas niet leert op de politieschool of in de reguliere dienst. Daar heerst te vaak een anti-geweldshouding, terwijl geweldtoepassing een kernelement is van politiewerk”.

6.1 Inleiding: gepast onorthodox politieoptreden

De Korenmarkt is een klein en centraal gelegen uitgaansgebied in het centrum van Arnhem. Het telt talrijke horecagelegenheden. Dit levert niet alleen vertier op, maar ook schendingen van openbare orde en rechtsorde. Dit is niet van vandaag of gisteren. In de jaren zeventig staat de Korenmarkt in de volksmond te boek als “Kogelmarkt”. Criminaliteit en horeca waren met elkaar verweven geraakt. Wapenbezit, drugshandel en geweld waren een groot probleem. De overheid had de greep op de situatie verloren en de politie maakte op straat de dienst bepaald niet uit.

De roep om effectieve handhaving resulteerde in een opdracht aan de toenmalige politiechef Wilzing - de latere korpschef van de regio IJssel - om orde op zaken te stellen. Deze chef laat er geen gras over groeien en boekt over twee sporen vooruitgang. In de eerste plaats worden enkele horecazaken die een criminele pleisterplaats waren gesloten. In de tweede plaats worden fysiek sterke agenten aangesteld om als lid van de Groep Bijzondere Opdrachten - een soort voorloper van het latere Arrestatie Team - in burger de orde te handhaven op en rondom de Korenmarkt. In het korps doet nog altijd een mare de ronde over

het selectieproces van Wilzing. Hij zou simpelweg de dienders hebben opgelijnd, waarna hij de agenten met de meest imposante uitstraling - "groot en krachtig" - zou hebben uitverkoren voor het straatwerk op de Korenmarkt.

De Groep Bijzondere Opdrachten treedt hard en onorthodox op. De reputatie die daarmee wordt opgebouwd leeft - ook doordat de harde lijn na enkele kwakkelende jaren weer is opgepakt - nog altijd voort op straat, ook al is de Groep Bijzondere Opdrachten niet meer actief op de Korenmarkt. Met de ordehandhaving op straat wordt succes geboekt, maar de duistere invloeden op de lokale horeca zouden in de jaren tachtig zijn blijven bestaan.

In de jaren negentig zakt de ordehandhaving wat in op de Korenmarkt. Dientengevolge nemen de geweldscriminaliteit en andere ordeverstoringen toe. Omstreeks 2000 wordt de oude lijn weer opgepakt, aangepast en uitgebouwd. De districtschef (Arend Kloosterman) rekruteert namelijk de gebiedsagent voor de Korenmarkt uit de Groep Bijzondere Opdrachten c.q. Arrestatie Team: "De districtschef wilde betere mensen in probleemwijken. Op de Korenmarkt wilde hij een geweldsspecialist vanwege de geweldsproblematiek. De stap was ongehoord. De stap van GBO'er naar gebiedsagent werd gezien als een stap terug. Een gebiedsagent is in veel korpsen toch juist meer gericht op de zachte of meer organisatorische kant van het werk". Sandrie Dam wordt in 2000 aangesteld als de sterke gebiedsagent. Hij werkt er vijf jaar aan het herstel van orde en gezag. Dam probeert zich met een klein aantal politiemensen "zo breed mogelijk te maken". Dit kan deels letterlijk worden genomen, maar hij verstaat onder breed maken ook dat hij goede werkrelaties aanknoopt met portiers en dat hij invloed uitoefent op de gang van zaken in de horeca.

Unitchef Molenaar faciliteert de opdracht die Dam van de districtschef krijgt. Hij heeft de beschikking over 150 man. Maar omdat de Korenmarkt zo'n klein gebied is met in de tijd geconcentreerde problemen (uitgaansavonden en -nachten) valt het hem zwaar om afdoende capaciteit te leveren. Molenaar heeft echter een dubbele opdracht: "Ik wil Sandrie en zijn mensen in staat stellen om in de buurt van het randje effectief te opereren, maar tegelijk moet ik alert zijn op dat randje". Op de diensten met de meeste horecaproblemen zijn er zesagenten ope-

rationeel: een gebiedsagent (Sandrie of zijn ambtgenoot) en vijf dienders uit de unit, waarvan er twee te paard dienst doen. Daarnaast opereert er, op straat, een Operationeel Leidinggevende, “zodat deze snel kan besluiten wat er moet gebeuren als er wat bijzonders aan de hand is”.

De belangrijkste les van het relaas over de Korenmarkt luidt dat een bijzonder en gewelddadig werkgebied vraagt om een aangepaste en deels onorthodoxe politiestijl. Een belangrijk element van de bijzondere politiestijl is de zogeheten geweldsparadox. Een team politiemensen dat bereid en in staat is om professioneel en proportioneel geweld toe te passen, bouwt daarmee zoveel gezag op dat de noodzaak tot geweldsgebruik kwantitatief en kwalitatief stevig daalt. Dit neemt niet weg dat er politiegeweld wordt toegepast, maar in relatie tot het werkaanbod is het geweldgebruik gering. Zeker als daarbij in acht wordt genomen dat Dam en zijn mensen optreden zodra de situatie dit vergt. Een dergelijke politiestijl vergt geweldsvaardigheden en een zeer goed ontwikkeld beroepsethos.

6.2 Het relaas: brede handhaving

Halverwege de jaren negentig: een structureel geweldsprobleem

De Korenmarkt is een klein uitgaansgebied in het centrum van Arnhem. Op de markt staat de historische Korenbeurs. De markt en de belendende straatjes tellen tientallen bars, restaurants, cafetaria's, clubs, coffeeshops en discotheken. De Korenmarkt trekt publiek - jongeren en jongvolwassenen - uit de hele regio. De schattingen over het aantal bezoekers per weekend lopen uiteen van 10.000 tot 20.000. Hoe het ook zij: het is er druk.

Het zo sterk geconcentreerde uitgaansleven brengt geweld met zich mee. Vanaf 1994 stijgt het geweld. In dat kalenderjaar worden 221 ernstige geweldsincidenten geregistreerd. In de twee daarop volgende jaren wordt een verdere toename vastgesteld. In 1997 blijft de teller stil staan bij 309 ernstige geweldsincidenten. Geweld is niet langer een incident. Het betreft structureel incidentalisme. Het publieke geweld stimuleert wapenbezit onder het uitgaanspubliek. Dit wordt gestaafd met onderzoek. Een categorie mijdt de markt en een andere categorie komt er juist graag.

Een soort tussencategorie bezoekt bepaalde horecagelegenheden en zondert zich af van agressie op straat. Dam signaleert “recreatief relschoppen”: “Jongeren beleven plezier aan agressie en geweld. Zij komen samen stappen, drinken te veel, slikken of snuiven mogelijk wat, en gaan vervolgens los. Andere stappers en politie konden niet rekenen op respect”.

Er blijven geruchten de ronde doen over “witwassen via de tap”. De drugsproblematiek groeit. Zonder de drugsproblematiek te willen bagatelliseren drukt het alcoholprobleem een negatiever stempel op de gang van zaken op de Korenmarkt. Het gaat met name om het pushen van de alcoholconsumptie. Het opportunisme of straatrecht van de uitsmijters is een probleem op zich. Illustratief voor het alcoholprobleem zijn *happy hours* (een uurtje met gereduceerde drankprijzen) of een avond waarop voor een vast bedrag onbeperkt whisky kan worden gedronken. De spanning tussen maximalisatie van de omzet en de openbare orde is klassiek, maar resulteert in een stevig veiligheidsprobleem.

Tekortschietende maatregelen: 1994 - 1998

De geweldstoename resulteert in het vierjarige geweldsproject Rem op Geweld. Het betreft een project dat niet louter betrekking heeft op de Korenmarkt, maar op uitgaansgeweld en op geweld op school. Het is de bedoeling om de geweldsincidenten 20 procent te laten dalen. Het betreft, althans in aanleg, een samenwerkingsverband tussen gemeente, politie en horeca. De samenwerking met de horeca komt echter mondjesmaat van de grond.

De lokale horeca vindt dat de media de geweldsproblematiek zwaar overdrijven en stellen dat incidenten zelden uitgroeien tot echte problemen. Desondanks ziet de horeca erop toe dat hun uitsmijters zich, middels cursussen, trachten te transformeren tot portiers die zich richten op deëscalatie.

De gemeente start een publiekscampagne om het gewelds- en alcoholgebruik terug te dringen. Ze scherpt ook het vergunningenbeleid aan. Er worden hogere veiligheidseisen gesteld aan vergunningen voor evenementen. Gemeente, horeca en politie roepen een zogeheten caféverbod in het leven voor notoire geweldplegers.

De politie krijgt het voortouw bij het terugdringen van het geweld op straat. De inzet van GBO'ers die in burger over de Korenmarkt surveilleren wordt bijgebogen naar politieursurveillance te voet en in uniform. Op uitgaansavonden worden vijf koppels platte petten ingezet. Daarnaast zijn er twee zogeheten gebiedsagenten die zich specifiek op de Korenmarkt en directe omgeving richten. Deze lokale politie wordt waar nodig en mogelijk nog wel ondersteund door de Groep Bijzondere Opdrachten.

De evaluatie van Rem op Geweld pakt in 1998 negatief uit. De doelstellingen worden niet gerealiseerd voor de Korenmarkt. Een licht positieve ontwikkeling is de sluipende verbetering in de samenwerking tussen gemeente, politie en horeca. Ook zijn absurde uitwassen van alcoholpromotie gestopt.

De veiligheid op straat en in de horeca is echter niet wezenlijk verbeterd. Dit wordt onder meer toegeschreven aan het feit dat de politie niet in staat is om de ophoging van de surveillancecapaciteit vol te houden. De inzet van vijf koppels per horeca-avond was teruggeschroefd tot één koppel voetsurveillance en twee agenten te paard van het KLPD. Hier komt bij dat de politie-inzet niet optimaal is afgestemd op de sluitings tijden van de horeca: rond 02:00 uur voor de cafés (een druktepiek op straat van 02:00 uur tot 03:00 uur) en om 05:00 uur voor de zogeheten nachtzaken (een druktepiek van 05:00 uur tot 06:00 uur). De Groep Bijzondere Opdrachten werkt tot 03:00 uur en de surveillancekoppels tot 05:00 uur. Bij de tweede druktepiek is er dus nauwelijks politie op straat. Het uitgaanspubliek merkt dit en veroorlooft zich daardoor meer.

Eind 1997 komt er een politiek-bestuurlijke discussie op gang over cameratoezicht in het centrum van Arnhem, inclusief de Korenmarkt. Er ontbrandt een politiek-bestuurlijke discussie over 'nut en noodzaak' van het cameratoezicht. Een dodelijk geweldsincident beslecht in feite deze discussie. In discotheek Luxor wordt (op steenworp afstand van de Korenmarkt) een Antilliaanse jongeman doodgeschoten. In februari 1999 stemt de gemeenteraad in met plaatsing van talrijke camera's in de binnenstad. De politie past haar surveillancepatroon aan. Ze voorziet tot 06:00 uur in politietoezicht op de Korenmarkt. Bij de tweede druktepiek - als de nachtzaken leeglopen om 05:00 uur - is er dus blauw op straat. In september 1999 introduceert de politie, op uitgaansavonden, een politiepост op de Korenmarkt: een omgebouwde bus.

Op donderdagavond ondersteunt de Koninklijke Marechaussee de politie op de Korenmarkt. Donderdag is namelijk de geijkte stapavond voor leden van de Luchtmobiele Brigade, die enkele pleisterkroegen hebben op de Korenmarkt: “Politie en militairen werken soms als een rode lap op een stier”.

Vanaf 2000: een ‘brede’ gebiedsagent

De politie blijft ontevreden over de openbare orde op de Korenmarkt, ook in het tijdperk met cameratoezicht. Het capaciteitsprobleem blijft echter ook bestaan. Districtschef Kloosterman zoekt een oplossing. Hij opteert voor een eigenzinnige benoemingsronde voor gebiedsagenten. Hij stelt “goede en assertieve” gebiedsagenten aan, die over “iets bijzonders beschikken wat goed van pas komt in hun werkgebied”. Voor de Korenmarkt tracht hij het goede uit heden en verleden met elkaar te verbinden. In het verleden stelde de Groep Bijzondere Opdrachten orde op zaken. Echter: het opereren in burger stelde grenzen en de ruime taakstelling (bv. ook aanhouding van gevaarlijke verdachten) zorgde ervoor dat het werk op de Korenmarkt altijd concurreerde met ander Groep Bijzondere Opdrachten-werk. Het werken in burger verminderde de effectiviteit (minder zichtbaar blauw op straat) en de controle op het politiewerk.

Voor de post van gebiedsagent op de Korenmarkt laat Kloosterman zijn oog vallen op Sandrie Dam. Sandrie is een uit de kluiten gewassen deelnemer van de Groep Bijzondere Opdrachten met veel geweldscompetenties, geweldservaring en straatervaring. Dam: “Ik kreeg specifiek de opdracht om creatief te werk te gaan en om niet terug te deinzen. Er waren onorthodoxe maatregelen nodig. De wet handhaven betekende op de Korenmarkt dat geweld, ook tegen de politie, onvermijdelijk was. Vanuit de Groep Bijzondere Opdrachten is dat natuurlijk niet echt bijzonder, maar in het lokale politiewerk leek het erop dat men beducht was voor geweld. Als je op straat die indruk wekt, roep je de problemen over jezelf af”. Vanaf het begin luidt de beleidstheorie wel nadrukkelijk dat serieuze geweldsdreiging én tijdige politie-interventies moeten leiden tot geweldsreductie: “De macht op straat is belangrijk. Het gaat dan om het getal, om de fysieke kracht van de politie en om de alertheid. Mensen kiezen eieren voor hun geld. Niet allemaal, maar toch. We stappen bijvoorbeeld op bekende geweldplegers af, of juist op uitdagende jongelui

die we niet kennen, om voordat ze dronken worden te vertellen dat er met de politie niet valt te sollen. Als het goed is weten ze dat dit zo is of merken ze dat aan je hele uitstraling”.

Dam krijgt de opdracht om zich in verschillende opzichten “breed te maken”. Opdracht is een wat groot woord, want hij krijgt veel vrijheid van zijn chefs. Hij krijgt de trekkersrol bij wat het politieoptreden op de Korenmarkt: een typisch staaltje *street-level leadership*.

Fysieke kracht

In de eerste plaats heeft het “breed maken” betrekking op de fysieke kracht, energie en vitaliteit van de op de Korenmarkt dienstdoende politie. Op uitgaansavonden zijn er vier agenten in dienst (waaronder de gebiedsagent) en twee agenten te paard. Dam bedenkt en introduceert een op de lokale situatie toegesneden politieconcept. Hij opteert voor zogeheten bikers: politiemensen op mountainbikes met een “eigen uniform”. Dit uniform oogt sportief en straalt, zeker in combinatie met fysieke kracht, uit dat het agenten menens is. Dam kiest om verschillende redenen voor deze uitrusting: “Ik zocht een vorm van politie-inzet die ook de jongeren aanspreekt. En naar een uniform dat praktisch is en respect oproept. De bikes zijn handig om je snel door het gebied te kunnen begeven. Het is belangrijk dat je zo nodig snel ter plekke bent, voor ondersteuning van collega’s, die daardoor meer zelfvertrouwen krijgen, en om zaken in de kiem te smoren”.

De bikers surveilleren intensief door het kleine gebied. De politie lijkt daardoor, ondanks de beperkte inzet, alom aanwezig. Die indruk wordt versterkt doordat de politie er niet voor terugdeinst om op te treden en daarbij geweld toe te passen: “Bij geweld of drugs houden we aan. We doen dat snel en kordaat. En dus met voldoende en gepast geweld om geweldsgebruik tegen de politie te voorkomen. Zo voorkom je escalatie en geef je een boodschap af aan iedereen die het ziet of erover hoort”. Op de(ze) straat is het gezag van de politie een optelsom van lokale interventies. Die interventies vereisen zelfvertrouwen en een bewezen bereidheid en bekwaamheid om geweld toe te passen: “Ik werkte vanuit het uitgangspunt dat geweld af en toe moet. Om het soort incidenten op de Korenmarkt aan te kunnen pakken, dus met dronken en gedrogeerde stappers, is geweld soms de enige manier om iemand te laten luisteren.

Alleen door af en toe hard en doortastend op te treden, bijvoorbeeld een arrestant in vijf seconden in bedwang krijgen, krijg je respect van het echte tuig. Dan kan je incidenten oplossen zonder dat het onnodig uit de hand loopt. Je voorkomt dan geweldgebruik door en tegen de politie. Dat vergeten mensen wel eens, dat het twee kanten uitwerkt”. Dam trekt in feite een zelfde soort conclusie over het reguliere politioptreden als Gieling (Kanaleneiland, hoofdstuk 3). Bij gebrekkige kwaliteiten bij politieële geweldstoepassing ontstaan onbedoeld juist te veel geweldssituaties. Dam: “Er was een antigeweld houding. In de opleiding leren ze ook niet om goed om te gaan met geweld. Dat leidt tot te weinig zelfvertrouwen en dat proeft het tuig op straat. En die beledigen dan de politie of gebruiken geweld, onderling en tegen de politie. Als ze weten dat ze het tóch afleggen, dan doen ze dat niet”. Hier gaat de Arrestatie Team-analogie op. Veel criminelen weten dat ze zich maar beter meteen over kunnen geven als ze met het Arrestatie Team van doen krijgen, terwijl ze wel eens zouden kunnen proberen (met geweld) te vluchten als minder getrainde agenten hen proberen op te pakken.

Samenwerking met de horeca

In de tweede plaats werkt Dam samen met lokale portiers en ondernemers. Hij maakt een scherp onderscheid tussen uitsmijters en portiers: “Uitsmijters gaan te veel voor de macht. Ze wilden nog wel eens te hard ingrijpen: “mag ik effe meeknokken?”. Dit brengt de politie in verlegenheid en valt niet te accepteren. Sterker, het kan leiden tot aanhouding van een uitsmijter. Ze hadden soms ook eigen wapentuig, zoals staven”. Portiers hebben een heel andere houding en zijn *street-level partners* van de politie “Portiers moeten een andere houding aannemen, meer als gastheer. Ze zijn gericht op de-escalatie en op proportioneel optreden. Op z’n tijd is geweld dan nodig op de Korenmarkt, maar doelgericht. Portiers hebben ook opleidingen en papieren”. Vanwege de kwantitatief bescheiden politie-inzet op drukke uitgaansavonden is de steun van portiers bij incidenten belangrijk: “Als we met z’n tweeën of vieren ingrijpen, kan er achter onze rug van alles gebeuren. De portiers van nabijgelegen tenten geven ons dan rugdekking. Professioneel. Dat is voor ons heel belangrijk, alleen zo kunnen we op een voor ons relatief veilige manier de strakke tolerantiegrenzen handhaven”. Het partnerschap met portiers maakt het team van Dam dus breed.

Het *street-level* partnerschap met portiers vereist dat Dam balanceert. Hij keert zich aan de ene kant tegen eventuele misstanden onder portiers die nog te veel uitsmijter zijn: “Met een portier die overmatige fooien aanneemt van criminelen kan de politie niet samenwerken”. Portiers die ervan worden verdacht disproportioneel geweld te hebben gebruikt, worden meestal niet meteen aangehouden. Ze moeten zich een dag later melden op het politiebureau: “Ze moeten het wel heel bont maken willen we ze wegtrekken voor hun tent. Ook omdat daar dan geen toezicht meer is. Maar we verwachten wel dat ze de volgende dag verschijnen”. De andere kant van de medaille is dat Dam vertrouwen schenkt. Zijn uitgangspunt is dat portiers er “staan om geld te verdienen” en dat ze een eigen belang hebben om hun vak goed uit te oefenen. Het probleem van hun vak is dat ze in geweldssituaties verzeild kunnen raken. Een categorie portiers vertrouwt niet op het justitiële oordeel over geweldsgebruik door portiers. Dam probeert dit vertrouwen te versterken: “Als ze niet op dé politie en niet op justitie vertrouwen, dan is dat voor mij moeilijk. Dan kiezen ze te veel hun eigen pad. Ik merkte dat parketsecretarissen ze soms als een doorsnee burger benaderden, maar ze hebben een bijzondere en riskante werksituatie. Geweldgebruik van hun kant kan veiligheid opleveren. Ik heb de secretarissen dat duidelijk proberen te maken. Ik heb ze ook uitgenodigd om diensten mee te draaien en twee van hen hebben dat ook gedaan. Ik heb ze een reëel beeld kunnen geven van de moeilijke werksituatie van portiers”. Dam probeert op deze manier tot stand te brengen dat straatwijsheid wordt benut bij de interpretatie en toepassing van de wetgeving over geweldstoepassing. Het is voor hem en zijn mensen belangrijk dat goede portiers hun vergunning behouden en dat uitsmijters weten dat ze een risico lopen als ze hun leven niet beteren.

Optreden in de horeca

In de derde plaats maakt Dam zich breed door niet alleen op straat op te treden, maar ook in de horeca. Indien er in een kroeg een groep is waarvan bekend is dat ze zich kunnen misdragen, dan spreken Dam en zijn mensen hen aan het begin van de avond aan. Ze maken duidelijk dat er op hen wordt gelet en wat er van hen wordt verwacht: geen geweld, geen beledigingen, geen drugs. Hetzelfde doet Dam met minder bekende groepen die in hun doen en laten uitstralen dat hun gedrag uit de hand kan lopen: “Als je op straat afwacht totdat het dáár uit de hand loopt, dan

ben je er te laat bij". Een voordeel van de Korenmarkt is dat veel zaken een brede pui en ingang hebben, waardoor het mogelijk is om van buiten een blik te werpen op de gang van zaken binnen. Ook komt het frequent voor dat portiers de politie wijzen op een groepje dat volgens hen het best preventief kan worden toegesproken door de politie. Dam benut de opstart van een stapavond soms ook om bij sommige stappers terug te komen op gebeurtenissen in het recente verleden. Daarbij varieert de politietoon al naar gelang de aard van deze gebeurtenissen.

De politie streeft naar niets meer of minder dan de zeggenschap op straat: "De politie moet de baas zijn op straat. En daarvoor moet je hard werken". Dit komt tot uitdrukking in de tolerantiegrenzen. Zo worden op de Korenmarkt geen beledigingen geaccepteerd: "De politie valt niet te beledigen. Dat is de boodschap die over moet komen. En ik denk dat de jeugd in de wijde omgeving weet dat je je op de Korenmarkt hebt te gedragen. In het algemeen en zeker tegenover de politie".

Het toeval wil dat ik bij een evaluatie van het *crowd management* in Arnhem op Koninginnedag ooit uit onverdachte hoek de bevestiging kreeg dat de politie - en meer in het bijzonder Dam en zijn mannen - echt in hoge mate de baas zijn (COT, 2003). Toen ik de draaiboeken kreeg, verbaasde ik me over het kleine aantal politiemensen dat op de Korenmarkt werd ingezet. Op Koninginnedag leken er veel meer politiemensen op straat actief, want als er ook maar iets opspeelde, waren de bikers snel ter plaatse. Op een gegeven moment sta ik precies tussen twee groepen aangeschoten jongeren in die voor de tweede keer verbaal ruzie maken en bier gooien. Er ontstaat een heftig handgemeen. Meteen daarna hoor ik roepen "Pas op Politie!". Dit gebeurt op zo'n manier dat ik de indruk krijg dat er talrijke agenten aan komen. Maar ik zie eerst alleen Sandrie Dam, even later gevolgd door nog een agent. De aangeschoten jongeren zijn vrijwel meteen rustig en ze wachten af. Dam loopt naar de portier. Die vertelt wie er geweld hebben gebruikt en die worden door Dam meegenomen. Op zijn vraag of ze hebben gevochten antwoorden ze non-verbaal in feite 'ja'. Later blijkt dat Dam de jongeren eerder die dag al had aangesproken en dat hij met de portier had afgesproken dat deze zo nodig de politie zou inschakelen. Kort na het incident en de interventie spreek ik met jongeren die bij het verbale geweld waren betrokken. Ze tonen zich beducht voor de politie. Ze laten weten dat er met de politie niet valt te dollen en dat ze een aanhouding of aanvaring willen vermijden. Ze tonen veel respect voor Dam.

Ook alert op niet-fysieke oplossingen

Dam stuit rond twee discotheken waar veel Antillianen komen, vanuit het hele land, op een ogenschijnlijk lastig probleem rond sluitingstijd. Er hangen dan veel Antilliaanse jongemannen op straat rond. Veel ervan kent hij niet en ze kennen hem en zijn collega's niet. Ze maken herrie, de omwonenden hebben daar last van en het gaat om een grote groep "die erg fysiek is en die zich macho opstelt". Dam verdiept zich in de Antilliaanse cultuur: "Ik ontdekte dat de meeste Antillianen met goede bedoelingen naar Nederland komen, bijvoorbeeld om een lasdiploma te halen. Ze nemen ook een soort wantrouwen tegenover blanken met zich mee. Dat komt door hun historie". Hij ontdekt de vooraanstaande rol van moeders in de Antilliaanse cultuur en hij kiest ervoor om Papiaments te leren: "Moeders zijn heel belangrijk. Veel moeders voeden hun kinderen alleen op. Het respect onder Antilliaanse jongens voor hun moeders is groot. Ik had Papiaments geleerd. Niet vloeiend, maar goed genoeg voor mijn bedoelingen op straat. Als ze zich misdroegen, sprak ik ze in hun eigen taal aan. Als ze de boodschap niet meteen begrepen, vroeg ik of ik hun moeder soms moest bellen. Ze draaiden dan meteen bij. Dit was een interessante groep. Geweld alleen werkt niet. Het gaat om geweld en respect. En met cultuurkennis, met daarop gebaseerd begrip voor hun leefsituatie en met een woordje Papiaments kreeg ik greep op de situatie".

Horecagevoel én handhaving

Om op een horecaptivein een prominente rol te kunnen spelen is "horecagevoel" vereist. Dam vindt het belangrijk om steun en medewerking te krijgen van zoveel mogelijk ondernemers. Dit valt niet mee. Hij schetst, ter illustratie, een dilemma dat zich voor kan doen bij handhaving van de Opiumwet: "We hebben met de portiers afgesproken dat ze ons bellen als ze zien dat iemand meer dan twee pillen of meer dan één pakje coke bij zich heeft. Ze bellen ook echt steeds vaker. Ze willen een schone zaak. Omdat een schone zaak wellicht meer oplevert en beter publiek trekt, maar ook om niet in conflict te komen met de gemeente. Maar ze moeten dan wel weten dat ze niet in conflict komen omdat ze het melden. Er is een verschil tussen een dealende horeca en dealen in de horeca. En tussen een ondernemer die meewerkt en die het laat gaan".

Het dilemma wordt op de Korenmarkt niet op de spits gedreven. Maar de verklaring daarvoor wijst op een punt waar Dam zich zorgen over maakt. Indien hij rapporteert dat een horecabaas betrokken is bij drugshandel, resulteert dit in de praktijk lang niet altijd tot sluiting. Hij raakt zo een stok achter de deur kwijt.

Het komt ook voor dat gemeentelijke inspanningen instrijken tegen het horecagevoel. Dit kan ten koste gaan van de steun die de politie op straat krijgt. Dam noemt enkele voorbeelden. De gemeente heeft de Korenmarkt fysiek heringericht met behulp van een architect. Het nettoresultaat was echter dat de bruikbaarheid van de markt in de ogen van de horeca erop achteruit is gegaan. Een herindeling van de terrassen heeft tot ruimteverlies geleid. Los van de vraag hoe de fysieke ingreep valt te waarderen, concludeert Dam dat de horeca boos is omdat er te weinig overleg zou zijn gevoerd en er daardoor te weinig rekening is gehouden met de gevolgen voor de lokale horeca-economie. De ondernemers zijn ook ontstemd omdat de precariorechten wel zijn verhoogd. Een ander voorbeeld betreft een ongelukkige en onveilige planning van twee evenementen. Er was op een avond, op steenworp afstand, een R&B-feest en een hardcore party georganiseerd. Op het eerste feest kwamen veel Antillianen af en op het tweede veel extreemrechtse jongelui. Door de timing zouden ze elkaar op straat treffen. De politie was hierover niet geïnformeerd en moest op straat alle zeilen bij zetten om de gang van zaken in goede banen te leiden. Ze heeft de rechtse jongelui ingesloten om ongeregelheden te voorkomen.

Tactische lijnen

Hans Molenaar geeft gestalte aan het tactisch leiderschap, in aanvulling op het street level leiderschap van Dam. Molenaar erkent meteen dat het *street level* leiderschap van strategisch belang is voor stad en korps: “Ik maak daarom niet graag het onderscheid tussen tactisch en operationeel”. Hoe het ook zij, Molenaar heeft een dubbele opdracht als unitchef. Die bestaat eruit dat hij de kracht van het straatwerk wil faciliteren en stimuleren, maar dat hij het ook piketpalen wil slaan en dus controle uitoefent op de operationele gang van zaken. Molenaar: “Er wordt op de Korenmarkt harder doorgepaktdan op andere locaties. Ik steun dat. Er wordt niet altijd eerst drie keer gewaarschuwd. Dan is het met dronken

lieden al uit de hand gelopen. Er wordt ingegrepen. We hebben de naam een gewelddadige unit te zijn. Nou, wij gebruiken inderdaad meer geweld, maar dat komt door de aard van het gebied en de aanpak die dat vergt. Maar de verantwoording over geweld is hetzelfde. Die verantwoording moet ik organiseren. Je helpt ze om binnen de grens te blijven, al wordt het niet altijd als ‘hulp’ ervaren, maar een beetje spanning tussen de operatie en de unitchef hoort er nu eenmaal bij”.

Molenaar geeft op verschillende manieren gestalte aan dit controleaspect. In de eerste plaats heeft hij georganiseerd dat de acht zogeheten Operationeel Leidinggevenden van de unit worden ingeroosterd voor diensten op de Korenmarkt. Deze Operationeel Leidinggevenden hebben een dubbele opdracht. Ze opereren namelijk als een Officier van Dienst. Gedurende sluitingstijden zijn ze doorgaans op straat aanwezig, zodat ze bij incidenten assistentie kunnen verlenen dan wel in kunnen grijpen. De Operationeel Leidinggevenden krijgen zo feeling met de gang van zaken op straat. Het is tegelijkertijd hun taak om geweldrapportages te schrijven bij geweldgebruik door de politie: “De Operationeel Leidinggevende geeft dus invulling aan de verantwoording voor politiegeweld. Een rapportage is daarbij belangrijk. Maar nog belangrijker is zijn aanwezigheid. Dat helpt bij de besluitvorming op straat: wat kan door de beugel en wat niet, ook van de portiers”.

In de tweede plaats kiest Molenaar voor een wisselende personele inzet op de Korenmarkt. Hij toont zich beducht voor wat in de literatuur wel *group think* wordt genoemd: gelijkgezinde collega’s die hetzelfde denken en doen, waardoor ze het als het ware te snel met elkaar eens zijn. Molenaar: “Binnen de unit heeft de discussie gelopen of we met een klein en volledig vast team moeten werken of niet. Ik ben niet voor een klein vast team, omdat het zich dan afzondert van de organisatie. De organisatie leert niets van deze goede politiemensen. En de organisatie, ik dus ook, kan de grip op het team kwijt raken. Dat hoeft niet erg te zijn, maar om mijn taak te kunnen uitoefenen heb ik inzicht in de gang van zaken nodig”. Molenaar laat daarom op de drukste avonden - donderdag tot en met zaterdag - zes agenten dienst doen: een Operationeel Leidinggevende, een gebiedsagent en vijf wisselende dienders, waaronder twee agenten te paard.

In de derde plaats zijn de diensttijden van het personeel nu zo geregeld dat er politie op straat is op de plaatsen en momenten (sluittingstijden) waar daar behoefte aan is. Dit is niets meer of minder dan een elementair vereiste: “Burgers nemen je niet serieus als je er om louter bureaucratische redenen niet zou zijn”. Kortom, een tactische chef moet zich kunnen verplaatsen in de situatie op straat en in de denkwereld van burgers.

De unit is in tenminste één opzicht uniek. Er drukt namelijk een bereiden brigade op de begroting: “Wij zijn de enige met paarden binnen de unit. Dat is natuurlijk niet goedkoop: huisvesting, voer, noem maar op. We huurden voorheen ad hoc paarden van de KLPD, maar het probleem was dat de paarden net niet beschikbaar waren als we ze het meest nodig hadden”. Molenaar heeft goede ervaringen met de inzet van politieagenten te paard: “Paarden hebben een ‘hoge knuffelwaarde’, mensen vinden ze mooi en lief, en tegelijk is het imposant, maakt het indruk en schrikt het zo nodig af”. De symboliek van de paarden gaat als het ware hand in hand met de reputatie van de gebiedsagenten. De lokale politie straalt gezag en macht uit om zo veel problemen te voorkomen of in de kiem te smoren.

6.3 Tactische lessen

1. Specialisten en lokaal politiewerk
2. De justitiële paradox: gepaste dreiging voorkomt repressie
3. Tactische alertheid bij een succesvolle straatpraktijk
4. Door de ogen van burgers: honoreer terechte kritiek
5. Rekening houden met private belangen

1. Specialisten en lokaal politiewerk

In dit relaas herkennen we een tactische les die ook al opviel in de gang van zaken op Kanaleniland (hoofdstuk 3). Gespecialiseerde politiemensen, zoals mensen met veel ervaring op het gebied van geweldstoepassing, hebben meerwaarde voor de lokale ordehandhaving. Ze beschikken over standaards die, met afdoende gevoel voor de lokale situatie, het professionele peil van de lokale politie kunnen verhogen.

Dam slaagt erin om met een klein aantal dienders een stempel te drukken op een druk bezochte horecalocatie. Het relaas leert dat dit naast kunde ook forse fysieke inspanningen vergt. Dit kan deels letterlijk worden genomen, want de agenten zijn voortdurend in beweging in het gebied, te voet of op de bike. Het komt ook tot uitdrukking in geweldsgebruik en in een politiehouding die ontzag inboezemt en veel ordeproblemen de kop indrukt.

De beschrijving leert dat dit niet louter theorie is. De jeugd en jongvolwassenen op straat hebben goed gemerkt dat ze van doen hebben met een stevig politieapparaat. Dit resulteert erin dat velen zich schikken naar de regels en normen van de politie op straat.

2. De justitiële paradox: gepaste dreiging voorkomt repressie

De tweede les stemt ook overeen met het Utrechtse relaas. Dam en Molenaar voelen namelijk aan dat consistentie in de ordehandhaving door de politie van groot belang is. Als de situatie erom vraagt, is optreden geboden. Normen worden niet achter een bureau gesteld, maar op straat, ook onder moeilijke omstandigheden waarin geweldsgebruik over en weer tot de mogelijkheden behoort.

Gepaste repressie en consistentie leiden idealiter tot de zogeheten justitiële paradox. De dreiging van doortastend justitieel optreden resulteert erin dat de noodzaak tot justitieel optreden afneemt. Anders gezegd: gepaste repressie werkt preventief. Idealiter speelt op een gegeven moment de mond-tot-mond reclame onder leden van de doelgroep de politie in de kaart: jongeren die elkaar vertellen over de toegenomen pakkans en gegroeide politieke doortastendheid.

3. Tactische alertheid bij een succesvolle straatpraktijk

Er worden op de Korenmarkt aansprekende resultaten geboekt. Onder zulke omstandigheden bestaat het gevaar van veronachtzaming. Succes is gevaarlijk, omdat het kan leiden tot professionele verslapping: *“Nothing fails like success”*. Ook bestaat het gevaar dat de norm van de groep maatgevend wordt en niet de organisatorische en beleidsmatige opdracht. Molenaar voelt dit aan en kiest er mede daarom voor om niet met een klein vast team te werken, hoeveel kwaliteit dit team ook zou herbergen.

Dit attendeert op een meer algemeen punt van tactisch leiderschap. Het komt erop aan om niet in de greep te raken van incidenten, voorvallen en gebeurtenissen. Dat zou de aandacht af kunnen leiden van de taak om permanent te bouwen organisatorische kwaliteit. Het besluit om deels met wisselend politiepersoneel te werken op de Korenmarkt helpt niet alleen om een mogelijk probleem te voorkomen. Het zorgt er ook voor dat de kunde van de gespecialiseerde gebiedsagenten wordt verspreid binnen de unit.

4. Door de ogen van burgers: honoreer terechte kritiek

Dam en Molenaar hebben met elkaar gemeen dat ze in staat zijn om het politiewerk te bezien door de ogen van burgers. Dam draait er in zijn grondanalyse niet omheen. Het gebrek aan respect voor de politie heeft de politie veel meer aan zich zelf te danken dan ze geneigd is toe te geven, zo redeneert hij. Want als de politie de norm durft te stellen en ook voldoende geweldskwaliteiten heeft, dan blijkt het reuze mee te vallen met het respect voor de politie. In deze analyse klinkt het standpunt door van jongeren en jongvolwassenen die maar al te vaak vinden dat de politie niet aanpakt en doorpakt wanneer dat nodig is.

Molenaar komt ook tegemoet aan kritiek van burgers en horecaondernemers. Hij zorgt dat hij zijn politiecapaciteit geconcentreerd inzet rond sluitingstijden. Dit lijkt logisch en dat is het ook. Het lijkt ook eenvoudig, maar dat is het niet, want het vergde een doorbreking van bureaucratistische regels en gewoontes ten aanzien van werktijden. Molenaar pakte liever de bureaucratie aan dan “met een verhaal in mijn maag te zitten dat ik aan geen enkele burger of politicus zou kunnen verkopen”.

5. Rekening houden met private belangen

Voor een overheidsdienaar valt het geregeld zwaar om rekening te houden met de belangen van private partijen. Zeker als het dan ook nog eens een private partij betreft met een niet geheel smetteloos imago, zoals de horeca op een gekende *hotspot*. Dam raakt niet in de greep van bestaande vooroordelen over de horeca op de Korenmarkt. Hij maakt zich hard voor een harde aanpak van foute horeca, ook al ondervindt hij daarbij tegenkrachten op het stadhuis. Maar hij legt ook gevoel aan de

dag voor de belangen van de horeca. Hij beoordeelt nuchter vergunning-aanvragen, hij trekt waar mogelijk en nodig op met de portiers op straat en hij deelt in een vroegtijdig stadium waarschuwingen uit. Hij bouwt daarmee krediet op bij de lokale horeca. Dit levert hem informatie op en, letterlijk, steun in de rug. Op straatniveau is dit belangrijk. Maar de opbrengsten reiken verder dan de straat. Zodra de lokale horeca een goede boterham verdient, plegen ze eerder investeringen in hun zaak en zijn ze eerder bereid veiligheid te zien als een aspect van hun bedrijfsvoering. Onder zulke omstandigheden is de horeca eerder een partner waarmee politie en lokale overheid zaken kunnen doen.

Epiloog

Talking Blues

Epiloog

Talking Blues

'Talking Blues: The Police in their own words' (Graef, 1990) is de titel van één van mijn favoriete politieboeken. Hoewel het een lijvig boek is - meer dan 500 pagina's in de paperbackversie - leest het snel en gemakkelijk. Het staat bol van de professionele wijsheden en ontboezemingen. Het is een boek waarin Britse politiemensen zich zonder blad voor de mond uitlaten over allerhande thema's, zoals geweld, openbare orde, integriteit, stress, *community policing* en justitie. De uitspraken zijn in onderlinge samenhang leerzaam. Het vertelt in feite veel meer over politiecultuur dan menige sociologische verhandeling over 'de politiecultuur'. De politieverhalen in *Talking Blues* zijn deels positief en voor een ander deel kritisch. Ze stemmen op onderdelen gerust over het mentale raamwerk van de politie, maar op andere punten roept het vragen op, dwingt het tot debat en reflectie, en stemt het ronduit ongerust over de staat van de Britse politie in de jaren tachtig.

Ik hoop dat dit Hollandse relaas zal worden gelezen door politiemensen. Uit vrije wil en in het kader van politieonderwijs. Ik hoop ook dat het aanzet om zelf verhalen te vertellen, als opmaat tot een professioneel debat.

Een Nederlandse versie van *Talking Blues* zou een mooi en aansprekend boek opleveren. Het zou ongetwijfeld op onderdelen stevige (zelf)kritiek bevatten. Dat lijkt me nuttig en zelfs nodig bij het agenderen van de problemen waarmee de politie kampt. Laat Kamerleden en rechters bijvoorbeeld maar eens lezen hoe frustrerend het is om een moordonderzoek in het criminele circuit te onderzoeken, met als netto-effect dat de criminele structuren van dit circuit buiten schot blijven van opsporingsonderzoeken. Of over de impact van geweld tegen de politie. Laat een op opsporing gerichte wijkagent maar eens uitleggen hoe mond-tot-mond reclame over geslaagde ramkraken - "honderdduizend euro in twee minuten" - uitwerkt op straatniveau. In zo'n boek kan de

lezer evengoed teruglezen hoe er in rechercheonderzoeken slimme *short cuts* worden genomen, die ogenschijnlijk in strijd zijn met wijze lessen om niet te verzanden in een tunnelvisie.

Het loont om agenten uit alle rangen en standen in een boek hun licht te laten schijnen over belangrijke kwesties of gebeurtenissen. Te midden van meer orthodoxe onderzoeken en publicaties hoop ik hier nog eens de tijd voor te vinden, al is het me even lief als andere onderzoekers of journalisten zo'n boek zouden schrijven.

Bijlagen

Literatuur

Publicaties en beleidsdocumenten

- Bervoets, E. (2006), *Tussen respect en doorpakken: een onderzoek naar de politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*, Den Haag: Elsevier.
- Brown, M.K. (1981), *Working the street: Police discretion and the dilemma's of reform*, New York: Russel Sage.
- COT (1998), *Incident en ongeregeldeheden: Amsterdam West, 23 april 1998: Marokkaanse jongeren, politie en bestuur*, Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Graef, R. (1990), *Talking Blues: The police in their own words*, London: Fontana.
- Hoogenboom, A.B. (2006), *Operationele betrokkenheid: Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie*, Den Haag, Elsevier (Politie en Wetenschap).
- Jong, W. en R. Johannink (2007), *'Als dat maar goed gaat': Bestuurlijke ervaringen met crises*, Enschede: Bestuurlijk netwerk Crisisbeheersing.
- Kuiper, J. (2000), 'Wat is essentieel voor de toekomst van de politie?', *Tijdschrift voor de Politie*, 62 (3): 4-11.
- Lipsky, M. (1980), *Street-level bureaucracy: The dilemmas of the individual in public services*, New York: Russel Sage Foundation.
- Politie Rotterdam-Rijnmond (2006), *Jaarprogramma wijkpolitie 2006: Van blauw naar gekleurd blauw*, Rotterdam.
- Torre, E.J. van der en W.Ph. Stol (2000), *Waardevolle politieverhalen: Politie en Marokkaanse jongeren*, Den Haag: Elsevier.

Torre, E.J. van der en M.H.N. Hulshof (2001), *Een drugscene op Zuid (Millinxbuurt): Een model voor de strategische analyse van drugscenes*, Alphen aan den Rijn: Samsom.

Torre, E.J. van der (2007), *Lokale Politiechefs: het middenkader van de basispolitiezorg*, Den Haag: Elsevier (Politie en Wetenschap).

Krantenartikelen

de Volkskrant, 'In de Millinxbuurt gelooft niemand meer', 30 juli 1992

de Volkskrant, 'Graffiti in Utrecht: drie wijkagenten op "dodenlijst"', 24 maart 1998

de Volkskrant, 'Jeugdige boefjes zijn niet bang voor taakstraf', 30 mei 2001

Het Parool, 'Frustraties en dodenlijst op Kanaleneiland', 25 maart 1998

NRC Handelsblad, 'Agenten op "dodenlijst"', 24 maart 1998

NRC Handelsblad, 'Geen man voor feesten en partijen: Amsterdamse korpschef Jelle Kuiper bedachtzamer dan zijn voorganger', 16 november 1998

Rotterdams Dagblad, 'Steeds meer wijken in actie: Ook Rotterdam-Zuid komt in opstand tegen de drugsoverlast', 23 september 1995

Over de respondenten

Deni Bolluijt begon in 1988 aan de politieopleiding en werkte van 1990 tot en met 1993 bij het wijkteam Oud West bij de Amsterdamse politie. Hij stapt eind 1993 over naar het korps Rotterdam-Rijnmond, bureau Zuidplein. Hij maakt tot 2004 langere tijd onder meer deel uit van de recherche, de lokale ploeg, Mobiele Eenheid en aanhoudingseenheid. In 2001 treedt hij toe tot het wijkteam Tarwewijk: vanaf 2002 werkt hij daar als buurtagent.

Sandrie Dam treedt in 1980 toe tot de surveillancedienst en werkt tot 1988 als (hoofd)agent. In die tijd is hij mentor, maakt deel uit van de Mobiele Eenheden en is motorrijder. In 1985 en 1986 werkt hij als onderzoeker veelvoorkomende criminaliteit. In 1988 en 1989 is hij centralist op de meldkamer. Van 1989 tot 1999 maakt hij deel uit van het arrestatieteam (of: GBO) van het korps Gelderland-Midden. Daarna werkt hij een jaar bij de unit recherche. Van 1999 tot en met 2004 is hij gebiedsgebonden functionaris op de Korenmarkt. Hij groeit in die functie uit tot een 'gezicht van de politie' en hij onderneemt in die functie vele activiteiten: hij is onder meer projectleider van 'Rem op geweld' en hij introduceert het zogeheten mountainbiketeam. Van 2005 tot en met 2007 is hij groepschef bij de parketpolitie en arrestantenzorg. Dam is momenteel groepschef in Ede-Centrum en het buitengebied.

Arno Julsing is in 1979 als inspecteur begonnen bij de gemeentepolitie Amsterdam, later de regiopolitie Amsterdam-Amstelland. Hij heeft daar vervolgens verschillende leidinggevende functies vervuld bij de uniformdienst, de recherche en de executieve ondersteuning. Verder heeft hij ruime ervaring opgedaan als Algemeen Commandant grootschalig politieoptreden. Momenteel is hij districtchef in het zuidelijke deel van de regio.

Peter Gieling gaat in 1976 naar de Politie school en een jaar later start hij (tot 1981) als agent in de surveillancedienst in district Paarendveld bij de gemeentepolitie Utrecht. Van 1982 tot en met 1987 maakt hij deel uit van het arrestatieteam. Hij werkt daarna kort als hoofdagent (ploegoud-

ste) en ploegbrigadier om daarna van 1991 tot en met 1994 groepschef te worden bij het arrestatieteam. Hij is daarna drie jaar teamleider CID en een jaar afdelingschef recherche ondersteuning. Gieling is daarna twee jaar rayonchef in het centrum van Utrecht. In 2001 wordt hij plv. districtschef in het district Marco Polo en van 2002 tot en met 2006 is hij daar districtschef. Thans is hij districtschef in Utrecht Noord.

Ruud Groeneveld is van 1993 tot 2000 chef van de basiseenheid Stadsdriehoek in het korps Rotterdam-Rijnmond. Hij geeft in die periode operationeel leiding aan talrijke grootschalige regelingen, zoals Dance Parade, Koninginnedag, Interlands en demonstraties. Hij wordt in 2000 plaatsvervangend hoofd basiseenheid Zuidplein en van 2001 tot en met augustus 2007 is hij wijkteamchef Tarwewijk. Sindsdien is hij wijkteamchef Schiedam Centrum en Schiedam West. Hij is tevens sectiecommandant mobiele eenheid en pelotonscommandant aanhoudingseenheden. Groeneveld is aan de Politieacademie examinator voor de Mobiele Eenheden en aanhoudingseenheden.

Wim Kanis begon zijn politieloopbaan in 1975 op straat. Na een aantal jaren uniformdienst en bijzondere rekerchediensten werd hij in 1993 plv. chef van de Divisie Zware Criminaliteit. Vanaf 1996 maakt Kanis deel uit van de districtleiding. Zijn huidige functie is plv. districtschef van het district Midden van de politieregio IJsselland. Kanis maakt al jaren deel uit van de SGBO in de rol van Chef Operatieën en Chef Ordehandhaving.

Hans Molenaar begon in 1986 zijn politieloopbaan bij de gemeentepolitie Rotterdam. In Kralingen en Crooswijk was hij eerst ploeginspecteur en later, tot 1991, bureauchef. Hij was twee jaar sectiecommandant bij de Mobiele Eenheden. Hij stapte in 1991 over naar de gemeentepolitie Arnhem. Hij werd plv. chef CID en later beleidsmedewerker RCID en Chef van het observatieteam. In de jaren daarna wordt hij management-ondersteuner en plv. districtschef AVZ-Oost, daarna unithoofd (eerst in Arnhem-Zuid en daarna in het centrum) en plv. districtschef AVZ-West en vervolgens unithoofd Arnhem Noord. Binnen het SGBO is hij in die tijd Chef Ordehandhaving. Sinds mei 2006 werkt Molenaar bij de Koninklijke Marechaussee.

Colofon:

Uitgave:
Politieacademie

Datum:
maart 2011

Tweede, herziene oplage:
600 exemplaren

Productiebegeleiding
Communicatie & Marketing Politieacademie

Fotografie:
Hollandse Hoogte
Benny Breman

Vormgeving:
CLIC-soft & design bv, Enschede

Drukwerk:
OBT De Bink, Leiden

© 2011 Politieacademie
Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Blaauw Relaat presenteert de ervaringen en het leiderschap van vakmensen. Er worden verhalen geanalyseerd waarin professionele lessen en waarschuwingen liggen vervat. De verhalen zijn herkenbaar en prikkelen de kritische zin.

10-265

